

TÜRKİYE YÜZYILINDA ROMANLAR

Editör: Engin ÇAĞLAK

TÜRKİYE YÜZYILINDA ROMANLAR

Editör: Engin ÇAĞLAK

ISBN: 978-625-5972-30-9

PA Paradigma Akademi Yayınları

Sertifika No: 69606

PA Paradigma Akademi Basın Yayın Dağıtım

Fetvane Sokak No: 29/A

ÇANAKKALE

e-mail: fahrigoker@gmail.com

Tasarım&Kapak: Abdullah EŞKİ

Matbaa: Meydan / 99 Baskı

Sertifika No: 76711

Kitaptaki bilgilerin her türlü sorumluluğu yazarlarına aittir.

Bu Kitap T.C. Kültür Bakanlığından alınan bandrol ve

ISBN ile satılmaktadır. Bandrolsüz kitap almayınız.

Eylül 2024

İÇİNDEKİLER

Romanlar	1
	Sümeyye Gökteş Zafer Kutlu
Roman Çocuklarının Eğitimi Üzerine Sosyolojik Bir Değerlendirme	15
	Prof. Dr. Hüseyin Koçak
Romanlarda Barınma.....	35
	Doç. Dr. Nilay Köleoğlu Doç. Dr. Aysen Şimşek Kandemir
Çalışma Hayatında “Öteki” Olmanın Kırılması: Roman Vatandaşların İstihdamına Yönelik Hazırlanan “Müziğe Dokuz Sekizlik Roman Eli Projesi”Ne Dair Bir Değerlendirme	57
	Sümeyye Gökteş Zafer Kutlu
Roman Vatandaşlar Ve Sağlık Hizmetleri	73
	Onur Bayram Engin Çağlak
Roman Vatandaşların Dışlanma Sorunu ve Medyada Nefret Söylemi	93
	Doç. Dr. Engin Çağlak
Roman Vatandaşlarla İlgili Sosyal Yardım ve Sosyal Hizmetler İle Genel Politika Alanları.....	107
	Zafer Kutlu

ÖNSÖZ

Türkiye’nin 2002 sonrasında attığı adımlardan ve yaşadığı değişimlerden en önemlilerinden biri, hiç şüphesiz, sonradan “sessiz devrim” diye adlandırılacak olan, etkin kimliklerin kendini ifade edebilmesiyle ilgili yaşanan gelişmedir.

Herhangi bir etnik kimliğe ait en küçük bir beyanın bölücülük sayıldığı bir vesayet aklından kurtulup, insanların özgürce “ben Kürdüm, ben Lazım, ben Aleviyim” diyebildiği bir Türkiye tablosuna gelebilmek, normal şartlarda kolay değildir ama Aziz Milletimizin Anadolu irfanıyla yoğrulmuş anlayışı, bu gelişmeyi hem mümkün hem de kolay kılmıştır.

Elbette ki ifade edebilmek yetmez, beklentileri karşılamak ve sorunları da gidermek gerekir. Bu amaçla projeler hazırlamak, çalışmak ama herşeyden önce insanımızı dinlemek gerekir.

Bu ülkeyi oluşturan en özgün ve en köklü parçalardan olan Roman vatandaşlarımıza yönelik olarak çok ciddi çalışmalara imza atılmış, biz-zat sayın Cumhurbaşkanımız Recep Tayyip Erdoğan tarafından talimatı verilen ve takip edilen çok önemli adımlara, projelere imza atılmıştır.

Elinizde bulunan bu kitap, Roman vatandaşlarımızın Türkiye Yüzyılı hayalimizdeki yerini, hedeflerimizi ve bu hedeflere ulaşabilmek için neler yapabileceğimizi konu almaktadır.

Türkiye Yüzyılı hayalimizin, bu ülkenin her ferdinin katılımı, hedef ve gönül birlikteliğiyle gerçekleşebileceğine olan inancımızla, emekleriyle hem bu esere, hem bu vizyona destek veren herkese şükranlarımı sunuyorum.

Bülent Turan

İçişleri Bakan Yardımcısı

ÖNSÖZ

Romanlar dünyanın pek çok bölgesine neşe ve renk getirmiştir. Farklı kültür ve gelenekleri ile zaman zaman dışlanmış veya çeşitli kötülöklere maruz kalmış olsalar da bulundukları bölgelerin kültürel bir zenginliğı olmuşlardır. Bu kitap 06.09.2024 İle 08.09.2024 tarihleri arasında Çanakkale’de gerçekleştirilen “Bölgesel Roman Çalıştayını”nda ele alınan konular doğrultusunda konunun uzmanları ve akademisyenlerin ortak çalışması sonucunda ortaya çıkmıştır. Bu çalışma çalıştayda göröşülen konu başlıklarının ve Roman vatandaşların yaşadığı sorunların bir çıktısıdır. Diğer taraftan böylesine önemli bir konunun bir rapor olarak tozlu raflarda gözlerden uzak kalmaması için kaleme alınmış akademik bir çalışmanın neticesidir. Umulur ki bu tür çalışmalar yeteri kadar önemsenir ve güzel ölkemizin güzel insanları için daha yaşanabilir bir bütönlük sağlar. Çalıştaya katılan Roman vatandaşların temsilcilerine, bürokratlara, akademisyenlere, uzmanlara ve emeğı geçen herkese teşekkür ederiz. Tüm güzellikler roman havası tadında olması dileğıyle.

Engin Çağlak

ROMANLAR

Sümeyye GÖKTAŞ¹

Zafer KUTLU²

Giriş

Yaygın kullanımıyla “*çingene*” olarak adlandırılan Romanlar, sahip oldukları dikkat çekici kişilik özellikleri vardır. Anadolu coğrafyasına 10. yüzyıl civarında göç etmiş olan Romanlar, o tarihten bu yana gerek kültürleriyle gerek sıra dışı yaşamlarıyla toplumun ayrılmaz bir parçasıdır. Roman Vatandaşlar, kentsel ve kırsal alanlar içerisinde sürdürdükleri yaşamları, iktisadi faaliyetleri, eğitim yaşantısındaki konumları ve istihdam süreçleri ile de sosyal politikaların ilgi alanına giren dezavantajlı gruplardandır. Toplum içerisindeki bu farklılıklarından dolayı Roman vatandaşlar sosyal dışlanmaya maruz kalmaktadırlar. Roman vatandaşları yaşadıkları sosyal dışlanma konusunda farklı kılan nokta, diğer azınlık gruplar tarafından da sosyal dışlanmaya maruz kalmalarıdır.

Geçmişten günümüze birtakım önyargılar ile yaklaşılın Romanlar, sosyal dışlanma başta olmak üzere, yoksulluk, işsizlik, barınma, temel hak ve hizmetlere erişememe ve bunlardan yararlanamama gibi pek çok sorunla birlikte yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Batı coğrafyasında; sindirme, asimilasyon, baskı, ağır cezalara maruz kalma, yaralanma ve hatta öldürölme gibi uygulamalar ile karşılaşmışlardır. Anadolu topraklarında durumları görece daha iyi olan Romanlar, Türkiye’de sivil toplum kuruluşları oluşturarak örgütlenmeleri 2000’li yıllarla birlikte gerçekleşmiştir. Bu tarihten sonra gerek kendileri gerekse de devlet politikalarının gereği olarak Roman vatandaşların asimile olmalarının önüne geçebilmek için çeşitli proje ve organizasyonlar gerçekleştirilmiştir. Yapılan bu organizasyonları Roman vatandaşların kurduğu STK’lar ve Kültür ve Turizm Bakanlığı himaye etmiştir. Türkiye’nin birçok yerinde olduğu gibi Çanak-

1 Uzm. Sosyal Çalışmacı, İçişleri Bakanlığı, Çanakkale Valiliği, Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Koordinasyon Merkezi, Çanakkale, Türkiye, ORCID: 0000-0002-5887-5753, sumeyyegoktas9739@gmail.com

2 Uzm. Sosyolog, İçişleri Bakanlığı, Çanakkale Valiliği, Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Koordinasyon Merkezi, Çanakkale, Türkiye, ORCID: 0009-0002-4995-8888, zaferkutlu_44@hotmail.com

kale ilinde ve ilçelerinde de sayıları azımsanmayacak derecede Roman vatandaşların varlığı göze çarpmaktadır. Bu çalışma kapsamında 6-8 Eylül 2024 tarihleri arasında “Türkiye Yüzyılında Romanlar, Bölgesel Roman Çalıştayı” Çanakkale’de gerçekleştirilmiştir. Çalıştayda, eğitim, barınma, istihdam, sağlık, toplumsal dışlanma ve kültürel entegrasyon ve dayanışma başlığı altında altı konu çalışılmıştır. Çalıştayda görev alan akademisyen ve uzmanlar konu başlıklarına bilimsel makalelerle katkı sağlamıştır. Her bir konu hem çalıştay sonuç raporları hem de makalelerle ele alınmaktadır.

Romanların Kökeni ve Tarihi

Romanların kökeni ve tarihi, karmaşık ve zengin bir geçmişe dayanmaktadır. Bu topluluk, dünya çapında “Romanlar” olarak bilinir ve tarih boyunca göçebe yaşam tarzları, sanatsal yetenekleri ve kültürel zenginlikleriyle öne çıkmıştır. Romanlar, Hindistan kökenli bir halk olarak bilinirler ve bu köken, tarihsel olarak dilsel, genetik ve kültürel kanıtlarla desteklenmiştir. Bu çalışmada, Romanların Hindistan’dan Avrupa’ya olan göçlerini, tarih boyunca karşılaştıkları zorlukları ve dünya genelindeki durumları ele alınmıştır.

Romanların kökeni, Hindistan’ın kuzeybatı bölgelerine, özellikle Rajasthan ve Pencap’a dayanır. 11. yüzyıl civarında, bu topluluklar Hindistan’dan göç etmeye başlamışlardır. Göçlerinin nedenleri tam olarak bilinmemekle birlikte, bu dönemdeki siyasi ve sosyal karışıklıklar, artan savaşlar ve işgaller nedeniyle Hindistan’dan ayrıldıkları düşünülmektedir.

Dilbilimsel araştırmalar, Roman dilinin, Sanskritçeye ve Hindistan’da konuşulan çeşitli dillere olan benzerliklerini ortaya koymuştur. Roman dili, özellikle Hint-Avrupa dil ailesinin bir parçası olan ve Hindistan’da konuşulan dillerle önemli ortak kelimeler içermektedir. Romanların göç yolları üzerindeki dillerle etkileşimleri sonucunda bu dil evrimleşmiş ve günümüzde farklı Roman lehçeleri ortaya çıkmıştır.

Romanların Hindistan’dan Batı’ya doğru olan göçleri birkaç yüzyıl sürmüştür. Orta Asya, İran, Anadolu ve nihayetinde Avrupa’ya ulaşmışlardır. Romanlar göç ettikleri bölgelerde genellikle geçici olarak yerleşip bir süre sonra tekrar göç etme eğiliminde olmuşlardır. 14. ve 15. yüzyıllarda Romanlar, Balkanlar üzerinden Avrupa’nın diğer bölgelerine yayılmaya başlamışlardır. Batı toplumunda Roman topluluğu, “Rom, Gypsy, Zigeuner, Gitanos, Heiden, Cigani” gibi farklı isimlerle

bilinmektedir. Sürekli g halinde olmaları ve farklı kültürel gruplar ile etkileşime girmeleri, romanlara verilen isimlerin çeşitlenmesine neden olmuştur. (İlhan ve Fırat, 2017; Kaygılı, 1972).

Romanların Avrupa’ya G ve Karşılaştıkları Zorluklar

Romanlar, Avrupa’ya geldiklerinde yerleşik toplumlarla çatışmalar yaşamaya başlamışlardır. Orta ağ Avrupası’nda farklı, göçebe bir yaşam tarzı süren bu insanlar, yerel toplumlar tarafından sıklıkla dışlanmışlardır. Romanlar genellikle *dilencilik, müzik, demircilik ve el sanatları* gibi mesleklerle geçimlerini sağlamışlardır. Ancak yerleşik toplumlar tarafından gizemli ve bilinmeyen bir topluluk olarak algılanmışlar, bu da onları dışlanmaya ve ayrımcılığa maruz bırakmıştır.

Avrupa’da Romanların karşılaştığı en büyük zorluklardan biri, 16. yüzyılda başlayan sistematik baskı ve dışlanma politikaları oldu. Pek ok Avrupa lkesi, Romanların topraklarına girmesini yasaklayan yasalar çıkardı ve bazı ülkelerde Romanlar zorla yerleşik hayata geçirilmeye çalışıldı. Örneğın, Almanya’da 16. yüzyılda Romanlara karşı sert yasalar çıkarıldı ve Fransa’da ise çeşitli dönemlerde Romanlara yönelik şiddetli baskılar uygulandı.

Romanların Avrupa’daki varlığı, genellikle siyasi kargaşa dönemlerinde daha da zorlaştı. Özellikle İkinci Dünya Savaşı sırasında Nazi rejimi, Romanları de hedef almış ve bu dönemde on binlerce Roman, Nazi kamplarında öldürülmüştür. Romanların yaşadığı bu soykırım, “Poraj-mos” olarak bilinir ve Roman tarihi açısından en karanlık dönemlerden biri olarak kabul edilir. Romanlar, Avrupa’da 1971 yılında ilk topladıkları Roman Kongresinde bu soykırım sebebiyle Alman Hkmetinden tazminat ve hak talebinde bulunmuşlardır. Ancak bu talepleri Almanya tarafından kabul görmemiştir.

Romanların Osmanlı Dönemindeki Durumu

Osmanlı Devleti’nde geniş bir coğrafi alana yayılan İngeneler, **“devlet tarafından sıkı bir disiplin altına alınmış, hukuki bakımdan da özel bir düzene”** bağlanmışlardır. Orduda; “yardımcı kuvvet olarak görev almışlar, Rumeli’nin ele geçirilmesi sırasında yayalar teşkilatının kurulması ile daha sistemli bir görev gerine getirmeye” başlamışlardır. (elik, 2003; Altınöz, 2005: 64; Tağ, 2018).

Osmanlı İmparatorluğu, geniş ve çok uluslu yapısıyla Romanlara de çeşitli haklar tanımıştır. Romanların Osmanlı topraklarına ne zaman

geldiği tam olarak bilinmemekle birlikte, Balkanlar üzerinden Anadolu'ya göç ettikleri düşünülmektedir. 14. ve 15. yüzyıllarda Romanlar, Osmanlı topraklarında önemli bir nüfus oluşturmaya başlamışlardır. Osmanlı Devleti, genel olarak göçebe toplulukları kontrol altında tutmaya çalışmış, bu yüzden Romanlar da zaman zaman yerleşik hayata geçmeye zorlanmıştır.

Osmanlı Devleti, Romanlara yönelik çeşitli düzenlemeler getirmiştir. 16. yüzyıl Osmanlı belgelerinde, “Kıptî” olarak anılan Romanlar, vergi yükümlülükleri açısından Müslüman ve Hristiyan olarak ikiye ayrılmıştır. Müslüman Romanlardan “cizye” alınmazken, Hristiyan Romanlardan bu vergi tahsil edilmiştir. Romanlar, genellikle yarı-göçebe bir yaşam sürmüş, demircilik, sepetçilik, müzisyenlik, hayvancılık gibi mesleklerle uğraşmışlardır.

Osmanlı Devleti'nde Romanlar, askeri ve tarımsal hizmetlerde de bulunmuşlardır. Özellikle Osmanlı ordusunda demircilik yapan Romanlar, savaş zamanlarında önemli bir iş gücü sağlamışlardır. Bununla birlikte, Osmanlı toplumu içinde Romanlar, genellikle alt sınıf olarak görülmüş ve toplumsal dışlanmaya maruz kalmışlardır. Fakat Osmanlı'nın çok kültürlü yapısı, Romanların belirli bir ölçüde kültürel özgürlüklerini korumalarına olanak tanımıştır.

Cumhuriyet Döneminde Romanlar

Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılması ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla birlikte, Romanların Türkiye'deki durumu da değişmiştir. 1923'te Cumhuriyet'in ilanından sonra, Türkiye'de ulus-devlet inşası sürecinde homojen bir toplum yaratma çabaları, Romanları da etkilemiştir. Bu dönemde Romanlar, toplumsal dışlanma ve ayrımcılıkla karşı karşıya kalmışlardır.

Cumhuriyet döneminde Romanlar, yerleşik hayata geçmeye zorlanmışlardır. Özellikle 1934 yılında çıkarılan İskân Kanunu ile göçebe toplulukların yerleşik hayata geçirilmesi amaçlanmıştır. Bu yasa, Romanların yerleşik hayata geçişini zorlamış ve devletin toplumsal kontrolünü artırmayı hedeflemiştir. Ancak bu süreç, Romanların yaşam tarzına uyum sağlamalarını zorlaştırmış ve sosyal uyumsuzluklar doğurmuştur.

Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki modernleşme çabaları, Romanlara yönelik olumsuz bir bakışı da beraberinde getirmiştir. Onlar, genellikle toplumun marjinal kesimleri olarak görülmüş ve eğitim, istihdam gibi alanlarda dezavantajlı konuma itilmişlerdir. Yoksulluk, sosyal dışlanma ve eğitimsizlik, Türkiye'deki Romanların yaşam koşullarını zorlaştırmıştır.

Günümüzde Türkiye’de Romanlar

Bugün Türkiye’de Romanlar, Domlar ve Lomlar olmak üzere farklı Roman grupları yaşamaktadır. Romanlar genellikle Trakya ve Marmara Bölgesi’nde yoğunlaşmıştır. Özellikle Edirne, İstanbul, İzmir, Kırklareli ve Tekirdağ gibi şehirlerde büyük Roman toplulukları bulunmaktadır. Domlar ise daha çok Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu bölgelerinde yaşarlar. Lomlar ise daha çok Karadeniz ve Doğu Anadolu bölgelerinde bulunurlar.

Günümüzde Romanlar, hala toplumsal dışlanma ve önyargılarla karşı karşıyadırlar. Eğitim, sağlık ve istihdam gibi alanlarda dezavantajlı durumda olan Romanlar, sosyal entegrasyon açısından büyük zorluklar yaşamaktadır. Özellikle eğitimsizlik ve işsizlik, Roman topluluklarının karşılaştığı en büyük sorunlar arasında yer almaktadır. Bununla birlikte, son yıllarda Avrupa Birliği uyum süreci kapsamında Romanların toplumsal entegrasyonunu artırmaya yönelik çeşitli projeler hayata geçirilmiştir.

2000’li yıllardan itibaren Türkiye’deki Romanlar, hükümetin çeşitli sosyal politika programları çerçevesinde desteklenmiştir. 2010 yılında **“Roman Açılımı”** olarak bilinen girişimle Türkiye’deki Romanların sosyal, ekonomik ve kültürel entegrasyonu hedeflenmiş ve Roman topluluklarıyla diyaloglar başlatılmıştır. Bu süreç, Romanların sorunlarına daha fazla dikkat çekilmesine yol açmıştır. Ancak uygulamada yaşanan sorunlar nedeniyle bu girişimler her zaman istenilen sonuçları vermemiştir.

Dünya üzerinde yaşayan Romanların toplam sayıları “asimilasyona” uğramışlarla birlikte 30-40 milyon arası değişmektedir. Bugün hemen hemen tüm ülkelerde Çingene azınlıkların yaşadığını söylenebilir. Roman toplumunun tamamının yerleşik yaşam biçiminde hayatlarını sürdürmemelerinden dolayı birçok uluslararası Roman örgütü, rakamların aslında çok daha yüksek olduğunu tahmin etmektedir. Avrupa’da yaşayan toplam Roman sayısı ile ilgili olarak, kimi uzmanlar 12 milyon, kimileri ise 10-15 milyon tahmininde bulunmaktadırlar. Türkiye’de ise resmi nüfus sayımlarında etnik unsurların istatistiki tutulmamasına karşın, çeşitli akademik çalışmalar ve raporlara göre toplamda 400-500 bin arası Roman nüfusunun var olduğu tahmin edilmektedir. Roman nüfus varlığının ağırlıklı biçimde Trakya, Ege, Marmara Bölgesi genelinde barındıkları bilinmektedir (Alp, 2016).

Avrupa’da, özellikle Romanya, Bulgaristan, Macaristan ve İspanya gibi ülkelerde büyük Roman toplulukları bulunmaktadır. Ancak

günümüzde bile Romanlar, ayrımcılığa, önyargıya ve sosyal dışlanmaya maruz kalmaktadır. Avrupa'nın en büyük azınlık gruplarından biri olan Roman, eğitim, sağlık hizmetleri ve istihdam gibi alanlarda zorluklarla karşı karşıyadır.

Dil, din, ırk ve kültürel farklılıkların kaynak olduğu azınlık meseleleri, Avrupa'nın birçok ülkesinde hala tartışma konusudur. Romanlar, 'vatansız', 'topraksız' ve 'unutulmuş' olarak tanımlanan, azınlık grupları içinde özel bir konuma sahiptir (Arayıcı, 2008: 17-18).

Avrupa Birliği ve diğer uluslararası kuruluşlar, Romanların sosyal entegrasyonunu sağlamak amacıyla çeşitli programlar başlatmışlardır. Bu programlar, Romanların eğitim, barınma ve istihdam gibi temel haklara erişimini artırmayı hedeflemektedir. Ancak, bu çabalar bazı bölgelerde sınırlı başarılar elde etmiştir ve Romanların yaşam koşulları birçok ülkede hâlâ zorlayıcıdır.

Sonuç olarak, Romanlar, tarih boyunca zorlu koşullarla karşılaşmış ancak zengin bir kültürel miras yaratmayı başarmış bir halktır. Hindistan'dan Avrupa'ya uzanan göç yolları, onların hem fiziki hem de kültürel olarak geniş bir coğrafyada iz bırakmalarını sağlamıştır. Bugün hâlâ göçebe yaşam tarzını sürdüren veya yerleşik hayata geçen Romanlar, kimliklerini koruma mücadelesi vermektedirler. Kültürel zenginlikleri ve sanatsal yetenekleriyle dünya genelinde tanınan Romanlar, tarihin önemli bir parçası olmaya devam etmektedir.

Türkiye'de Romanların tarihi, genel olarak Balkanlar ve Osmanlı İmparatorluğu'nun geniş topraklarıyla yakından ilişkilidir. Romanlar, özellikle Roma İmparatorluğu'nun son dönemlerinden itibaren Anadolu topraklarına giriş yapmaya başlamışlardır. Osmanlı İmparatorluğu döneminde Romanlar hem imparatorluğun farklı bölgelerine yayılmış hem de kendine özgü bir kimlik ve kültür geliştirmişlerdir. Türkiye'deki Romanlar genellikle Roman, Dom, Lom gibi isimlerle de bilinir ve ülkenin farklı bölgelerinde yaşamaktadırlar. Aşağıda Türkiye'deki Romanların tarihsel süreçleri, Osmanlı dönemindeki durumları, Cumhuriyet dönemi politikaları ve günümüzdeki koşulları incelenmiştir.

Roman Kültürü ve Kimliği

Türkiye'deki Roman toplulukları, güçlü bir kültürel kimliğe sahiptir. Roman kültürü, özellikle müzik ve dansla özdeşleşmiştir. Romanlar, Türkiye'nin müzik sahnesinde önemli bir yere sahiptirler ve pek çok Roman müzisyen, ülke çapında tanınmaktadır. Roman müziği, neşeli ritimleri, canlı melodileri ve doğaçlama yetenekleriyle bilinir. Roman-

lar, Türkiye’de özellikle düğünlerde ve eğlence ortamlarında müzik ve danslarıyla öne çıkmaktadırlar.

Romanların bir diğer önemli kültürel özelliği, toplumsal dayanışma ve akrabalık ilişkilerine verdikleri önemdir. Büyük aileler halinde yaşayan Roman toplulukları, kendi içlerinde güçlü bir dayanışma ağına sahiptirler. Ayrıca geleneksel olarak sözlü kültüre dayalı bir tarih anlayışına sahiptirler ve hikâye anlatıcılığı Roman kültüründe önemli bir yer tutmaktadır.

Romanlar, Avrupa’da zor koşullar altında yaşamalarına rağmen kültürel ve sanatsal alanda büyük katkılarda bulunmuşlardır. Müzik, dans, el sanatları ve hikâye anlatımı gibi alanlarda Roman kültürünün etkisi büyüktür. Özellikle müzik, Roman kültürünün vazgeçilmez bir parçasıdır ve Flamenko gibi dans türleri Romanların sanat dünyasına olan katkısının bir yansımasıdır.

Müziğin yanı sıra, Romanlar demircilik, kalaycılık ve çömlekçilik gibi el sanatlarında da usta olmuşlardır. Göçebe yaşam tarzları nedeniyle, gittikleri her yere kendi sanat ve zanaatlarını taşıdılar ve bu da onların kültürel mirasının geniş coğrafyalara yayılmasını sağlamıştır.

Roman kültürünün bir diğer önemli yönü de toplumsal yapılarındaki dayanışmadır. Aile ve akrabalık bağları, Romanlar için büyük önem taşır. Roman toplulukları genellikle geniş aileler halinde yaşarlar ve bu yapı, göçebe yaşamın zorluklarına karşı bir savunma mekanizması oluşturmuştur. Ayrıca Romanların kendi aralarındaki sözlü geleneklerle aktarılan hikayeleri, mitleri ve efsaneleri, onların tarihini ve kültürel belleğini canlı tutmuştur.

Sonuç olarak, Türkiye’deki Romanlar, tarih boyunca farklı zorluklarla karşılaşmış ancak kendi kültürel kimliklerini korumayı başarmışlardır. Osmanlı döneminde yarı-göçebe bir yaşam süren Romanlar, Cumhuriyet döneminde yerleşik hayata zorlanmış ve modernleşme süreçlerine entegre edilmeye çalışılmışlardır. Günümüzde ise Romanlar ve diğer Roman grupları, hala sosyal entegrasyon ve ayrımcılık gibi sorunlarla mücadele etmektedirler. Ancak Romanların zengin kültürel mirası ve sanatsal katkıları, Türkiye’de önemli bir yer tutmaya devam etmektedir.

Romanların Sosyo-Ekonomik Hayattaki Yeri

Romanlar, dezavantajlı grup olmalarından kaynaklı tarihsel olarak sosyo-ekonomik hayatta çeşitli zorluklarla mücadele ettikleri bilinmektedir. Günümüzde hala önemli sosyal, ekonomik ve kültürel zorluklarla karşı karşıya oldukları bilinmektedir. Göçebe bir yaşam tarzına sahip

olmaları, yerleşik toplumlarla yaşadıkları kültürel farklılıklar ve tarih boyunca maruz kaldıkları dışlanma ve ayrımcılık, Romanların sosyo-ekonomik entegrasyonunu zorlaştırmıştır. Çalışmanın bu bölümünde, Romanların sosyo-ekonomik hayatta karşılaştıkları sorunlar, ekonomik faaliyetleri, toplumsal entegrasyonları ve günümüzdeki sosyo-ekonomik hayattaki durumları ele alınmıştır.

Romanlar, tarih boyunca farklı coğrafyalarda çeşitli ekonomik faaliyetlerde bulunmuşlardır. Göçebe bir yaşam sürmeleri, Romanların genellikle tarım dışı alanlarda işgücü olarak yer almalarına yol açmıştır. Geleneksel olarak demircilik, çömlekçilik, sepetçilik, müzik, dans ve hayvan ticareti gibi mesleklerle geçimlerini sağlamışlardır. Göçebe hayat tarzları, bu zanaat ve meslekleri çeşitli bölgelere taşıyarak, bulundukları topluluklara katkıda bulunmalarını sağlamıştır. Örneğin, Osmanlı İmparatorluğu döneminde Romanlar, demircilik alanında oldukça başarılıydı ve savaş dönemlerinde ordunun ihtiyaçlarını karşılayan önemli bir iş gücünü oluşturuyorlardı.

Ancak Romanların ekonomik faaliyetleri, göçebe yaşam tarzlarının yanı sıra, yerleşik toplumlar tarafından marjinalize edilmeleri nedeniyle sınırlı kalmıştır. Bu durum, onların ekonomik alandaki fırsatlara erişimlerinin engellenmesine neden olmuştur. Özellikle 16. yüzyıldan itibaren Avrupa’da ve Osmanlı topraklarında Romanlara yönelik çeşitli yasaklamalar ve ayrımcı politikalar, ekonomik entegrasyonlarını zorlaştırmıştır. Örneğin, bazı Avrupa ülkelerinde Romanların belirli ticaret ve zanaatlarla uğraşmaları yasaklanmış ve yerleşik toplumlarda ekonomik fırsatlara erişimleri sınırlandırılmıştır.

Osmanlı döneminde ise Romanlar genellikle göçebe hayat tarzları sebebiyle, zaman zaman devletin vergi politikalarından muaf tutulmuşlardır. Fakat yine de yerleşik hayata geçmeye zorlanmış ve ekonomik faaliyetleri üzerinde sıkı bir denetim uygulanmıştır. Bu durum, Romanların hem Osmanlı hem de Avrupa’daki yerleşik toplumlar içinde ekonomik olarak dezavantajlı bir konuma itilmesine yol açmıştır. (Çelik, 2003; Altınöz, 2005: 64; Tağ, 2018).

Romanlar, tarihsel olarak sanayi ve tarım dışı ekonomik faaliyetlerde bulunsalar da, günümüzde geçim kaynakları geniş bir yelpazeye yayılmıştır. Geleneksel zanaat ve meslekler, hala bazı Roman topluluklarında devam etmekle birlikte günümüzde bu faaliyetler azalmıştır. Romanlar, müzik ve sanat alanında da öne çıkmaktadırlar. Pek çok Roman müzisyen, Türkiye’de ve dünyada önemli bir yer edinmiş, düğünler ve

festivaller gibi etkinliklerde müzik yaparak geçimlerini sağlamışlardır. Bunun yanı sıra, sokak sanatçılığı da Romanların sıkça başvurduğu bir geçim kaynağıdır.

Mevsimlik tarım işçiliği, özellikle Türkiye’deki Romanlar arasında yaygın bir iş koludur. Güneydoğu Anadolu ve Ege bölgelerinde yoğunlaşan mevsimlik tarım işçiliği, Roman aileler için önemli bir geçim kaynağıdır. Ancak bu işler, düşük ücretli ve sosyal güvenlikten yoksun işlerdir. Mevsimlik tarım işçiliği yapan Romanlar, genellikle zor şartlarda çalışmakta ve yoksulluk döngüsünü kırmakta zorlanmaktadırlar.

Diğer yandan, Romanlar arasında küçük çaplı ticaretle uğraşanlar da bulunmaktadır. Sokak satıcılığı, hurdacılık ve geri dönüşüm işleri, bazı Roman toplulukları için önemli bir ekonomik faaliyet alanı olmuştur. Ancak bu işler de genellikle düşük gelirli ve sosyal güvencesiz işlerdir.

Günümüzde Romanlar, hala ekonomik eşitsizlik, işsizlik ve yoksulluk gibi temel sosyo-ekonomik sorunlarla karşı karşıyadır. Özellikle eğitim eksikliği, iş gücü piyasasına katılımların önündeki en büyük engellerden biri olarak öne çıkmaktadır. Romanların büyük bir kısmı, eğitim olanaklarına erişim konusunda ciddi sorunlar yaşamaktadır. Birçok lgede Roman çocukları, okul sistemine tam olarak dahil olamamış, okul terk oranları oldukça yüksek seviyelerde kalmıştır. Eğitim eksikliği, iş gücü piyasasına katılımlarını sınırladığı gibi düşük ücretli ve güvencesiz işlerde çalışmaya mahkûm edilmelerine de neden olmaktadır.

Bu durum, Romanların sosyo-ekonomik hayattaki yerini sınırlayan başlıca faktörlerden biridir. Özellikle Avrupa’da, Roman toplulukları işsizlik oranlarının yüksek olduğu gruplardan biridir. Türkiye’de de Romanlar, ekonomik olarak dezavantajlı gruplar arasında yer almakta ve iş güvencesi olmayan geçici işlerde çalışmak zorunda kalmaktadırlar. Bu işlerin başında mevsimlik tarım işçiliği, müzisyenlik ve özellikle de sokak müzisyenliği gelmektedir.

Romanların ekonomik hayata tam olarak entegre olamamaları, aynı zamanda toplumsal önyargılar ve ayrımcılıkla da ilişkilidir. Romanlar, tarih boyunca çeşitli önyargılarla karşı karşıya kalmış ve bu durum, onların sosyo-ekonomik hayatta dışlanmalarına yol açmıştır. İşverenlerin Romanlara yönelik olumsuz algıları, onların formel iş gücü piyasasına erişimini zorlaştırmıştır. Örneğin, Romanların iş başvurularında ayrımcılığa uğraması ve düşük ücretli işlere yönlendirilmesi yaygın bir sorundur.

Türkiye’deki Romanlar da benzer şekilde ayrımcılıkla karşı karşıya kalmaktadırlar. Eğitim olanaklarının sınırlı olması ve barınma

sorunları, Romanların ekonomik entegrasyonunu engelleyen temel faktörler arasında yer alır. Roman mahalleleri genellikle altyapı ve temel hizmetlerden yoksun olup, bu da onların sosyal ve ekonomik fırsatlara erişimini sınırlamaktadır.

Romanlar, tarih boyunca ekonomik hayatta zanaatkarlık, müzisyenlik ve tarım dışı işlerle öne çıkmışlardır. Ancak dışlanma, eğitim eksikliği ve ayrımcılık gibi faktörler, onların sosyo-ekonomik hayatta tam anlamıyla yer almalarını zorlaştırmıştır. Günümüzde hala yoksulluk, işsizlik ve eğitimsizlik sorunları yaşayan Romanlar, aynı zamanda sosyal entegrasyon konusunda da önemli zorluklarla karşı karşıyadırlar.

Türkiye’de Romanlar, uzun yıllardır çeşitli sosyo-ekonomik, kültürel ve toplumsal sorunlarla karşı karşıyadır. Bu sorunlar, eğitimde, barınmada, istihdamda ve sağlık hizmetlerine erişimde yaşanan sıkıntılarla birleşerek, onların yaşam standartlarını olumsuz etkilerken toplumsal dışlanmayı da pekiştirmektedir. Romanlar, yüzyıllar boyunca maruz kaldıkları ayrımcılık ve önyargılar nedeniyle, topluma tam anlamıyla entegre olamamakta ve sürekli bir marjinalleşme döngüsünde kalmaktadırlar. Bu çalışmada, Türkiye’de Romanların karşılaştığı temel sorunlar, bu sorunların kökenleri ve çözüm arayışları ele alınmıştır.

Metodoloji

06.09.2024 ve 08.9.2024 tarihleri arasında Çanakkale gençlik kampında gerçekleştirilen ve üç gün süren Türkiye Yüzyılında Romanlar; Bölgesel Roman Çalıştayı gerçekleştirilmiştir. Çalıştaya Marmara bölgesindeki 11 ilden Roman kanaat önderleri, STK temsilcileri ve il Roman koordinatörleri ile Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi ve Afyon Kocatepe Üniversitesinden akademisyenler ve Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’ndan temsilciler katılmıştır. Çalıştayı düzenleme kurulunda Afyon Kocatepe Üniversitesi’nden Prof. Dr. Hüseyin Koçak, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi’nden Doç. Dr. Nilay KÖLEOĞLU, Doç. Dr. Engin ÇAĞLAK, Öğrt. Gör. Onur BAYRAM, Çanakkale Valiliğinden ise Sosyolog Zafer KUTLU ve Sosyal Hizmet Uzmanı Sümeyye GÖKTAŞ yer alarak Çalıştayı gerçekleştirmesine destek sağlamıştır.

Çalıştayda 6 ayrı masada odak grup çalışma yöntemi ile Roman toplumunun sorunları masaya yatırılmış ve her biri Swot analiz yöntemi ile ele alınmıştır.

Türkiye’nin 7 bölgesinde de Roman toplumu yaşamaktadırlar. Türkiye’de yoğun olarak yaşadıkları yerlerin başında özellikle Adana

(Cono aşireti) olmak üzere, Çanakkale, Edirne, Kırklareli, Tekirdağ, Düzce, İstanbul ve İzmir gelmektedir.

Araştırma sadece Marmara bölgesinde yürütülmüştür. Bölge olarak Romanların en çok yaşadıkları bölgenin Marmara bölgesindeki illerden oluşması, araştırmanın bölge seçiminde tercih sebebi olmuştur. Ayrıca zaman, maliyet ve işgücü gibi kısıtlar düşünülerek araştırma sadece Marmara bölgesinde gerçekleştirilmiştir.

Roman toplumunu ve romanların yaşadıkları sorunların daha spesifik olarak analiz edilmesi için bölgesel olarak Marmara bölgesindeki 11 il den davet edilen roman kanaat önderleri, STK temsilcileri ve il Roman valilik koordinatörlerinin katılımıyla gerçekleştirilen Çalıştayda daha çok Marmara bölgesindeki Roman vatandaşların yaşadıkları sorunlar üzerinde durulmuş ancak genel anlamda da Romanların ulusal düzeydeki sorunları da ele alınmıştır.

Çalıştayda Ele Alınan Konular ve Bulgular

Çalıştayda roman toplumu için ele alınan konu başlıkları şu şekilde sıralanmıştır;

1. EĞİTİM
2. BARINMA
3. DIŞLANMA
4. İSTİHDAM
5. SOSYAL HİZMET VE SOSYAL YARDIM
6. GENEL POLİTİKA ALANLARI

Belirlenen bu konular çerçevesinde Swot analizi yapılmıştır. Swot analizinde elde edilen bulgular aşağıdaki gibidir.

Türkiye’de Romanların Karşılaştıkları Temel Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Türkiye’de Romanların karşılaştıkları sorunlar, özellikle **eğitim, barınma, istihdam, sağlık hizmetlerine erişim ve toplumsal dışlanma** gibi alanlarda yoğunlaşmaktadır. Bu sorunlar, tarihsel, sosyal ve eko-

nomik kökene sahip olmakla birlikte, çözüm süreci de kapsamlı ve çok boyutlu yaklaşımlar gerektirmektedir. Romanların topluma daha fazla entegre olabilmeleri, ayrımcılığın ortadan kaldırılması ve yaşam koşullarının iyileştirilmesi için bazı çözüm önerileri mevcuttur. Çalışmanın bu bölümünde, Türkiye’de Romanların yaşadıkları sorunlara yönelik çözüm önerileri detaylandırılacaktır.

Eğitim Sorunları

Türkiye’deki Romanlar, özellikle eğitim konusunda ciddi dezavantajlarla karşı karşıyadır. Eğitim, bireylerin sosyal ve ekonomik hayatta fırsat eşitliği yakalamaları için hayati bir öneme sahiptir; ancak Romanlar, eğitime erişim, okula devam etme ve ötekileştirmeden kaynaklı aldıkları eğitim kalitesi açısından büyük zorluklar yaşamaktadırlar.

Roman çocukları, Türkiye’de genellikle eğitim hayatına yeterince entegre olamamakta ve bu çocukların okul terk oranları oldukça yüksek düzeylerde seyretmektedir. Bunun başlıca nedenleri arasında ekonomik zorluklar, ailelerin eğitimle ilgili farkındalık eksiklikleri ve eğitim sisteminde karşılaşılan ayrımcılık yer almaktadır. Çoğu Roman ailesi, geçimlerini sağlamak veya aile bütçesine katkıda bulunmaları için çocuklarını küçük yaşlardan itibaren çalışmaya zorlamakta, bu da çocukların eğitim hayatından erken kopmasına neden olmaktadır. Bu sebeple eğitimi tamamlayamayan Roman çocukları, sonraki yaşamlarında iş gücü piyasasına girişte eğitim eksikliklerinden kaynaklı büyük zorluklar yaşamakta ve düşük gelirli işlere mahkûm olmaktadır.

Ayrıca, Roman çocukları okulda arkadaşları ve öğretmenleri tarafından sıklıkla ayrımcılığa maruz kalmaktadırlar. Bu ayrımcılık, onların okula devam motivasyonunu azaltmakta ve dışlanmışlık hissini pekiştirmektedir. Eğitimde karşılaşılan bu sorunlar, Romanların sosyo-ekonomik durumunu olumsuz etkileyen temel faktörlerden biridir. Eğitim eksikliği, onların daha sonra iş gücü piyasasında da karşılaştıkları zorlukların ana kaynağıdır.

Son yıllarda Roman çocukların eğitimdeki durumlarını iyileştirmek amacıyla çeşitli projeler hayata geçirilmiş olsa da, bu projeler henüz istenen sonuçları vermemiştir. Özellikle okul terk oranlarının yüksekliği ve eğitimdeki ayrımcılık sorunu, hala büyük bir sorun olarak varlığını sürdürmektedir. Eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanamaması, Romanların toplumsal entegrasyonunu zorlaştıran en büyük engellerden biridir.

EĞitim Alanında özüm Önerileri

EĞitim, bireylerin topluma katılımında ve sosyo-ekonomik fırsatları değerlendirmede kilit bir rol oynar. Ancak Türkiye’deki Roman çocuklarının eğitim sistemine entegrasyonu halen büyük bir sorundur. EĞitim eksikliği, birçok Roman gencin iş gücü piyasasında dezavantajlı bir konuma itilmesine neden olmaktadır. Bu sorunların çözümü için bazı stratejik adımlar atılabilir. Bunlar:

- EĞitimde Fırsat Eşitliği Sağlanmalı: Roman çocuklarının eğitime erişimini artırmak için özel programlar ve teşvikler uygulanmalıdır. Okul terk oranlarını azaltmak için burs ve maddi destek programları genişletilmelidir. Ayrıca, Roman çocuklarının okula devamlılığını sağlamak amacıyla ailelere yönelik bilinçlendirme kampanyaları düzenlenebilir.

- Roman Kültürüne Duyarlı EĞitim Programları Geliştirilmeli: Roman çocuklarının eğitim sürecinde karşılaştıkları kültürel uyumsuzluk sorunlarını aşmak için, kültürel duyarlılık taşıyan eğitim materyalleri hazırlanmalı ve öğretmenler, Roman kültürü konusunda bilinçlendirilmelidir. Bu sayede, Roman çocuklarının okullarda kendilerini daha rahat ve kabul edilmiş hissetmeleri sağlanabilir.

- Okul İçi Destek Programları: Roman çocuklarına yönelik okul içi destek programları oluşturulmalıdır. Bu programlar, akademik başarıyı artırmak ve okul terkini önlemek için özel rehberlik hizmetleri, ek dersler ve eğitim koçluğu gibi uygulamaları içerebilir. Ayrıca, Roman ailelerine yönelik bilinçlendirme faaliyetleri ve destek programları gerçekleştirilerek, çocuklarının eğitim sürecine daha aktif katılmaları sağlanabilir.

ROMAN ÇOCUKLARININ EĞİTİMİ ÜZERİNE SOSYOLOJİK BİR DEĞERLENDİRME

Prof. Dr. Hüseyin KOÇAK³

Giriş

Kentler, küreselleşme ve teknolojik ilerlemelerin etkisi altında sürekli değişen dinamik yapılar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu değişimler, toplumların bir araya gelme biçimlerini ve yaşam tarzlarını önemli ölçüde etkiler. Özellikle, dil, din, kültür gibi farklılıkların belirginleştiği dönemlerde, insanlar arasında “biz” ve “öteki” algıları belirginleşir. Bu ayrım, ekonomik, kültürel veya sosyal açıdan farklı olan grupların dışlanmasına neden olabilir. Sosyal ve mekânsal ayrışma, çeşitli etkenlerle tetiklenebilir. Etnik, kültürel veya ekonomik farklılıklar, bireyleri farklı bölgelere yerleşmeye yönlendirebilir.

Dilin ve kavramların kullanımı önemlidir. “Roman” terimi, daha geniş toplumsal kabul görmüş bir ifade olarak tercih edilirken, dışlayıcı nitelikte olan deyimlerin kullanımından kaçınılmalıdır. Bu yüzden literatürde “Çingene”, “Esmer Vatandaş” gibi deyimler yer almasına karşın, çalışmada kullanımının daha az dışlayıcı ve daha uygun olduğu düşünülen “Roman” deyimini kullanılmaktadır.

Roman topluluğu, tarih boyunca hem kültürel hem de ekonomik açıdan çeşitli zorluklarla karşılaşmış bir gruba temsil eder. Bu topluluğa ilişkin ilk teoriler, Romanların Mısır kökenli olduğuna işaret etmişse de zamanla yapılan araştırmalar, onların Hindistan kökenli olduğunu ve 11. yüzyıldan itibaren Avrupa’ya doğru bir göç dalgası yaşandığını ortaya koymuştur (Fraser, 2005). Avrupa’nın farklı bölgelerine yayılan Romanlar, yerleşik topluluklarla karşılaştıkları her coğrafyada farklı düzeylerde dışlanma ve ayrımcılıkla karşılaşmıştır. Bu ayrımcılık, Romanların sosyoekonomik durumlarını olumsuz etkilemiş, onları toplumun marjinal gruplarından biri haline getirmiştir (Yıldız, 2007).

---

3 Prof. Dr. Hüseyin KOÇAK, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, kocak@aku.edu.tr

Modern dönemde Roman toplulukları, özellikle eğitim, istihdam ve barınma gibi temel sosyal haklara erişim konusunda ciddi engellerle karşılaşmaktadır. Toplumsal dışlanmanın en görünür olduğu alanlardan biri olan eğitim, Roman çocuklarının toplumla bütünleşme sürecinde kilit bir rol oynamaktadır. Ancak bu alandaki mevcut durum, onların eğitim hayatlarında birçok zorlukla yüzleşmek zorunda kaldığını göstermektedir. Roman çocuklarının eğitim süreçleri; ekonomik yetersizlikler, ayrımcı tutumlar ve fiziksel altyapı eksiklikleri gibi sorunlardan etkilenmektedir. Bu durum, Roman çocuklarının akademik başarılarının düşük olmasına, erken okul terk oranlarının yüksekliğine ve uzun vadede sosyoekonomik hareketliliklerinin sınırlandırılmasına yol açmaktadır (Demirtaş, 2019).

Roman çocuklarının eğitim süreçlerinde karşılaştıkları sorunlar, yalnızca bireysel ya da toplumsal değil, aynı zamanda sistemsel bir sorunu işaret etmektedir. Eğitimde eşitlik ve sosyal adaletin sağlanması, Roman çocuklarının daha iyi bir geleceğe sahip olabilmesi için kritik öneme sahiptir. Ancak mevcut eğitim sistemleri, Roman çocuklarının ihtiyaçlarına yeterince duyarlı değildir. Özellikle kültürel farkındalık eksikliği, öğretmenlerin ayrımcı tutumları ve okul yönetimlerinin kapsayıcı politikalar geliştirme konusundaki eksiklikleri, Roman çocuklarının eğitimden uzaklaşmasına neden olmaktadır (Genç vd., 2015).

Eğitimde yaşanan bu sorunlar, yalnızca bireylerin yaşamlarını değil, aynı zamanda toplumların sosyal uyumunu da tehdit etmektedir. Roman çocuklarının eğitimden dışlanması, toplumun daha geniş kesimlerinde ayrışma ve önyargıları pekiştirebilir. Bu nedenle, eğitimde fırsat eşitliğini sağlamak, sadece Roman topluluğunun değil, toplumun genel refahını artırmak açısından da önemlidir. Eğitim politikalarının Roman çocuklarının ihtiyaçları da düşünülerek yeniden yapılandırılması hem bireysel hem de toplumsal düzeyde olumlu etkiler yaratabilir (Tezcan, 2015).

Bu çalışmanın amacı, Roman çocuklarının eğitim süreçlerindeki mevcut durumunu sosyolojik bir perspektifle değerlendirmektir. İlk olarak, Roman topluluğunun tarihsel ve sosyal konumu ele alınmakta; ardından, Roman çocuklarının eğitimde karşılaştıkları temel sorunlar ve bu sorunların toplumsal bağlamdaki yansımaları tartışılmaktadır. Öte yandan, Roman çocuklarının eğitim hayatlarını iyileştirmek için uygulanabilecek çözüm önerileri sunulmaktadır. Bu çerçevede, Roman çocuklarının eğitimi konusundaki mevcut literatüre katkı sunulması hedeflenmektedir. Eğitimde eşitlik ve kapsayıcılığın artırılması, sadece

Roman çocuklarının değil, aynı zamanda toplumun tüm kesimlerinin yararına olacaktır. Eğitimde eşitlik ve sosyal uyumun sağlanması açısından Roman çocuklarının karşılaştıkları sorunların çözümü kritik bir öneme sahiptir. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde, Roman topluluğunun tarihsel ve sosyal konumu, eğitim alanındaki temel sorunları ve çözüm nerileri detaylı bir şekilde değerlendirilmektedir. Roman çocuklarının eğitimde karşılaştıkları sorunları ele almak, toplumsal dışlanma ve ayrımcılığın etkilerini anlamak için son derecede önemlidir. Son olarak, Roman çocuklarının eğitim sürecindeki durumu sosyolojik bir perspektifle incelenmekte ve çözüm nerileri sunulmaktadır.

Roman Toplumunun Tarihsel ve Toplumsal Konumu

Roman çocuklarının eğitim süreçlerinde karşılaştıkları sorunlar, toplumsal dışlanma ve ayrımcılık bağlamında incelenmesi gereken önemli bir konudur. Roman çocuklarının akademik başarılarının düşük olması, erken okul terk oranlarının yüksekliliği ve eğitim süreçlerindeki çeşitli engeller, bu gruba yönelik sosyal politikaların yetersiz olduğunu göstermektedir.

Roman topluluğunun kökenleri ve tarihsel süreçleri, onların günümüzde karşılaştıkları sosyoekonomik zorlukları anlamak açısından oldukça önemlidir. İlk teoriler, Romanların Mısır'dan Avrupa'ya göç eden bir topluluk olduğu yönündeydi. Ancak sonraki araştırmalar, Romanların Hindistan'ın kuzeybatısından çıktığını ve 11. yüzyılda Avrupa'ya doğru göç etmeye başladıklarını göstermiştir (Fraser, 2005). Avrupa'ya yayıldıkça, Romanlar birçok farklı kültürle etkileşime geçmiş, ancak genellikle ayrımcılık ve dışlanma ile karşılaşmıştır. Bu dışlanma, onların toplumsal ve ekonomik açıdan marjinal bir konuma itilmesine neden olmuştur (Yıldız, 2007). Roman toplulukları gibi göçmen topluluklar, dil bariyerleri ve kültürel farklılıklar nedeniyle çoğu zaman marjinal bir konuma yerleştirilmektedir.

Tarihsel süreçte Romanlar, kölelik, zorunlu yerleşim ve asimilasyon politikaları gibi birçok baskı mekanizmasına maruz kalmıştır. Orta ağ'da Avrupa'daki birçok lke, Romanların göçebe yaşam tarzını tehdit olarak görmüş ve onları sınır dışı etmeye çalışmıştır. 19. yüzyılda ise Romanlara yönelik asimilasyon politikaları yaygınlaşmıştır. Örneğin, bazı ülkelerde Roman çocukları ailelerinden koparılarak devlet okullarında eğitime zorlanmıştır. Bu tür politikalar, Romanların kültürel kimliğini zayıflatmayı hedeflemiştir (Sapancalı, 2005). Egemen gruplar, toplum üzerindeki glerini kanıtlayabilmek amacıyla Romanlar gibi marjinal-

leştirilmiş grupların kültürel kimliklerini zayıflatmayı bir strateji olarak kullanabilmektedir.

Modern dönemde ise Romanlar, genellikle ekonomik olarak dezavantajlı gruplar arasında yer almış ve sosyal dışlanma ile yüz yüze kalmıştır. Romanların yaşadığı bölgelerdeki işsizlik oranları genellikle yüksektir ve birçok Roman aile, yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır. Bu durum, Roman topluluğunun temel sosyal hizmetlere ve eğitim olanaklarına erişimini sınırlamaktadır (Koçak & Gencer, 2020).

Roman topluluğunun tarihsel sürecinde karşılaştığı bir diğer önemli sorun, onların toplumsal algılardaki olumsuz stereotipleridir. Romanlar, genellikle tembellik, suça eğilim ve eğitim yoksunluğu gibi olumsuz özelliklerle ilişkilendirilmiştir. Bu tür stereotipler, yalnızca bireylerin önyargılı tutumlarını değil, aynı zamanda devlet politikalarını da şekillendirmiştir (Genç vd., 2015). Örneğin, Roman mahalleleri sıklıkla kentsel dönüşüm projeleri kapsamında yıkılmış ve bu durum, Romanların daha fazla sosyal dışlanma yaşamasına neden olmuştur (Gökçe & Cengiz, 2016).

Romanların karşılaştığı tarihsel zorlukların bir sonucu olarak, onların eğitim alanındaki durumu da olumsuz etkilenmiştir. Eğitim, Romanların topluma entegrasyonu açısından kritik bir rol oynasa da tarihsel ayrımcılık politikaları ve günümüzde süregelen eşitsizlikler, Roman çocuklarının eğitim süreçlerini zorlaştırmaktadır. Romanların tarihsel ve sosyal bağlamda yaşadığı bu zorluklar, onların eğitime erişiminde süregelen engellerin kökenini anlamak açısından önemlidir (Tezcan, 2015).

Sonuç olarak, Roman topluluğunun tarihsel ve sosyal konumu, onların günümüzde karşılaştıkları eğitim sorunlarının temelini oluşturmaktadır. Romanların tarih boyunca yaşadığı ayrımcılık ve dışlanma, onların toplumsal hayatta dezavantajlı bir konuma itilmesine neden olmuştur. Bu bağlamda, Roman çocuklarının eğitimde eşitlik ve kapsayıcılıktan faydalanması, yalnızca bireysel değil, toplumsal bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır. Eğitim politikalarının Roman topluluğunun ihtiyaçlarına yönelik olarak yeniden şekillendirilmesi, tarihsel süreçte yaşanan bu olumsuzlukların telafi edilmesine katkıda bulunabilir.

Sosyal Dışlanma ve Eğitime Etkileri

Sosyal dışlanma, bir grup veya bireyin kabul görmemesi ve ötekileştirilmesi anlamına gelmektedir. Ayrımcılık ise, belirli özellikler nedeniyle olumlu veya olumsuz davranışlarda bulunulmasıdır. Romanlar, yaşam tarzları, meslekleri ve eğitim düzeyleri gibi unsurlar nedeniyle

negatif ayrımcılığa maruz kalmaktadır (Paker, 2012). Ön yargılar ve kalıp yargılar, Romanların sosyal dışlanmasına ve ayrımcılığa yol açmaktadır. Bu durum, bireylerin Romanları ötekileştirerek dışlamasına neden olabilmektedir. Romanlar, bedensel özellikleri ve yaşam tarzları nedeniyle damgalanarak sosyal dışlanmaya maruz kalmakta ve genellikle yaşadıkları kentlerin dış bölgelerine sürülmektedir (Goffman, 2020).

Roman topluluğu, tarihsel süreç içerisinde çeşitli ayrımcılık ve dışlanma biçimleriyle karşılaşmış bir topluluktur. Bu gruba ilişkin yaygın olarak bilinen ilk teoriler, onların Mısır kökenli olduğunu öne sürmektedir. Ancak ilerleyen dönemlerde, özellikle Hindistan'dan Avrupa'ya gerçekleşen göçlerle ilişkilendirilmiş ve bu teoriler daha fazla destek bulunmaktadır (Fraser, 2005). Avrupa'nın farklı bölgelerine yayılan Romanlar, zamanla kültürel ve ekonomik farklılıklarından dolayı toplumsal dışlanmaya maruz kalmışlardır. Bugün, Roman toplulukları, özellikle sosyoekonomik düzeyde dezavantajlı bir konumda bulunmakta ve bu durum onların eğitim süreçlerine de yansımaktadır (Yıldız, 2007).

Etnik farklılıklar da Romanları diğer gruplardan ayırmaktadır. Bu farklılıklar, dil, din, giyim tarzı gibi unsurları içermektedir. Romanların yaşadığı mekanlar ve yaptıkları işler, sosyal dışlanmalarını belirlemektedir. Sosyal dışlanma, topluma katılım sürecinde bazı bireylerin dışında kalmasına ve mekânsal ayrışmaya yol açmaktadır. Bu nedenle, sosyal dışlanma ve mekânsal ayrışma birbirini etkileyen iki önemli kavramdır (Atalay vd., 2013). Dışlanma, işsizlik, yoksulluk gibi sebeplerle sosyal dışlanmaya maruz kalan bireyler, “getto” adı verilen bölgelerde izole bir şekilde yaşamaktadır. Romanların yaşadığı sosyal dışlanma ve ayrımcılık, çeşitli nedenlere dayanmaktadır. Örneğin, ekonomik, bireysel veya politik nedenlerden kaynaklanan dışlanma, Romanların toplumsal bütünleşme sürecinde sorunlar yaşamasına neden olabilir (Şahin, 2010). Farklı kültürlerle etkileşimi reddetmek, iş gücü piyasasında yer almamak, düzensiz bir şekilde yaşamak gibi Romanlar üzerinde düşünülen birçok olumsuz stereotip bulunmaktadır.

Ayrıca, Romanlara karşı olumsuz ön yargılar ve stereotipler, toplum içinde ayrımcılığa yol açabilir (Goffman, 2020). Romanların yaşadığı sosyal dışlanma ve ayrımcılığa belirli önyargı ve kalıp yargıların neden olduğu düşünülmektedir. Ön yargı; herhangi bir konu üzerinde, gerekli ve yeterli bilgiye sahip olunmadan, incelenmeksizin, yetersiz kaynaklara dayanılarak oluşturulan düşüncelere/yargıya karşılık gelmektedir (İnceoğlu, 2010). Kalıp yargı (stereotip) ise, farkında olmadan, seçimlerimizi

ve kararlarımızı etkileyen düşünce yapılarını ifade etmektedir. Kalıp yargılar sonucunda meydana gelen tutum ve davranışlar ise ‘önyargı’ olarak nitelendirilmektedir (Kağıtçıbaşı, 2010).

Sosyal dışlanma, bireylerin veya toplulukların toplumun geri kalanından izole edilmesi ve toplumsal kaynaklara erişimlerinin kısıtlanması anlamına gelir. Bu durum, Roman toplulukları için tarih boyunca belirgin bir sorun olmuş ve günümüzde de etkilerini sürdürmektedir (Sapancalı, 2005). Romanlar hem kültürel farklılıkları hem de sosyoekonomik dezavantajları nedeniyle ayrımcılığa maruz kalmış, bu da onların topluma tam anlamıyla entegrasyonunu engellemiştir. Eğitim, sosyal dışlanmanın en belirgin biçimde görüldüğü alanlardan biri olarak öne çıkmaktadır. Roman çocuklarının eğitim süreçlerinde yaşadıkları sorunlar, onların topluma katılımını ve sosyal hareketliliğini ciddi şekilde kısıtlamaktadır.

Roman çocuklarının eğitimde karşılaştıkları dışlanma, birkaç temel sorun etrafında şekillenmektedir. İlk olarak, Roman olmayan ailelerin çocuklarını Roman çocuklarıyla aynı sınıfta istememesi, ayrımcı tutumların açık bir örneğidir. Bu durum, Roman çocuklarının yalnızca sınıflarda değil, okul ortamının tamamında izole edilmesine yol açmaktadır (Koçak & Gencer, 2020). Ayrımcı tutumlar, sadece ailelerle sınırlı kalmamakta; aynı zamanda öğretmenlerin ve okul yönetimlerinin davranışlarında da kendini göstermektedir. Örneğin, bazı öğretmenlerin Roman çocuklarına karşı ön yargılı yaklaşımları, bu çocukların eğitim süreçlerinde dezavantajlı bir konuma itilmesine neden olmaktadır (Genç vd., 2015). Nitekim, öğretmenlerin Roman çocuklarına önyargı ile yaklaşması öğrencileri daha dezavantajlı bir konuma getirmektedir.

Ek olarak, sosyal dışlanma, Roman ailelerinin eğitim sistemine duyduğu güveni zedelemektedir. Eğitim sisteminde yaşanan bu güvensizlik, Roman ailelerinin çocuklarını okula göndermeme eğilimlerini artırmakta ve okul terk oranlarının yükselmesine neden olmaktadır (Demirtaş, 2019). Bu durum, yalnızca bireysel değil, aynı zamanda toplumsal bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Eğitimsiz kalan bireyler, iş piyasasında rekabet edebilme şanslarını kaybederken, toplum genelinde ekonomik ve sosyal dengesizliklerin derinleşmesine katkıda bulunmaktadır.

Sosyal dışlanmanın eğitime etkileri, sadece Roman çocuklarının eğitim deneyimleriyle sınırlı kalmamaktadır. Bu durum, aynı zamanda toplumsal uyum üzerinde de olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Roman çocuklarının eğitimden dışlanması, toplumun diğer kesimlerinde ayrış-

ma ve önyargıların pekişmesine yol açmaktadır. Bu bağlamda, eğitimde eşitlik ve kapsayıcılık sağlanmadıkça, toplumsal uyumun tam anlamıyla gerçekleşmesi mümkün değildir (Tezcan, 2015). Bunların sağlanması, öğrencilerin sadece okul yaşantılarında değil okul sonrasında iş yaşamına katılımlarında daha güçlü bir konumda olmalarını sağlar.

Roman çocuklarının eğitim süreçlerinde yaşadığı dışlanmanın bir diğer boyutu da fiziksel altyapı eksiklikleridir. Roman mahallelerindeki okulların fiziki koşulları genellikle yetersizdir. Bu bölgelerdeki okullarda sınıf mevcutları fazladır, öğretmen sayısı yetersizdir ve eğitim materyalleri eksiktir. Bu tür yapısal sorunlar, Roman çocuklarının akademik başarılarını olumsuz yönde etkilemekte ve onların eğitim hayatından kopmalarına neden olmaktadır (Demirtaş, 2019). Eğitim hayatından kopan çocuklar, sosyal dışlanma ve ayrılmaya maruz kalabileceği gibi madde bağımlılığı, suç işleme eğilimi gibi bazı sapma davranışlarını sergileyebilir.

Kültürel uyumsuzluk da Roman çocuklarının eğitimde karşılaştığı diğer önemli bir sorundur. Müfredatın Roman çocuklarının kültürel geçmişine duyarsız olması, onların eğitim sürecine uyum sağlamalarını zorlaştırmaktadır. Öğretmenlerin, Roman çocuklarının kültürel farklılıklarına karşı duyarsız davranışları ya da bu farklılıkları anlamakta yetersiz kalmaları, bu çocukların okuldaki aidiyet duygusunu zedelemektedir (Koçak & Gencer, 2020).

Sonuç olarak, sosyal dışlanma, Roman çocuklarının eğitim süreçlerinde çok boyutlu etkiler yaratmaktadır. Bu etkiler, bireysel düzeyde çocukların akademik başarılarını ve özgüvenlerini olumsuz yönde etkilerken, toplumsal düzeyde daha geniş ayrışmalara yol açmaktadır. Eğitim sisteminin, Roman çocuklarının ihtiyaçlarına yönelik olarak yeniden yapılandırılması ve ayrımcılıkla mücadele eden politikaların hayata geçirilmesi, bu sorunların çözümü için kritik bir öneme sahiptir. Sosyal dışlanma, bireylerin veya grupların toplumun geri kalanından izole edilmesi ve toplumsal kaynaklardan yeterince faydalanamaması anlamına gelir. Romanlar, sosyoekonomik durumları, kültürel farklılıkları ve yaşam tarzları nedeniyle dışlanma riski altındadır (Sapancalı, 2005).

Roman aileleri, sosyal dışlanma nedeniyle eğitime olan güvenlerini yitirmekte ve çocuklarının okula devam etmesini sağlamada zorluk yaşamaktadır. Ayrıca, toplumsal önyargılar ve eğitim kurumlarında yaşanan ayrımcı davranışlar, Roman çocuklarının erken okul terk oranlarını artırmaktadır (Demirtaş, 2019). Eğitim alanında bu dışlanma, Roman

çocuklarının akademik başarısını ve okullaşma oranlarını olumsuz yönde etkilemektedir. Roman olmayan ailelerin, çocuklarını Roman çocuklarıyla aynı sınıfta istememesi, ayrımcı tutumların ve mekânsal ayrışmanın bir sonucu olarak karşımıza çıkıyor. Bu durum, hem sosyal uyumu hem de eğitimde eşitlik ilkesini zedelemektedir.

Roman Çocuklarının Eğitimde Karşılaştıkları Temel Sorunlar

Roman çocuklarının eğitim sürecinde karşılaştıkları sorunlar, sosyo-ekonomik, kültürel ve yapısal olmak üzere farklı boyutlarda ele alınabilir. Eğitim sisteminde bu çocukların karşı karşıya kaldığı zorluklar yalnızca bireysel düzeyde değil, sistemik ve toplumsal yapılar üzerinden de değerlendirilmektedir. Bu başlık altında ekonomik engeller, ayrımcı uygulamalar, düşük toplumsal farkındalık ve sistemik problemler detaylı bir şekilde incelenmektedir.

Ekonomik Engeller

Roman ailelerin düşük gelir seviyeleri, çocuklarının eğitimine engel teşkil eden en önemli faktörlerden biridir. Eğitim materyallerine ve okul giderlerine erişimde yaşanan bu zorluklar, özellikle kırtasiye masrafları, ulaşım giderleri ve okul kıyafetleri gibi temel ihtiyaçlarda kendini göstermektedir (Arayıcı, 2008). Çocukların okula düzenli olarak devam edebilmesi için gerekli olan bu materyallere erişimin sınırlı olması, okula gitme motivasyonunu düşürmekte ve eğitimden kopmalara yol açmaktadır.

Ekonomik sorunların çözümü için uygulanan mevcut politikaların yetersiz kaldığı gözlemlenmektedir. Roman ailelerin yaşadığı mahallelerde bulunan okulların fiziki altyapı sorunları da bu durumu pekiştirmektedir. Roman ailelerin yaşadığı bölgelerde genellikle düşük kaynaklarla çalışan okullar yer almakta, bu da öğretmen motivasyonunu düşürmekte ve eğitim kalitesini olumsuz etkilemektedir (Demirtaş, 2019). Bu durum, Roman çocuklarının eğitime erişimde dezavantajlı bir konuma gelmesine neden olmaktadır.

Ekonomik sorunların yalnızca eğitim alanında değil, çocukların yaşam koşullarında da etkili olduğu unutulmamalıdır. Yoksulluk, Roman çocuklarını erken yaşta çalışma hayatına itmekte ve çocuk işçiliği

oranlarını artırmaktadır. Çalışma zorunluluğu nedeniyle eğitimden uzaklaşan Roman çocukları, toplumsal hareketlilik şansını kaybetmekte ve bu durum nesiller arası bir yoksulluk dsne yol açmaktadır (Genç vd., 2015). Çocukların ağır koşullarda çalışması fiziksel sağlıklarında da birtakım sorunlara yol açabilmekte şiddet, istismar ve sömürüye maruz kalabilmektedir.

Romanlar, yaşam tarzları, meslekleri, giyim tarzları, eğitim seviyeleri ve etnik kökenleri nedeniyle sosyal dışlanma ile karşı karşıya kalabilirler. Bu durum, Romanların mekânsal olarak da ayrışmasına yol açar ve bu ayrışma, sosyal dışlanmayı arttırır. Bu d, mekânsal ayrışma ve sosyal dışlanmanın birbirini besleyen bir etkileşim olduğunu göstermektedir. Ancak, dışarıdan gelen algılar ve önyargılar nedeniyle Romanlar, tehlikeli ve güvenliği tehdit eden bireyler olarak görülebilir ve ayrı bir yerleşim bölgesine itilebilirler. Bu mekânsal ayrışma, Romanların günlük yaşamlarını sürdürmelerini zorlaştırırken, toplumdaki ayrımcılığı ve dışlanmayı da pekiştirebilir. Romanlara yönelik toplumsal algı, genellikle olumsuzdur ve ekonomik durumları, meslekleri ve yaşam tarzları nedeniyle önyargılarla doludur. Bu algılar, Romanlara karşı ayrımcılığa ve dışlanmaya neden olabilir. Bu da mekânsal ayrışmayı ve sosyal dışlanmayı artırabilir, toplumsal barış ve birlikte yaşama isteğini azaltabilir.

Ayrımcı Uygulamalar

Roman çocuklarının eğitimde karşılaştıkları ayrımcılık hem bireysel hem de kurumsal düzeyde kendini göstermektedir. Okullarda Roman çocukları için ayrı sınıflar oluşturulması, bu çocukların diğer öğrencilerden izole edilmesine neden olmaktadır. Bu ayrıştırıcı uygulamalar, çocukların kendilerini toplumdan dışlanmış hissetmesine yol açmakta ve eğitim süreçlerinde motivasyon kaybına neden olmaktadır (Genç vd., 2015). Eğitimde ayrımcılık, yalnızca fiziksel ayrışma ile sınırlı kalmamaktadır. Roman çocukları, okullarda sıklıkla zorbalık, alay ve önyargıya maruz kalmaktadır. Bu durum, çocukların psikolojik olarak yıpranmasına ve eğitimden soğumasına neden olmaktadır. Ayrıca, ğretmenlerin Roman çocuklarına yönelik düşük beklentileri, bu çocukların potansiyellerini gerçekleştirmelerini engellemekte ve eğitimdeki eşitsizlikleri derinleştirmektedir (Gökçe & Cengiz, 2016).

Ayrımcı uygulamaların bir diğer boyutu, Roman çocuklarının eğitim sistemindeki temsil eksikliği ile ilgilidir. Müfredatta Roman

kültürüne veya tarihine dair herhangi bir içeriğin bulunmaması, bu çocukların kendilerini dışlanmış hissetmelerine neden olmaktadır. Eğitim politikalarının kültürel çeşitliliği teşvik edecek şekilde yeniden yapılandırılması, Roman çocuklarının okula daha iyi uyum sağlamalarına katkıda bulunabilir (Fraser, 2005).

Düşük Toplumsal Farkındalık

Toplum genelinde Roman çocuklarının eğitime yönelik düşük bir farkındalık bulunmaktadır. Bu durum hem Roman ailelerin hem de genel toplumun eğitim sürecine olan katkısını sınırlamaktadır. Roman ailelerin eğitim sistemi hakkında yeterli bilgiye sahip olmaması, çocuklarının okula entegrasyonunu zorlaştırmaktadır (Koçak & Gencer, 2020).

Toplumsal farkındalığın düşük olmasının bir diğer sonucu, Roman çocuklarına yönelik projelerin geliştirilmesindeki sınırlamalardır. Sivil toplum kuruluşlarının ve yerel yönetimlerin bu konuda yeterince aktif olmaması, Roman çocuklarının eğitimde maruz kaldığı dezavantajların artmasına neden olmaktadır (Arayıcı, 2008). Bu bağlamda, toplumda farkındalığı artırmaya yönelik kampanyalar ve projelerin önemi büyüktür. Medya ve diğer iletişim araçları, Roman çocuklarının eğitim haklarını savunmada ve toplumdaki önyargıları azaltmada kritik bir rol oynayabilir (Demirtaş, 2019).

Roman çocuklarının eğitime dair farkındalığın artırılması, öğretmenlerin ve diğer eğitim çalışanlarının da sürece daha duyarlı yaklaşmasını sağlayabilir. Özellikle öğretmen eğitim programlarında, Roman çocuklarının karşılaştığı zorluklara yönelik farkındalık artırıcı içeriklerin yer alması, eğitim ortamlarının daha kapsayıcı hale gelmesine katkı sunabilir (Gökçe & Cengiz, 2016).

Sistemik Problemler

Roman çocuklarının eğitimde karşılaştıkları sorunlar, sadece bireysel ve toplumsal düzeyde değil, aynı zamanda sistemik düzeyde de ele alınmalıdır. Eğitim politikalarındaki yetersizlikler, Roman çocuklarının kaliteli bir eğitime erişimini engelleyen temel faktörlerden biridir. Örneğin, okul kayıt süreçlerinde yaşanan bürokratik engeller, Roman ailelerin çocuklarını okula kaydetmesini zorlaştırmaktadır (Demirtaş, 2019).

Müfredatın Roman çocuklarının kültürel değerlerini yansıtmaması, bu çocukların eğitim sürecine uyum sağlamasını zorlaştırmaktadır. Eğitim sisteminin kültürel çeşitliliği göz ardı etmesi, Roman çocuklarının kendilerini dışlanmış hissetmesine ve eğitimden kopmasına neden olmaktadır. Bu durum, aynı zamanda öğretmenlerin Roman çocuklarına yönelik ayrımcı tutumlarını da pekiştirmektedir (Fraser, 2005).

Sistemik sorunların çözümü için, merkezi yönetim ile yerel yönetimlerin koordineli bir şekilde çalışması gerekmektedir. Roman çocuklarının ihtiyaçlarını gözeten bir eğitim politikası geliştirilmesi ve bu politikaların etkili bir şekilde uygulanması, bu çocukların eğitimde maruz kaldığı dezavantajları azaltabilir. Aynı zamanda, öğretmenlerin Roman kültürüne yönelik duyarlılıklarını artırmak amacıyla düzenli eğitim programlarına katılması gereklidir (Koçak & Gencer, 2020).

Eğitim politikalarının yeniden yapılandırılması sürecinde, Roman topluluğunun temsilcilerinin ve sivil toplum kuruluşlarının sürece aktif olarak dahil edilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu şekilde, Roman çocuklarının eğitimdeki ihtiyaçları daha iyi anlaşılabilir ve politikaların etkili bir şekilde uygulanması sağlanabilir. Ayrıca, okul ortamlarında kültürel çeşitliliği destekleyen projelerin uygulanması, Roman çocuklarının topluma entegrasyonunu kolaylaştırabilir.

Roman çocuklarının eğitim sistemindeki yerini güçlendirmek için, devlet ve sivil toplum kuruluşlarının yanı sıra ailelerin de sürece etkin bir şekilde katılımı sağlanmalıdır. Roman ailelere yönelik bilinçlendirme kampanyaları, bu ailelerin eğitim sürecine katkı sağlamasını artırabilir. Böylece, sistemik sorunların çözümü noktasında önemli bir adım atılmış olur.

Çözüm Önerileri ve Politika Geliştirme

Roman çocuklarının eğitimde karşılaştıkları sorunların çözümü, kapsamlı ve çok boyutlu bir yaklaşımı gerektirir. Sosyal, ekonomik, kültürel ve yapısal eşitsizliklerin giderilmesi amacıyla çeşitli çözüm yolları önerilebilir. Eğitim sisteminde eşitlik ilkesinin sağlanması, Roman çocuklarının dezavantajlı konumlarını iyileştirmek için temel bir adımdır. Roman çocuklarının diğer çocuklarla eşit şartlarda eğitim almasını sağlamak amacıyla, ekonomik destek programları geliştirilmelidir. Özellikle kırtasiye malzemeleri, ulaşım ve yemek gibi temel ihtiyaçların ücretsiz olarak karşılanması bu çocukların eğitim süreçlerini kolaylaştıracaktır.

Eğitim müfredatı, kültürel çeşitliliği destekleyecek şekilde yeniden düzenlenmelidir. Roman kültürü ve tarihine dair içeriklerin müfredata eklenmesi, hem Roman çocuklarının kendilerini daha değerli hissetmelerini sağlayacak hem de diğer öğrenciler arasında kültürel farkındalığı artıracaktır. Bu düzenlemeler, toplumsal önyargıların azaltılmasında etkili bir araç olabilir (Fraser, 2005). Öğretmenlerin, Roman çocukların karşılaştıkları sorunlara yönelik farkındalıklarını artırmak amacıyla düzenli eğitim programlarına katılmaları gerekmektedir. Bu eğitimler, öğretmenlerin ayrımcı tutumlar geliştirmesini önleyecek ve daha kapsayıcı bir eğitim ortamı yaratılmasını sağlayacaktır. Ayrıca, Roman çocuklarının kültürel ihtiyaçlarına duyarlı bir yaklaşım benimsemek, eğitimde başarıyı artırabilir (Gökçe & Cengiz, 2016).

Roman çocuklarının eğitim süreçlerini desteklemek ve toplumsal önyargıları azaltmak için farkındalık kampanyaları düzenlenmelidir. Bu kampanyalar, medya ve sivil toplum kuruluşlarının iş birliğiyle yürütülerek, toplum genelinde Roman çocuklarının eğitime katılımının önemi vurgulanabilir. Yerel yönetimler ve okullar da bu süreçte aktif bir rol oynayabilir. Sivil toplum kuruluşları ve yerel yönetimler, Roman çocuklarının eğitimde karşılaştıkları sorunların çözümünde önemli bir role sahiptir. Bu kurumlar, Roman ailelere ekonomik ve sosyal destek sağlayarak çocukların eğitim süreçlerini kolaylaştırabilir. Ayrıca, Roman çocuklarına yönelik özel eğitim programları ve burs olanakları sunulabilir.

Genel Değerlendirme ve Sonuç

Romanların problemlerinin sarmal bir şekilde iç içe olduğu, bir problemin diğer bir problemi tetiklediği görülmektedir. Gün (2016) bu durumu çalışmasında etnisite ve yoksulluk arasındaki sıkı bir ilişkinin olduğunu, etnisitenin Roman yoksulluğunu ortaya çıkaran ve derinleştiren en önemli unsur olduğunu ifade etmiştir. Gün, tüm bunların Romanların en başta barınma, eğitim, istihdam ve sağlık gibi toplumsal alanlarda etnik ayrımcılık ve ayrımcılıkla beslenen dışlanmaya maruz kalmalarına sebep olduğunu; dolayısıyla Romanların yaşadıkları yoksulluğun kronik bir hale gelerek sorunların iç içe geçtiği etnikleşen yoksulluk döngüsünü oluşturduğu sonucuna ulaşmıştır. Romanların eğitim, barınma, istihdam problemlerinin tamamının giderilmesi durumunda dışlanma sorunlarının ve kendilerine yönelik önyargılarının en aza indirilebileceği söylenebilir. Bu problemler ancak bütüncül bir yaklaşımla ele alınır ve politikalar üretilebilirse giderilebilecektir. Aksi takdirde istihdam sağlanmadan barınma ve eğitim sağlanamayacağı gibi, kaliteli eğitime erişmeden de

nitelikli istihdam ve barınma koşullarına ulaşılamayacaktır. Romanlara istihdam ve barınma desteği verilmeli ve Roman ocukların kaliteli eğitime erişmeleri sağlanmalı, Roman sivil toplum kuruluşları kurulmalıdır.

Roman çocuklarının eğitimde karşılaştıkları sorunların çözümü için kısa vadeli özümleler yeterli değildir. Uzun vadeli politika ve stratejilerin geliştirilmesi, bu çocukların eğitimde karşılaştıkları yapısal sorunların çözümüne katkıda bulunacaktır. Bu stratejiler, eğitim politikalarının sürekli olarak izlenmesi ve değerlendirilmesini içermelidir. Roman çocuklarının eğitimde karşılaştıkları sorunlar, sadece bireysel ve toplumsal düzeyde değil, aynı zamanda sistemik düzeyde de ele alınmalıdır. Eğitim politikalarındaki yetersizlikler, Roman çocuklarının kaliteli bir eğitime erişimini engelleyen temel faktörlerden biridir. Örneğin, okul kayıt süreçlerinde yaşanan bürokratik engeller, Roman ailelerin çocuklarını okula kaydetmesini zorlaştırmaktadır. Bu engeller, Roman ailelerin eğitim sistemine olan güvenlerini zayıflatmakta ve çocuklarının okula devamlılık oranlarını olumsuz etkilemektedir (Demirtaş, 2019).

Eğitim müfredatının Roman çocuklarının kültürel değerlerini yansıtmaması, bu çocukların eğitim süreçlerine uyum sağlamasını zorlaştıran bir diğer önemli sistemik sorundur. Roman çocuklarının kendilerini dışlanmış hissetmemeleri ve okula aidiyet duygusu geliştirebilmeleri için müfredatın kültürel çeşitliliği teşvik edecek şekilde yeniden düzenlenmesi gerekmektedir (Fraser, 2005).

Eğitim politikalarının yeniden yapılandırılması, Roman çocuklarının ihtiyaçlarını daha iyi karşılamak için elzemdir. Bu bağlamda, merkezi yönetim ile yerel yönetimlerin koordineli alışması, Roman topluluğunun temsilcilerinin sürece dahil edilmesi ve Roman ailelere yönelik bilinçlendirme kampanyalarının yürütülmesi büyük önem taşımaktadır. Ayrıca, Roman çocuklarının eğitime entegrasyonunu kolaylaştırmak amacıyla, öğretmenlerin Roman kültürüne yönelik duyarlılıklarını artıracak eğitim programlarının yaygınlaştırılması gerekmektedir. Bu tür programlar, Roman çocuklarının eğitimde karşılaştıkları ayrımcı tutumların azalmasına katkıda bulunacaktır. Sistemik problemlerin çözümüne yönelik olarak geliştirilecek politikaların uzun vadeli ve bütüncül bir perspektifle ele alınması gereklidir. Bu, yalnızca bireysel sorunların değil, aynı zamanda eğitimdeki yapısal eşişsizliklerin de ortadan kaldırılmasını sağlayacaktır. Bu bağlamda tüm bireylerde topyekun bir zihniyet değişimini sağlayacak söylem ve eylemlere gereksinim bulunmaktadır.

Kaynakça

- Arayıcı, A. (2008). *Avrupa'nın Vatansızları: Çingeneler*. İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Atalay, A., Akbulut, A.K. ve Yücel, A. S. (2013). Bireylerin Sosyal Algı ve Sosyalleşme Düzeylerinin Gelişiminde Rekreasyonel Uygulamaların Önemi. *Aile, Çocuk ve Eğitim Dergisi*, 1(1): 18-29.
- Demirtaş, Z. (2019). Uluslararası Antlaşmalar Çerçevesinde Engellilerin Eğitim Hakkı. *Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Akademik Dergi*, 2, 39-59.
- Fraser, A. (2005). *Avrupa Halkları: Çingeneler*. (İ. İnanc, Çev.). İstanbul: Homer Kitabevi ve Yayıncılık.
- Genç, Y., Taylan, H. H., & Barış, İ. (2015). Roman Çocuklarının Eğitim Süreci ve Akademik Başarılarında Sosyal Dışlanma Algısının Rolü. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 33, 79-97.
- Gökçe, D., & Cengiz, M. (2016). Kentsel Dönüşümde Mekânsal Ayrışmayı Azaltmanın Bir Aracı Olarak Mahalle Eylem Planı: Konya-Doğanlar Mahallesi örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 20(2), 324-337.
- Goffman, E. (2020). Damga 'Örselenmiş Kimliğin İdare Edilişi Üzerine Notlar'. Çev: Ş. Geniş vd. Ankara: Heretik Yayıncılık.
- Gün, S. (2016). Etnikleşen yoksulluk: Çingeneler/Romanlar örneği. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İnceoğlu, M. (2010). Tutum Algı İletişim. İstanbul: Beykent Üniversitesi Yayınları.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2010). Günümüzde İnsan ve İnsanlar - Sosyal Psikolojiye Giriş. İstanbul: Evrim Yayınları.
- Koçak, H., & Gencer, M. (2020). Mekansal Ayrışma ve Sosyal Dışlanma Bağlamında Roman Vatandaşları: Yeşilyurt Örneği. *IV. Uluslararası Türklerin Dünyası Sosyal Bilimler Sempozyumu*, 17 Aralık 2020.
- Paker, M. (2012). Psikolojik Açıdan Önyargı ve Ayrımcılık. K. Çayır., M.

Ayan Ceyhan (Ed.), Ayrımcılık ok Boyutlu Yaklaşımlar. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları 41-52.

Sapancalı, F. (2005). Avrupa Birliğinde sosyal dışlanma sorunu ve mücadele yöntemleri. *Çalışma ve Toplum*, 3(6), 51-106.

Şahin, T. (2010). Sosyal Dışlanma ve Yoksulluk İlişkisi. Yardım ve Dayanışma Dergisi, 71-80.

Tezcan, M. (2015). *Sosyolojiye Giriş*. (8. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.

Yıldız, H. (2007). Türkiye’de Çingeneler için kullanılan kelimeler ve bunların etimolojileri. *Dil Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 61-82.

Eğitim Konusundaki Çalıştay SWOT Analiz Sonuçları

06.09.2024 İle 08.09.2024 tarihleri arasında Çanakale’de gerçekleştirilen çalıştayda ele alınan önemli konu başlıklarından biri olan “eğitim” SWOT analiz yöntemi ile grup odak çalışma yöntemi ile aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

EĞİTİM – GÜÇLÜ YÖNLER
1) Roman vatandaşların unutulmaya yüz tutmuş geleneksel el sanatlarını ailelerinden öğrenebilmeleri ve meslek icra etmeleri.
2) Roman vatandaşların müzik aleti öğrenme konusunda kabiliyetlerinin olması
3) Roman vatandaşların fırsat eşitliğinden yararlanması, ayrımcılığa uğramadan eğitim hizmetlerinden yararlanabilmeleri.
4) Roman vatandaşların kırtasiye yardımlarından faydalanabilmeleri.
5) Roman vatandaşlara eğitim alanında pozitif ayrımcılık yapılması.
6) Sosyal Dayanışma Merkezlerinde (SODAM) Roman vatandaşların çocuklarının kreş hizmetinden faydalanmaları okula uyum sürecinde kolaylık sağlamaktadır.
7) Sosyal Dayanışma Merkezlerinde (SODAM) karma kreş hizmetinin verilmesi kültür farklılıklarının ortadan kaldırılmasını sağlamaktadır.
8) Roman kadınlarının Sosyal Dayanışma Merkezlerinde (SODAM) eğitim alabiliyor olması meslek edinme ve gelir elde etme noktasında destek sağlamaktadır.

9) Sosyal Dayanışma Merkezlerinde (SODAM) verilen eğitimlerde teşvik ücretinin verilmesi Roman kadınlarının eğitimlere devamlılığını sağlamaktadır.
10) Valilerin Roman vatandaşların eğitimi noktasında destekleyici politikalar yürütmesi.
11) Roman çocuklarının okullarda edindikleri bilgileri evde aile bireyleri ile paylaşması.

EĞİTİM- ZAYIF YÖNLER
1) Roman ailelerin ekonomik güçlük çekmesi sebebiyle çocukların yeme, kırtasiye gibi ihtiyaçlarını karşılayamaması, roman öğrencilerin sosyal açıdan kendilerini yoksun hissetmesi.
2) Roman öğrencilerin okullarında yaşamış olduğu ayrımcılıktan dolayı okula devam etme motivasyonunun azalması.
3) Roman mahallesinde yer alan okulların kapatılarak uzak yerlere taşınması ve öğrencilerin yemek ve servis ücreti gibi ekonomik yüklerin ortaya çıkması.
4) Devletin sağladığı onca yardıma rağmen Roman vatandaşların çocukları okula göndermemesi.
5) Adrese dayalı okul sistemi ile Roman çocuklarının diğer kültürler ile kaynaşamaması.
6) Roman vatandaşlarının çocuklarında devamsızlığın fazla olması bu nedenle eğitim seviyesinin düşük olması.
7) Okulların Roman mahallerinin içerisinde olması.
8) Eğitim öğretim burslarının belirli şartlardaki kişilere verilmesi.
9) Roman vatandaşların diğer toplumlarla eşit imkanlara sahip olmaması.
10) Roman çocuklarının ev geçimine katkı sağlamak için erken yaşlarda eğitimini yarıda bırakması.
11) Roman çocukların yoğun olarak bulunduğu okullardan Roman olmayan çocukların aileleri tarafından bu okullardan alınması ve sosyal içermenin sağlanamaması.
12) Okullarda Roman çocuklara yönelik verilen yemek yardımı gibi yardımların da aslında çocukların okulda ötekileştirilmesine sebep olması.

EĞİTİM- FIRSATLAR
1) Sepetçilik, demircilik gibi unutulmaya yüz tutulmuş mesleklerin eğitiminin Roman vatandaşlara verilmesi, bununla ilgili projeler geliştirilmesi.
2) Roman çocuklarının eğitimi konusuna kamu kurum ve kuruluşlarının gerekli hassasiyeti göstermesi.
3) Meslek edindirme şiarıyla erken yaşta çocukların Meslek Orta Okullarına yönlendirilmeleri sağlanması.
4) Roman kadınlarının Sosyal Dayanışma Merkezleri (SODAM)'nde aldıkları eğitimler ile iş imkanlarının artması.
5) Burs imkanlarının ailelerin eğitim kaygılarını azaltmasına yardımcı olması.

EĞİTİM- TEHDİTLER
1) Roman öğrencilerin eğitime devam edememeleri sebebiyle teknolojik gelişmeleri yakalayamaması.
2) Roman vatandaşların yeterince kaliteli eğitim alamamaları sonucunda suça eğilim veya aile içi şiddetin ortaya çıkması.
3) Roman vatandaşların yeterince kaliteli eğitim alamamaları sonucunda iş hayatına katılım sağlamaması ve sosyal yardımlara muhtaç kalmaları.
4) Adrese Dayalı Eğitim Modelinin Roman toplumlarında olumsuz bir algıya sebep olması ve bu durumun Roman vatandaşların toplumdan izole yaşamasına sebep olması.
5) Kuşaklar arası kültürel ve sosyal farkın artması.
6) Roman toplumlarında eğitim seviyesinin giderek düşmesi.
7) Eğitim yetersizliğinin getirdiği dezavantajlar ile birlikte Roman toplumları ve diğer toplumlar arasındaki sosyal, ekonomik ve kültürel farkların artması.
8) Eğitimde karma eğitim olmaması ile birlikte Roman çocuklarında olumlu rol model fikrinin gelişmemesi.
9) Hem aile içerisinde hem de sosyal yaşamda Roman vatandaşların ilerleme gösterememesi ve gelişim konusunda kısır bir döngü içine girilmesi.

EĞİTİM- ÖNERİLER
1) Başarılı Roman öğrencilerin diğer okullara dağıtılarak entegrasyonun sağlanması, eğitimde okuma yazma bilmeyenlerle bilenleri bir araya getirmeyerek dengenin bozulmamasını sağlamak.
2) Roman kadınların eğitim konusunda bilinçlendirilmesine yönelik etkinlikler yapılmalı.
3) Eğitime teşvik konularında kamu spotları yapılması.
4) Dezavantajlı çocuklar için devlet tarafından sabah kahvaltı programı (okulumda besleniyorum projesi) yapılması. (Edirne ilindeki uygulamanın Türkiye'nin diğer illerinde de uygulanması)
5) Roman vatandaşlara yönelik olarak yapılan "Müzik Kursları" yerine içinde üniversitelerin Konservatuar Bölümlerinin de dahil olduğu "Müzik Akademileri" kurularak Roman çocuklarının daha kaliteli müzik eğitimi almaları sağlanmalı.
6) Roman çocuklarının bulundukları kültür ile kaynaşabilmesi adına adrese dayalı eğitim modelinden karma eğitime geçilmesi.
7) Anaokulundan itibaren değerler eğitimi verilmesi.
8) Roman çocuklarının yoğun olarak bulunduğu okullardaki öğretmenlerin özel olarak seçilmesi.
9) Meslek okullarının ortaokul düzeyinden başlaması.
10) Roman mahallelerine kreşlerin açılması.
11) Roman kültürlerinin kurulması.
12) Romanların yoğun olarak yaşadığı bölgelere etüt merkezlerinin kurulması.
13) Sertifika programları ile Roman vatandaşların eğitime teşvik edilmesi.
14) Önyargısız bir toplum için bütün topluma sosyal dışlanma karşıtı sosyal içirme eğitimlerinin verilmesi.
15) Çocuğunu okula göndermeyen ailelerin sosyal yardımları kesilmeli.

Barınma Sorunları

Türkiye’de Romanların karşılaştığı bir diğer önemli sorun ise barınma problemidir. Romanlar, genellikle kentlerin çeperlerinde, yoksul mahallelerde yaşamaktadırlar. Bu mahalleler, çoğunlukla altyapı yetersizlikleri, kötü yaşam koşulları ve sosyal hizmetlerin eksikliği ile dikkat çekmektedir. Roman mahallelerinde su, elektrik ve kanalizasyon gibi temel altyapı hizmetlerine erişim sınırlıdır. Bu durum, Romanların

sağlık ve yaşam kalitesini olumsuz etkilemektedir.

Barınma sorunu, aynı zamanda Romanların kentsel dönüşüm projeleri nedeniyle yaşadığı yerlerden zorla tahliye edilmeleriyle daha da karmaşık bir hale gelmektedir. Kentsel dönüşüm projeleri, genellikle Roman mahallelerinde yaşayanların yerlerinden edilmesine ve daha da yoksul alanlara itilmesine neden olmaktadır. Tahliye edilen Roman aileler, yeni yerleşim yerlerinde ekonomik olarak zorlanmakta ve sosyal uyum sorunları yaşamaktadırlar. Ayrıca, tahliye sonrası yeni yaşam alanlarında sosyal hizmetlere erişim daha da kısıtlanmakta ve Romanların toplumsal dışlanmışlık hissi pekişmektedir.

Romanların barınma sorunu, sadece fiziki koşulların yetersizliğinden ibaret değildir. Aynı zamanda, Romanların yaşadıkları mahallelerin toplumsal itibarı da düşük olduğu için, bu mahallelerde yaşayan bireyler kurulan iş sahalarında iş bulmada ve sosyal hayata katılımında ayrımcılıkla karşı karşıya kalmaktadırlar. Kentsel yoksulluk, Romanların sosyo-ekonomik hayattaki dezavantajlı konumunu daha da derinleştirmektedir. Barınma sorununun çözümü için sosyal konut projeleri ve Roman mahallelerinde altyapı iyileştirmeleri yapılması gerekmektedir.

Barınma Sorunlarına Çözüm Önerileri

Barınma, Romanların yaşam standartlarını doğrudan etkileyen önemli bir sorundur. Roman mahallelerinde altyapı eksiklikleri ve kentsel dönüşüm projeleri nedeniyle tahliyeler veya çadır ve barakaların kent idareleri tarafından aniden boşaltılmaları, Romanların barınma koşullarını daha da kötüleştirmektedir. Bu soruna yönelik bazı çözüm önerileri şunlardır:

- **Sosyal Konut Projeleri Geliştirilmeli:** Roman ailelerin uygun fiyatlı ve kaliteli konutlara erişimini sağlamak amacıyla sosyal konut projeleri başlatılmalıdır. Bu projeler, Romanların daha sağlıklı ve güvenli yaşam alanlarında barınmasını sağlayabilir. Ayrıca, mevcut Roman mahallelerinde yaşam koşullarını iyileştirmeye yönelik altyapı projeleri devreye sokulmalıdır.

- **Kentsel Dönüşüm Süreçlerinde Katılımın Sağlanması:** Roman mahallelerinde kentsel dönüşüm projeleri uygulanırken, Roman topluluklarının bu sürece katılımı sağlanmalı ve onların talepleri göz önünde bulundurulmalıdır. Tahliyelerin Romanların yaşam kalitesini olumsuz etkilememesi için uygun alternatif yerleşim alanları sağlanmalı ve sosyal hizmetlere erişimleri garanti altına alınmalıdır.

- **Barınma Hakkının Korunması:** Romanların barınma hakkının korunması için yasal düzenlemeler güçlendirilmelidir. Kentsel dönüşüm ya da diğer nedenlerle yerinden edilen Romanların konut hakları gözetilmeli ve zorunlu tahliyeler durumunda uygun alternatifler sunulmalıdır.

ROMANLARDA BARINMA

Doç. Dr. Nilay KÖLEOĞLU⁴

Doç. Dr. Aysen ŞİMŞEK KANDEMİR⁵

Giriş

Dünyanın her yerinde bulunan yaklaşık 1500 yıldan fazla tarihleri ile etnik ve kültürel bir grup olan Romanların en temel özelliği yerleşik hayata geçmeden önce geleneksel bir göçebe yaşamına sahip olmalarıdır. Bu topluluk her ne kadar yaşadıkları toplumun kültürlerinin etkisi altında kalmış olsa da kendi kültürlerini önemli ölçüde korumuşlardır. Sosyal, kültürel ve ekonomik olarak dezavantajlı gruplar olarak tanımlanan Romanların bulundukları bölgelerde yaşamlarını sürdürürken pek çok sorunlarla karşı karşıya kaldıkları yapılan araştırma ve çalışmalarla ortaya konmuştur. Genel olarak bakıldığında en önemli sorunları yaşam şekillerinden kaynaklı olarak karşı karşıya kaldıkları dışlanmadır. Bütün bu sorunların en önemli dayanak noktası olarak ise iletişim, iletişim kanalları ve iletişimin gücü olduğu görülmektedir.(Çağlak, 2018:654) Bununla birlikte eğitim, iş/istihdam, yoksulluk, barınma Romanların ciddi sorunları olarak ortaya konmuştur. Yapılan çalışmada, insanların en temel ihtiyaçlarından birisi olan barınma sorunun romanlar açısından değerlendirilmesi hedeflenmiş ve barınma sorunlarına bir bakış kazandırabilmek amacıyla bibliyometrik analiz ile önemi ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu analiz için Web of Science veri tabanında Romanların barınma sorunlarını ele alan makaleler analize alınmıştır.

Michael Jan de Geoe'nin 1903 yılında Fransızca dilinde yazdığı "Les migrations des Tsiganes à travers l'Asie" isimli kitap 2023 yılında Mustafa DAŞ tarafından Türkçe ye çevrilmiştir. Çingenelerin Asya'dan Göçleri ismiyle kaleme alınan kitapta neden Roman değil de Çingene

4 Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Biga – İİBF, İşletme Bölümü, Öğretim Üyesi ORCID: 0000-0002-6153-719X, nkoleoglu@comu.edu.tr

5 Kocaeli Üniversitesi, Hereke Ö.İ. Uzunyel Meslek Yüksekokulu, Orcid: 0000-0001-5020-1183, aysens@kocaeli.edu.tr

isminin kullanıldığına vurgu yapılmış ve ülkemizde bu topluluğa ait kişilerin kendilerine Roman denmesi konusunda ortak bir fikre sahip olduğu ifade edilmiştir (Kaya, 2023,s.103). Her ne kadar çingene kelimesi geniş bir kitleyi kapsıyor olsa da olumsuz bir çağrışım yapıyor olması nedeniyle 1978 yılında düzenlenen İkinci Dünya Çingene Konferansında “Uluslararası Çingene Komitesi” nin adı “Uluslararası Roma Birliği” olarak değiştirilmiştir. Komite Çingene yerine Roma kelimesinin kullanılması gerektiğini önermiştir. Roma sözcüğü Sanskritçe’deki “erkek insan, adam” anlamındaki Rom sözcüğünden gelmektedir. Romanların ortaya çıkışları yani kökenleri hakkında çok çeşitli görüşler vardır. Romanların Türkiye, Ermenistan, Bulgaristan, Romanya, Arabistan, Tataristan, Nubiya ve Mısır’dan geldiği de ileri sürülmüştür (Eken, 2024).

Başka bir görüşe göre ise, Romanların Kuzey Hindistan’dan gelen Roman, Sinti ve Kale atalarına işaret edilmektedir. Yapılan çalışmalar Romanların uzun süreli bir göçebe hayatlarının varlığını göstermektedir. Göçebe hayatı Romanların önemli bir yaşam şekli olup, uzun süre göçebe hayatı yaşayan çingeneler Hindistan’dan dünyanın pek çok bölgesine dağılmışlar, endüstriyel dönüşüm yerleşik hayata geçişlerine neden olmuştur (Fırat, 2022, s.36).

Roman dili hakkında yapılan kapsamlı araştırmalar da Romanların Hindistan’dan gelip dünyanın diğer ülkelerine yayıldığı sonucuna varmıştır. Bilim insanları bu grupların tarihinin, dilleri aracılığıyla bulunabileceğini ileri sürmüşlerdir. Romanlar üzerine yapılan etnografik çalışmalarda, Romanların Hint kökenli olmalarına ilişkin iki önemli faktör üzerinde durulmaktadır. Birincisi, Romanların dili ve Hindustani dillerinin karşılaştırmalı dil çalışmalarının incelenmesidir. İkincisi, kendisine Pariahların kast, renk, ahlak ve gelenek benzerlikleri hakkında bilgi veren popüler gezgin günlüklerinin incelenmesidir. Hindustani ve Roman dillerinin karşılaştırmalı çalışmaları incelendiğinde, Roman kökenleri Doğu Hindistan ile ilişkilendirilmiştir. (Suliman ve Açıkgöz, 2022).

Romanlar ulusal kimliği olmayan bir etnik köken olarak bilinir. Yaklaşık 1.500 yıl önce Kuzey Hindistan’dan göç etmişlerdir. Romanlar günümüzde pek çok ülkeye dağılmış olsa da çoğunlukla Avrupa’da yaşamaktadırlar (Harmon, 2012). Aynı zamanda Avrupa kıtasındaki en büyük ulusötesi etnik azınlığı da oluşturmaktadır. Geleneksel olarak gezginci oldukları bilinmekle birlikte, yüzyıllardır yerleşik düzende yaşamlarını sürdürmektedirler. Çok sayıda ülkede uzun süredir varlık göstermelerine ve bulundukları toplumların yerel kültürlerinin bir parçası haline gelme-

lerine rağmen, Roman grupları olarak ortak bir kimliği ve ortak kültürel gelenekleri sürdürmektedirler (Ena vd., 2022).

Binlerce yıllık Roman kültürü, geleneksel yaşam tarzları, coğrafi koşullara uyumu ve sosyal ilişkileri pek çok ülke araştırmacısının merak konusu olmuştur. Özellikle Almanya, Bulgaristan, Büyük Britanya, Çek Cumhuriyeti, Kanada, İsrail, ABD ve Rusya bu konuda araştırma yapan ülkeler arasında sayılabilir. Dünya etnografyasında, Romanların tarihi, dil ve kültürü, Roman çalışmaları (Synology) adı ile özel bir bilim alanı çerçevesinde incelenmektedir (Roziyeva, 2024).

Romanlar bir tür gezgin insanlar olarak düşünüldüğünde, durak yerlerinin önemi, bir yaşam biçimi olarak gizli ve açık olarak yerlerinden edilmeleri, yaşam biçimlerinin değiştirilmesi gibi konular öne çıkmaktadır. Bu insanlar, atalarına ait ayak izlerini takip etmekte ve günlük ev işleri ritüellerini yerine getirmektedirler. Göçebelik ile yerinden edilme kavramları da birbirinden farklıdır. Göçebe aileler, mülteci veya diğer yerinden edilmiş insanlar olarak kategorize edilmemelidir. Göçebeliliğin, barınma imkânı olsun veya olmasın, kimlikleri için yapıldığı ileri sürülmektedir. Göçebe olmayan insanların, Göçebe ailelerine ‘kendi iyilikleri için’ bir konutta yaşayarak hayatlarının sürdürülmesi için dayatma yapılması kayıp kimlik duygularının oluşumuna katkı sağlamaktan başka bir işe yaramayacaktır. Fiziksel ve psikolojik yer değişim onlar için önemlidir (Stobbs, 2023).

Romanların oturdukları mahalleler genelde gecekondu tipi yerleşimlerden oluşmaktadır. Yoksul bir hayat süren Roman halkı, çoğunlukla düzenli geliri olmayan işlerde çalıştıkları için barınma sorunlarını gecekondu evlerde yaşayarak çözmektedirler. Kendilerine ait bir eve, yani bir gecekonduya sahip olmak yoksul her ailede olduğu gibi, Romanlar için de barınma ihtiyacını karşılayanın yanında, hatta daha da fazlası bir gereklilik olarak görülmektedir. Romanların yaşadıkları mahaller aynı zamanda onların mesleklerini de icra ettikleri ortamlardır. Yaşadıkları mahalleler, sokaklar ve gecekondu aynı zamanda yaptıkları mesleki işlerin organizasyonunda büyük bir işlev görmektedir. Romanların meslekleri arasında yer alan Kâğıt, hurda ve plastik toplayıcılığı bu mahallelerde sıkça karşılaşılan çalışma şekillerinin başında yer almaktadır. Topladıkları malzemeler burada ayrıştırılır ve geri dönüşüm fabrikalarına gönderilmeden önce depo olarak kullanılan bir yerde bekletilir. Başla bir meslek grubu olan at arabacılığı işinde de yaşanan mekân önemlidir. Atların bakımının yapılabilmesi için için gerekli olan ahırlar gecekondu önünde

bulunan alan içine yapılan bir eklenti ile sağlanır. Bir başka geçim şekli olan sepetçilik içinde yine aileler hasırlarını evlerinin önündeki boş alanda bekletir. Dolayısı ile gecekonduların bulunduğu alanlar sadece bir barınma alanı değildir. Söz konusu durum dikkate alınmadan yapılan dönüşüm projeleri Romanlar için sadece bir barınma sorunu oluşturmayıp, geçim planlarını da etkiliyor (Akkan vd., 2011).

Yapılan çalışmalar, genellikle yerleşik konutlardaki yaşamın Romanlar ve Gezinlerin sağlığı ve refahı için zararlı olduğunu göstermektedir. Romanlar ve Gezinlerin sağlık ve refahını artırmaya yardımcı olmak için yerleşik konutlara geçişin olumsuz etkilerini en aza indirmeye çalışılan politikalar üretilmelidir (La Placa ve Smith, 2016). Romanlar için her ne kadar göçebe yaşam yerleşik yaşama göre daha iyi görülse de yerleşik yaşamında birçok avantajı bulunmaktadır. Yerleşik düzen, romanların kamu hizmetlerine erişimdeki eşitsizliği ve engeli ortadan kaldırmak için bir anahtardır. Uygun şartlardaki bir yerleşik düzen (ister sitelerde ister konutlarda olsun), insanların sağlık, eğitim ve nüfusun çoğunluğunun hafife aldığı diğer kamu hizmetlerinden yararlanabilmeleri için temeldir. Özellikle yol kenarındaki sitelerde yaşayanlar, uygun tesislere sıklıkla erişememektedirler. Bu durum nüfusun refahı üzerinde tahmin edilebilir şekilde olumsuz etkilere neden olmaktadır (Greenfields, 2009).

Romanlar kendi istekleriyle ve dışlanmalarının bir sonucu olarak toplumdan ayrı yaşarlar. Bunun sebeplerinden biri toplumun baskısına direnme çabası olurken, bazen de kendilerini kontrol edebilecek kuruluşların erişiminin ötesinde var olabildiklerini kanıtlama çabasını oluşturur. Bu aynı zamanda diğer destekleyici kuruluşların erişimi olmadan da var olabilecekleri anlamına da gelir (James, 2020).

Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de etnik gruplara ve çeşitli (dinsel, dilsel, kültürel) azınlıklara ait sorunların üzerinde durulması ve çözüm bulunması gerekmektedir. Önemli bir alt kültür grubu olarak ülkemizde yaşayan Romanlar bir takım sosyal problemlerle karşı karşıya kalmaktadır (Şimşek, Ukuş ve Öner, 2020). Bu problemlerin çözümüne yönelik olarak sivil toplum örgütlerimizin yanı sıra ülkemizde Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının aile ve toplumu korumaya yönelik yaptığı çalışmalar içine Roman vatandaşlarımızın yaşadığı problemleri “Roman Vatandaşlara Yönelik Stratejik Belgesi I. Aşama Eylem Planı ve II. Aşama Eylem Planı” uygulaması (2016-2021) ile çözümlemeyi hedeflemiştir. 2023-2030 yıllarına ait Roman Vatandaşlara Yönelik Stratejik

Belge alışmaları (aile.gov.tr), eğitim, istihdam, barınma, sağlık, sosyal hizmetler ve sosyal yardımlara yönelik stratejik amaç ve hedefleri içine alan izleme ve değerlendirmeyi kapsamaktadır. Yapılan çalışmaların sistematik olabilmesi için 2019-2022 yıllarını içeren ROMSİD (Roman Strateji Belgesi için Etkili Bir İzleme, Değerlendirme ve Koordinasyon Mekanizması Kurulması) projesi uygulamaya konmuş ve 2020 yılında uygulanmaya başlamıştır. Türkiye'nin AB'ne katılmasında önemli bir katkı sağlayacak olan bu projenin izleme ve değerlendirmesinin bilgi teknolojileri tabanlı yürütülmesini sağlayacak bir mekanizmada kurulmuştur(ab.gov.tr). Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının projeleri bununla sınırlı kalmayıp, Roman vatandaşların istihdamlarını artırarak yaşamlarını iyileştirmek amacıyla “SİROMA (Romanların Yoğun Olarak Yaşadığı Yerlerde Sosyal İçermenin Desteklenmesi Projesi) hayata geçirilmiştir (aile.gov.tr). Romanlara yönelik her türlü ayrımcılığın kaldırılması, değerlendirilmesinin yapılabilmesi, kültürlerinin korunabilmesi ve yaşatılabilmesi için 8 Nisan 2021 de Resmi Gazetede yayınlanarak 8 Nisan günü Romanlar günü olarak kabul edilmiştir.

Temel bir insan hakkı olan barınma sorunu, uzun yıllar ger bir yaşam sürdükten sonra yerleşik hayata geçen Romanlar için oldukça önemli bir sorun olarak kendini göstermiştir. Nitekim bu sorun Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının “Roman Vatandaşlara Yönelik Stratejik Belgesi” nin kapsadığı stratejik hedefleri içinde de yer almıştır.

Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü tarafından hazırlanan ve Tübitak 1001 programı ile desteklenen “Türkiye’de Roman Nüfusun Demografik Bütünleşme ve Farklılaşma Düzeyleri ve Politika ncelikleri Projesi” kapsamında “Türkiye Roman Nüfus Araştırması” yapılmış ve araştırma sonuçlarına göre çalışmaya katılan Roman vatandaşların %65’inin yoksul ve çok yoksul olduğu belirlenirken katılımcıların %70’i eğitim, sağlık, istihdam, barınma ve sosyal yardım alanlarında ayrımcılık yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Romanların yaşam yerlerinin kentsel dönüşüme dahil edilmesi ile toplu konutlardan yararlandırılan Romanlar bu yerleşim yerlerinde de çeşitli uyum sorunları yaşamışlardır.

Literatür Taraması

Literatür taraması pek çok çalışmada bu konunun dikkate alındığı göstermektedir. Romanların konut sorunsalı üzerine 2015 yılında Gökçe tarafından yapılan çalışmada konut sorunlarının boyutları ortaya konmaya çalışılmış, kentsel dönüşüm projeleri ile bu sorunun çözümüne yönelik ilkelerin tespiti yapılmıştır.

Şimşek ve arkadaşları tarafından 2020 yılında yapılan çalışmada, Romanların yaşadıkları başlıca problemler incelenmiş en fazla %31 oranla eğitim ve yine %31 oranla işsizlik ve istihdam sorunu ortaya çıkarken %24 oranla barınma sorunları ortaya çıkmıştır.

2020 yılındaki bir diğer çalışma Adıgüzel tarafından yapılmış ve araştırmadaki önemli problemlerden birisi barınma sorunu olarak alınmıştır ve çalışmada bu durumu destekleyen bilgiler üzerinde durulmuştur.

Dirimeşe 2022 yılındaki çalışmasında, Romanların temel hizmetlerden yoksun olmakla birlikte ayrımcılığa maruz kaldıklarını ve barınma koşullarının oldukça kötü olduğunu vurgulamıştır.

Sarıtaş ve Çoban 2022 yılında Roman çocukların eğitimdeki sürdürülebilirliklerini engelleyen nedenlerin belirlenmesine yönelik bir çalışma yapmışlar ve sonucunda konut durumlarının eğitimin sürdürülebilirliğine olumsuz etki yaptığını belirlemişlerdir.

Benzer bir çalışma Çay ve Topkaya tarafından 2023 yılında yapılmış ve Romanların hayatlarında yaşadıkları en önemli zorluk iş bulma, ikinci sırada ise maddi yetersizlik ve barınma olarak ortaya konmuştur.

Kırklareli ilinde yaşayan Romanların dikkate alındığı bir çalışmada bu topluluğun yaşamlarında mahalleler arasında olduğu gibi aynı mahalle içinde bile farklılığın olduğu, bu farklılaşmanın belirginleştiği alanlardan birisinin de barınma olduğu ifade edilmiştir (Genç Arslan ve Tuncay, 2024).

Nihayetinde gerek yapılan akademik çalışmalar gerekse resmi kurumların yaptıkları çalışmalar Romanların en önemli sorunlarından bir tanesinin barınma olduğunu ortaya koymaktadır.

Materyal ve Yöntem

Bu araştırmada Romanların barınma sorunu, uluslararası literatürde yapılan çalışmalar üzerinden derinlemesine incelenmiştir. Literatür verilerinin analizinde, bibliyometrik analiz kullanılmıştır. Bibliyometrik analiz için kullanılacak araştırma verileri için Web of Science (WOS) veri tabanında yer alan 1972-2024 zaman aralığını kapsayan, toplamda 105 makale incelemeye alınmıştır.

Web of Science veri tabanında yer alan çalışmaların taranması ile Romanların önemli sorunlarından birisi olan barınma sorunlarına yönelik olarak bibliyometrik analiz kullanılmıştır. Bibliyometrik analiz, belli bir alandaki kalıpların, eğilimlerin ve etkilerin belirlenerek bilimsel literatüre katkı sağlamak amacıyla yapılan sistematik bir çalışmadır

(Passas, 2024). Analizin uygulanması sırasında kullanılan ana adımlar; veri tabanlarının taranması ile verinin toplanması, verinin temizlenmesi ve iyileştirilmesi ve çeşitli bibliyometrik yöntemlerin kullanılmasıdır. Bibliyometrik analizde veriler çok büyük ve nesnel niteliktedir ve bu analiz bilim insanlarının tek elden genel bir bakış elde etmesini, olası bilgi boşluklarını belirlemesini, bir araştırma için yeni fikirler üretmesini ve nihayetinde alana yönelik amaçlanan katkıları ortaya koymayı sağlar (Donthu vd., 2021). Bibliyometrik analiz gibi Meta-Analizi de büyük kapsamlı literatür analizi yapar ve doğası gereği her ikisi de nicel olduğu için zaman zaman karışığa neden olmaktadır. Meta-Analizi teori genişletmeye yönelik araç olarak kullanılırken bibliyometrik analiz ise çeşitli araştırma öğeleri arasında hem sosyal hem de yapısal olan ilişkiyi analiz eder (Carney vd. 2011, Donthu vd., 2021).

Bulgular

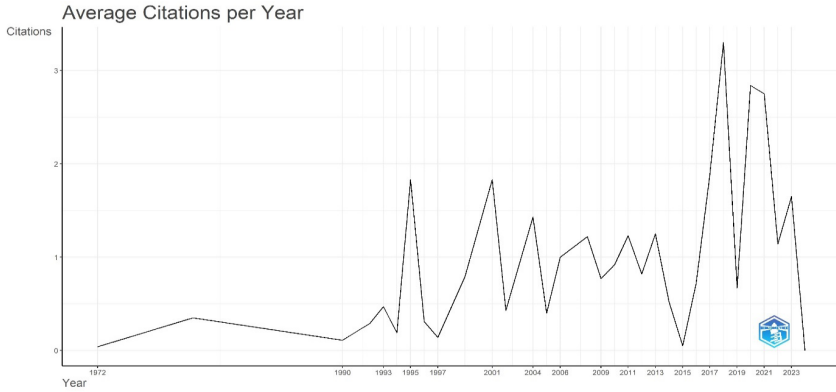
Romanlar, tarihsel olarak sosyal, ekonomik ve kültürel açıdan marjinalleşmiş, bazen de ayrımcılığa uğramış bir topluluktur. Birçok ülkede, özellikle Avrupa’da, Romanlar tarihsel olarak düşük gelirli gruplar arasında yer almışlardır. Bu durum, barınma koşullarını olumsuz etkilemiştir. Romanların barınma sorunları üzerine yapılan Bibliyometrik Analiz ile ilgili temel bilgiler Tablo 1 de sunulmuştur.

Tablo 1. Araştırma Verilerine Ait İstatistikler

Veriler Hakkında Temel Bilgiler	Sonuçlar
Zaman aralığı	1972-2024
Kaynaklar (Dergiler)	86
Dokümanlar (Makale sayısı)	105
Yıllık büyüme oranı %	2,14
Anahtar Kelimeler Artı (ID)	302
Yazarların Anahtar Kelimeleri (DE)	379
Yazarlar	282
Tek yazarlı makale sayısı	34
Doküman başına ortak yazar sayısı	3,1
Makale sayısı	97
Bildiri sayısı	8

Tablo1’de görüldüğü üzere, Web of Science (WOS) veri tabanında yer alan 97 makale ve 8 bildiri incelenmiştir. Tek yazarlı makale sayısı ise 34 olarak belirlenmiştir. Yıllık büyüme oranı ise %2,14’ dür.

Şekil 1’de araştırma yayınlarının yıllara göre dağılımı sunulmuştur.

Şekil 1. Yayınların Yıllara Göre Dağılımı

Yapılan araştırmaların 2006 yılına kadar çok fazla yapılmadığı gözlemlenirken bu yıldan sonra hızlı bir ivme ile çalışma sayısında büyük bir artış olmuştur. Özellikle 2020 yılının en çok yayın yapılan yıl olması dikkat çekicidir.

Şekil 2’de yıllık ortalama atıflar sunulmuştur.

Şekil 2. Yıllık Ortalama Atıflar

Year	MeanTC-perArt	N
1972	2,00	1
1979	16,00	1
1990	4,00	1
1992	9,50	2
1993	15,00	3
1994	6,00	1
1995	55,00	1
1996	9,00	1
1997	4,00	1
1999	20,50	2
2001	44,00	1
2002	10,00	1
2004	30,00	2
2005	8,00	2
2006	19,00	3
2008	20,80	5

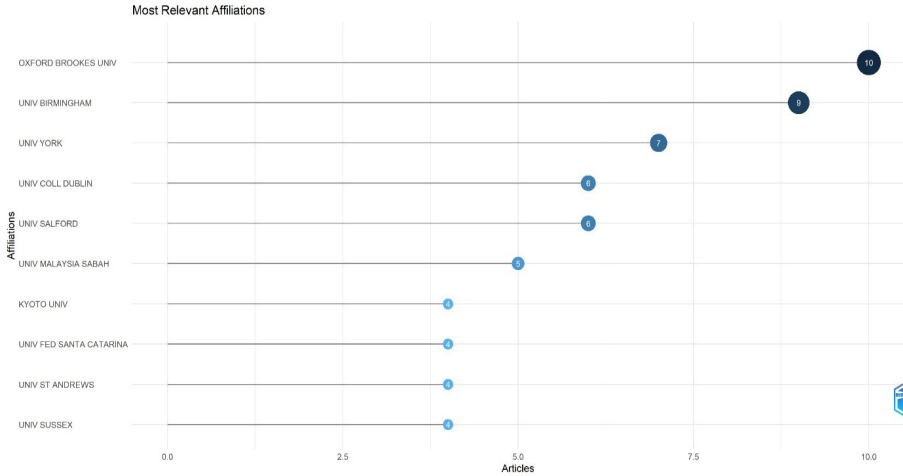

Şekil 3’de yer alan üç alan grafiği incelendiğinde solda kaynaklar, eser yazarları ortada ve anahtar kelimeler sağda yer almaktadır. Anahtar kelimelere bakıldığında en çok “Roma” anahtar kelimesi ile arama yapıldığı, ondan sonraki aramanın “travellers” ve takiben “gypsy” olmuştur. En az aranan anahtar kelime “migration” anahtar kelimesidir.

Bu konuda çalışan yazarlara bakıldığında “Brown Philip”, “Ninner Pat” ve “Greenfields Margaret” bu konuda çalışan ilk üç yazar arasındadır. Fakat bu yazarların anahtar kelimeleri ilk sıralara değildir. Sadece “Greenfields Margaret”, “travellers” anahtar kelimesini kullanmıştır.

Kaynaklara bakıldığında “Epidemiol Commun” en çok kullanılan kaynak olduğu görülmüştür. Bu kaynakta kullanılan anahtar kelimelerin ise “Roma” olduğu görülmektedir.

Şekil 4’de En İyi Bağlantılı Kurumlar sunulmuştur.

Şekil 4. En İyi Bağlantılı Kurumlar

Şekil 4 incelendiğinde yapılan araştırmalarla ilgili en yakın ilişkili olan kurumlar Oxford “Brookes Üniversitesi”dir”. Bunu izleyen kurum ise “Birmingham Üniversitesi” olarak görülmektedir. Bunları takip eden üniversiteler arasında “Dublin Üniversitesi”, “Salford Üniversitesi” ve “Malaysia Sabah Üniversitesi” yer almaktadır. En iyi bağlantılı kurumların başında İngiltere öncülük etmektedir. Fakat uzak doğu ülkelerinden Malezya’nın da olması dikkat çekicidir. Son sıralarda ise “Kyoto üniversitesi”, “Fed Santa Catarina Üniversitesi”, “St Andrews Üniversitesi” ve “Sussex Üniversitesi” görülmektedir.

Roman halkının tarihsel kökenlerinden başlayarak, farklı coğrafyalarda yaşadığı deneyimleri anlamak için yapılan çalışmaların geniş

bir yelpazeye yayılmış coğrafyada görülmesi olağandır. Romanların Hindistan'dan başlayıp Avrupa ve diğer kıtalara yayılan göçleri, kültürel çeşitliliklerini ve karşılaştıkları zorlukları şekillendirmiştir. Bu süreç, hem Romanların kimliklerinin zenginleşmesine hem de dışlanma ve ayrımcılık gibi zorluklarla mücadele etmelerine neden olmuştur. İşte bu sebeple Romanların araştırma konusu olarak tüm dünya ülkelerinde önemli olduğu bilinmektedir. Şekil 4 bize, doğudan batıya tüm ülkelerde barınma sorununun önemli bir araştırma konusu olduğuna dair ışık tutmaktadır.

Romanların barınma sorunu ilgili çalışmalarda en fazla tekrarlanan kelimeler Sekil 5'te sunulmuştur.

Şekil 5. Kelime Bulutu

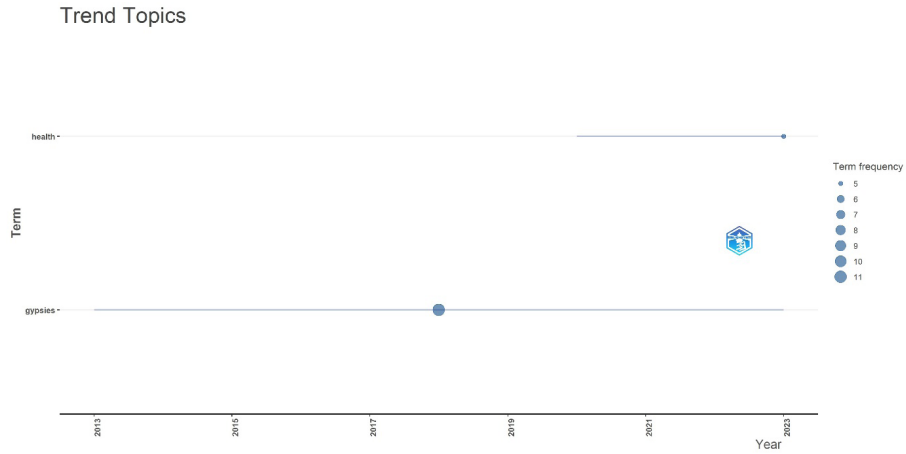
Şekil 5’de görülen Kelime Bulutu bize araştırmalarda en çok görülen anahtar kelimelerin neler olduğu hakkında bilgi vermektedir. Bir yazının veya çalışmanın temel temalarını belirlemeye yardımcı olan anahtar kelimelerin boyutunun büyük olması, merkezde veya merkeze yakın yer alması o kelimenin ne kadar çok kullanıldığını gösterir.

Şekil 5 de görüldüğü üzere kullanım sıklığı fazla olan, alana özgü kelimelerin hepsi şeklin orta kısımlarında yer almaktadır. Bu sıklık ve

yakınlık arttıkça alanda o kelimenin daha çok kullanıldığı düşünülür. Ayrıca kelimenin geniş bir alan kaplayacak şekilde büyük olması da bunun başka bir göstergesidir. Kelimelerin farklı renklerde olması görsellik açısından daha kolay fark edilmeyi sağlamada yardımcı olmaktadır. Tam ortada yer alan ve büyüklüğü diğerlerine göre en fazla olan kelime en çok tekrarlanan kelimedir.

Yazarların araştırmalarında en çok kullandıkları anahtar kelimeler “gypsies”, “health”, “community”, “people” olarak görülmektedir.

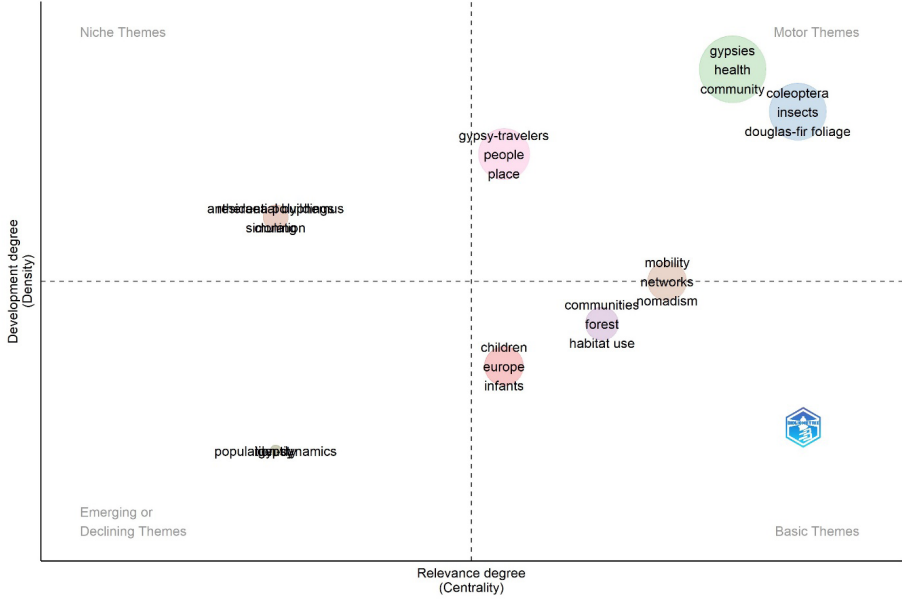
Şekil 6’da Trend Konular sunulmuştur.

Şekil 6. Trend Konular

Şekil 6’da çalışılan alanla ilgili olan trend konular görülmektedir. Bu çalışmada kelime sıklığı tek kelimeden oluşmaktadır. Yıllık olarak bakıldığında 2 kelime ile sınırlandırılmış noktalardan oluşmuştur. “Romanlar ve barınma” kelimeleri ile yapılan incelemelerde, yazarlar tarafından kullanılan anahtar kelimelerin yoğun olarak kullanıldıkları zamanlar sunulmuştur. Bu kelimeler ve kullanım zamanları dikkate alındığında “gypsies” kelimesinin 2018 “health” kelimesi ise 2023 yılında gözlemlenmiştir.

Şekil 7’de Kelime ağı sunulmuştur.

Şekil 7: Kelime Ağı

Şekil 7 incelendiğinde yazarlar eserlerinde kullandıkları anahtar kelimelerin birbirleri ile ilişkili olduğu görülmektedir. “gypsies”, “health”, “community” ve “people” birbirleriyle bağlantılı görülürken, “place” ve “gypsies-travelers” kavramları birbiriyle ilişkilidirler.

Şekil 8’de kavramların tematik haritalandırılması sunulmuştur.

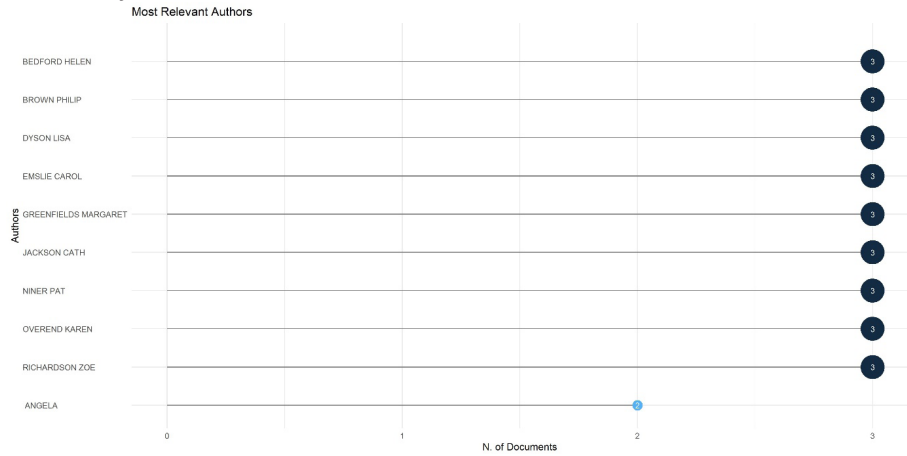
Şekil 8: Kavramların tematik haritalandırılması

Şekil 8 ile kavramların tematik haritalandırılması incelendiğinde, birinci bölge motor temalar olarak isimlendirilmektedir. Bu alanda üç

kavram grubu bulunmaktadır. “Gypsies, Health ve community” kavramları bir grup oluşturmuştur. “Coleoptera, insects ve douglass-fir foliage” bir başka gruptur. Aynı bölgedeki üçüncü grup “children, europe ve infants” kavramlarından oluşmaktadır. Bu kavramlar hem kullanım sıklığı hem de diğer makaleler ile olan ilişkilerinden dolayı, literatürün en etkili temalarını ifade eder. Şeklin ikinci bölgesi nish temalardır.

Kaybolan veya yeni ortaya çıkan temalar bölgesinde ise “population, gypsies ve dynamics” yer almaktadır. Basit temalar bölümünde üç kavram gurubu vardır. Basit mealar isimlendirilen grupta ilk olarak “Mobilty, networks ve nomadism” görülmektedir. Diğer yandan “communities, forest, habitat use” kavramları oluşumu bir diğer gruptur. Son grup ise “children, europe ve infanst” kavramlarından meydana gelmiştir.

Şekil 9’da Konu Kapsamında En Fazla Makale Üreten Yazarlar sunulmuştur.

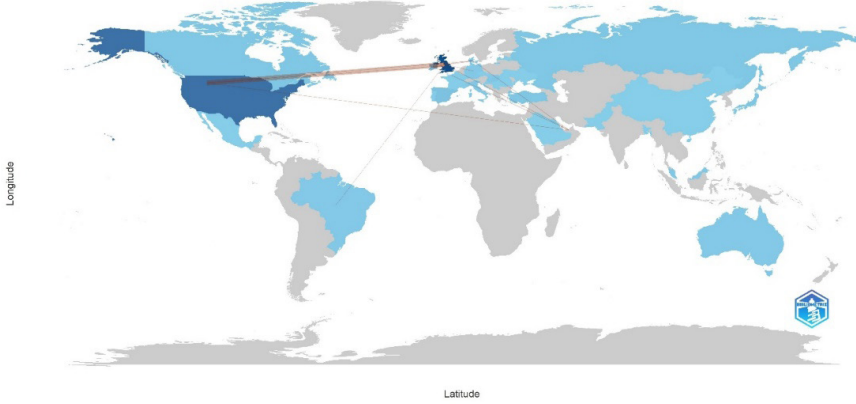
Şekil 9: Konu Kapsamında En Fazla Makale Üreten Yazarlar

Şekil 9’da yer alan konu kapsamında en çok makale üreten yazarlar görülmektedir. Bunlar, Bedhort Helen, Brown Philip, Dyson Usa, Emblie Carol, Greenfield Margaret, Jackson Cath, Niner Pat, Overnd Karen, Richardson Zoe isimli araştırmacılarıdır. İsmi geçen araştırmacıların alan yazında yaptığı çalışmalar gelecek araştırmacılar için ışık tutan çalışmalar olarak sıralanabilir. Romanlarda barınma konusu uluslararası ve ulusal literatürde çok çalışılan bir konu değildir. Hatta Türkiye’de bu konu ile doğrudan ilgili bir yazına da rastlanmamıştır. Alandaki bu boşluk gelecek

araştırmacılar içinde düşünülmesi gereken bir durumdur. Özellikle teknolojinin toplumları değiştirmeye ve dönüştürmeye hızla devam etmesi araştırmacılarında çalışmalarına ve iş birlik içinde olmalarına yön vermektedir (Koçak, 2020).

Şekil 10'da ülkelerin yayın iş birliği haritası sunulmuştur.

Country Collaboration Map

Şekil 10: Ülkelerin Yayın İş Birliği Haritası

Şekil 10 ile ülkeler arası en sık iş birliği ilişkisinde olanlar sunulmuştur. Haritada dikkat çeken husus, araştırmacıların doğudan batıya hatta kuzeyden güneye, tüm ülkelerde yayın iş birliği içerisinde olduklarıdır. Özellikle İngiltere ve Amerika arasında yoğun bir iş birliği ağı mevcuttur. Roman halkının dünya ülkelerine göç hikayesi ile birlikte yerleşik düzene geçmeleri, aynı zamanda barınma sorununu da beraberinde getirmiştir. Büyüyen sorun araştırmacıların dikkatini çekmiştir. Bu konu ile çeşitli vesilelerle bir araya gelen araştırmacılar birlikte çalışarak soruna ortak arayış içerisinde bulunmuşlardır.

Tablo 2: Ülkeler Arası En Sık İş Birliği Olanlar

Ülkeden	Ülkeye	N
BRUNEI	BANGLADESH	1
CHINA	PAKISTAN	1
IRELAND	DENMARK	2
IRELAND	U ARAB EMIRATES	2
ITALY	MEXICO	1
SAUDI ARABIA	CHINA	1
SAUDI ARABIA	PAKISTAN	1
U ARAB EMIRATES	DENMARK	2

UNITED KINGDOM	AUSTRALIA	1
UNITED KINGDOM	BANGLADESH	1
UNITED KINGDOM	BRAZIL	2
UNITED KINGDOM	BRUNEI	1
UNITED KINGDOM	CHINA	1
UNITED KINGDOM	DENMARK	2
UNITED KINGDOM	GERMANY	2
UNITED KINGDOM	IRELAND	3
UNITED KINGDOM	ITALY	1
UNITED KINGDOM	MEXICO	1
UNITED KINGDOM	PAKISTAN	1
UNITED KINGDOM	SAUDI ARABIA	1
UNITED KINGDOM	U ARAB EMIRATES	2
UNITED KINGDOM	USA	5
USA	DENMARK	2
USA	GERMANY	1
USA	HUNGARY	1
USA	IRELAND	2
USA	ITALY	1
USA	MEXICO	1
USA	SERBIA	1
USA	U ARAB EMIRATES	2

Tablo 2 incelendiğinde en çok İngiltere ile Amerikalı bilim insanlarının iş birliği içerisinde çalıştığı görülmektedir. İkinci sırada İngiltere ile İrlanda olmuştur. Bunu takip eden Birleşik Arap Emirlikleri'nin hem Amerika hem de İngiltere ile iş birliği içerisinde olması dikkat çekicidir. Listede Türkiye'nin iş birliği yapan ülkeler arasında olmaması üzücü bir durum olarak kaşımıza çıkmaktadır.

Tartışma

Romanlar, dünyanın birçok yerinde yaşayan ve kendine özgü bir kültüre, dile ve tarihe sahip bir etnik gruptur. Çoğunlukla Avrupa'da yoğunlaşan, ancak Amerika, Asya ve diğer bölgelerde de yaşayan Romanlar, tarih boyunca farklı toplumlarda ayrımcılık ve dışlanma ile karşılaşmışlardır. Bunun en önemli sebeplerinden birisi ise toplumun genelinin her türlü düşünce fikirlerini, her gün okudukları, dinledikleri, izledikleri bilgi ve haberlerden edinmektedir(Çağlak, 2019:110).

Romanlar, tarih boyunca sosyo-ekonomik, politik ve kültürel nedenlerle birçok sorunla karşı karşıya gelmişlerdir. Sağlık, istihdam, yerleşim ve barınma sorunları en önemli sorunları arasında sıralanabilir. Yaşanılan bu sorunların hepsi çok önemli olmakla birlikte, barınma araştırmaları, Romanların yaşadıkları mahalleri ve koşulları, maruz kalınan ayrımcılığı ve diğer topluluklarla olan ilişkisi ile beraber entegrasyon süreçlerini anlamak açısından çok daha önemli bir alandır. Bu araştırmalar genellikle sosyoloji, şehir planlaması, insan hakları ve politika çalışmaları gibi disiplinlerde ele alınır.

Bu çalışmada, WoS veri tabanından erişilen ve SSCI, SCI ve ESCI indeksleri ile taranılan dergilerde yer alan “Romanlar ve barınma” konulu çalışmalar incelenmiştir. 105 makale, sistematik bir şekilde taranmış ve çeşitli kategorilerde incelenerek, bibliyometrik analiz ile görselleştirilmiş ve yorumlanmıştır.

Analiz sonucunda ortaya çıkan bulgular, Romanların barınma sorunlarını akademisyenler gözünden ortaya çıkararak, sorunlara çözüm odaklı görülebilir. En çok atıf alan çalışmalar Romanlar konusunda dikkat çekilecek noktalarda karar vericilere ve araştırmacılara yol gösterici olacaktır.

Bu araştırma kapsamında, incelenen çalışmalar ile Romanların barınma sorunu ile kavramsal, entelektüel ve sosyal yapıları ortaya konulmuştur. Mevcut çalışmaların konularına, atıflarına ve iş birliği yapan yazarları ülkelerine göre kümeleyen analizler yardımıyla, alanının fotoğrafı çekilmektedir. Böylece incelenen alanda çalışacak araştırmacıların kullanımına bir yol haritası sunulmuştur. Bu konuda çalışacak olan sonraki araştırmacılar, analiz sonucunda ortaya atılan kümelerle eksikliklerin fark edilmesi sağlanarak alana katkıda verebilecekleri gibi, anahtar kelimelerden yola çıkarak yeni kümeler oluşturacak çalışmalar da planlayabilirler.

Yapılan araştırma ile bilim alanına kayda değer bir katkı sağlanmaktadır. Bunun yanında araştırmanın bazı sınırlılıkları da mevcuttur. Araştırmanın verileri sadece Web of Science veri tabanından alınmıştır. Dimension ve DergiPark gibi diğer ulusal ve uluslararası olan pek çok veri tabanı kapsam dışı bırakılmıştır. Gelecekteki araştırmacılar bunları da göz önünde bulundurarak alana katkı sağlayacak araştırmalar yapabilirler.

Kaynakça

- Adıgüzel, S. (2020). Türkiye’de Yaşayan Romanların Eğitim Hakkının Avrupa Birliği ve Sosyal Politika Açısından Değerlendirilmesi. *Eğitim Ve İnsani Bilimler Dergisi: Teori Ve Uygulama*, 11(21), 79-96.
- Akkan, B. E., Deniz, M. B., & Ertan, M. (2011). Sosyal dışlanmanın Roman halleri. İstanbul: Sosyal Politika Forumu.
- Carney M., Gedajlović E.R., Heugens P.P., Essen M.V., Oosterhout V., V., (2011). Business group affiliation, performance, context, and strategy: A Meta-Analysis, *Academy of Management Journal*, 54 (3) (2011), pp. 437-460, <https://doi.org/10.5465/amj.2011.61967812>
- Çağlak, E (2018) Farkındalık Yaratmakta İletişimin Gücü, *Journal of Awareness*, Cilt:3, Sayı: Özel, 2018
- Çağlak, E. (2019) Medyada Algı Yönetimi Aracılığıyla Kamuoyu Oluşturulması: 1915 Avusturyasında Broken Hill Olayı Üzerinden Savaş Söylemi Çözümlemesi, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 109 2019 Cilt 21 Ek Sayı (109-125) DOI:10.26468/trakyasobed.424502
- Çay, H., & Topkaya, Ö. (2023). Çanakkale İlinde Yaşayan Romanların Sosyo Ekonomik Sorunları Üzerine Nitel Bir Araştırma. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 21(48), 220-247. <https://doi.org/10.35408/comuybd.1235481> <https://journals.aom.org/doi/abs/10.5465/amj.2011.61967812> (Erişim Tarihi: 20.11.2024).
- Dirimeşe, E. (2022). Avrupa Birliği Toplumsal Cinsiyet Politikaları ve Türkiye’de Roman Kadınların Durumu: Zonguldak Örneği. *Roman Dili ve Kültürü Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 3(1), 1-19
- Donthu, N., Kumar, S., Mukherjee, D. Pandey N., ve Lim, W. (2021), How to conduct a bibliometric analysis: An overview and guidelines, *Journal of Business Research*, Elsevier, vol; 133(C), 285-296, <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2021.04.070>
- Eken, H. (2024). Çingenelerin Kültürel Doku Analizi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (40), 426-444.
- Ena, G. F., Aizpurua-Iraola, J., Font-Porterias, N., Calafell, F., & Comas, D. (2022). Population genetics of the European Roma—a review. *Genes*, 13(11), 2068-2082.
- Fırat, M. (2022). Geçmişten Günümüze Çingene Göçleri: Sosyo-Tarihsel Bir Bakış. *İctimaiyat*, 6(Göç ve Mültecilik Özel Sayısı), 36-52. <https://doi.org/10.33709/ictimaiyat.1111454>

- Genç Arslan, B., & Tuncay, T. (2024). Romanların Eğitim Yaşamlarının Sosyal Hizmet Çalışanları Tarafından Değerlendirilmesi: Sorunlar ve Çözüm Önerileri, *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 24(64), 575-613. <https://doi.org/10.21560/spcd.vi.1533006>
- Gökçe D.(2015), Romanların Konut Sorunsalı: Zorunlu Tercih, *Mimarlık*, issue 385, 71-75
- Greenfields, M. (2009). Gypsies, Travellers and accommodation. Better Housing Briefing, A Race Equality Foundation Briefing Paper, 1-7. <https://bnu.repository.guildhe.ac.uk/id/eprint/9794/1/Housing%2011%20pdf2.pdf> (Erişim Tarihi: 22.11.2024)
- Harmon, K. (2012). Genetic sequencing traces Gypsies back to ancient Indian origin. <https://geneticliteracyproject.org/2012/12/07/genetics-traces-gypsies-to-ancient-indian-origin/> (Erişim Tarihi: 20.11.2024).
- <https://ipatemelhaklar.ab.gov.tr/ulusal-roman-stratejisi-icin-etkili-bir-izleme-degerlendirme-ve-koordinasyon-mekanizmasinin-kurulmasi-projesinin-kapanis-toplantisi/>(Erişim Tarihi: 20.11.2024).
- <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/turkiye-roman-nufus-arastirmasinin-sonuc-bildirgesi-yayimlandi/3213517>(Erişim Tarihi: 20.11.2024).
- https://www.aile.gov.tr/media/127013/yeni-roman-strateji-belgesi-20221222_v19.pdf(Erişim Tarihi: 20.11.2024).
- James, Z. (2020). Gypsies' and Travellers' lived experience of harm: A critical hate studies perspective. *Theoretical Criminology*, 24(3), 502-520.
- Kaya Ç. (2023), Çingenelerin Asya'dan Göçleri, *Kitap Tanıtımı*, Trakya Üniversitesi Roman Dili ve Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Haziran 2023, 4(1), 101-105, Doi:10.59250/raedergisi.1285218
- Koçak, H. (2020). Dijital Çağda İletişim Güvenliği ve Toplum. *Journal of Social, Humanities And Administrative Sciences (Joshas)*, 6(34), 2301-2309.
- La Placa, V., & Smith, D. (2016). The health and wellbeing of gypsies and travellers in settled housing: A narrative review of the evidence and policy. *Int'l J. Soc. Sci. Stud.*, 4, 87-96
- Passas, I. (2024). Bibliometric Analysis: The Main Steps. *Encyclopedia*, 4(2), 1014-1025. <https://doi.org/10.3390/encyclopedia4020065>
- Rozieyva, M. (2024). Ethnogenesis And Ethnic Historiography Of Central Asian Gypsies. *Journal of Modern Educational Achievements*, 3(1), 236-242.
- Sarıtaş, S. ve Çoban, U. (2022). Roman Çocuklarının Eğitimlerinin

Sürdürülebilirliği Üzerine: Balıkesir İli Örneği. Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi 6(2), 128-142. DOI: 10.55109/tus-had.1188517

Stobbs, N. (2023). Gypsy, Roma, Traveller Displacement. Lynn Butler-Kisber, Kelly Clark/Keefe and Maggi Savin-Baden (Ed.). *Narrative Inquiry Of Displacement Stories of Challenge, Change and Resilience*. 59-75. Routledge.

Suliman, M., & Açıkgoz, R. (2022). A Comparative Analysis of Gypsies' Access to Employment Opportunities and Health Services in Pakistan and Turkey. Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, (48), 277-294.

Şimşek, S., Ukuş, K., & Öner, G. (2020). Türkiye’de romanların yaşadıkları problemlere romanlar, yerel idareciler ve yöneticiler perspektifinden bir bakış. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(50), 164-185. <https://doi.org/10.48070/erusos-bilder.705640>

Uğurlu, Ö. (2013). Dönüşen Kentlerde Çingene Olmak: İzmit Örneği/ Being A Gypsy in Transforming Cities: The İzmit Case. Mülkiye Dergisi, 37(1), 71-104.

Barınma Konusundaki Çalıştay SWOT Analiz Sonuçları

06.09.2024 ile 08.09.2024 tarihleri arasında Çanakkale’de gerçekleştirilen Çalıştayda ele alınan önemli konu başlıklarından biri olan “barınma” konusu SWOT analiz yöntemi ile odak grup çalışma yöntemi ile aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

BARINMA- GÜÇLÜ YÖNLER

- 1) Roman vatandaşların yoğun olarak yaşadığı mahallelerin şehrin merkezi yerlerinde konumlanmış olması.

BARINMA- ZAYIF YÖNLER

- 1) Roman mahallelerinde yer alan konutların odaların sayılarının kısıtlı olması sebebi ile hanede yaşayanların özel alanlarının olmaması.
- 2) Roman vatandaşların apartman kültüründe yaşamakta güçlük çekmesi ve toplu konut projelerine uyum sağlamakta zorlanmaları.
- 3) Birçok Roman vatandaşın ikamet ettikleri hanelerinin tapularının bulunmaması.
- 4) Barınma için sağlanan sosyal yardımların yetersiz olması.
- 5) Roman vatandaşların ikamet ettikleri hanelerin tapularının kendi üzerlerinde olmamasından kaynaklı olarak barınma yardımlarının çoğu kişiye ulaşamaması.

6)	Toplunun diğerk kesimlerinden izole bir yaşam sürmeleri.
7)	Roman vatandaşların yoğun olarak yaşadığı barakalarda veya diğerk yerleşim yerlerinde uyuşturuu maddelerin satışının yapılması.
8)	Kentsel dönüşüm ile yapılan konutların standart olması (balkon bulunmaması).
9)	Ekonomik yoksunluktan kaynaklı evlerinin tadilatlarını yapmakta güçlük çekmeleri.
10)	Roman vatandaşların uygun ekonomik şartlara sahip olsa dahi ev kiralama konusunda ayrımcılığa maruz kalmaları.
11)	Roman vatandaşların yaşam tarzlarının apartman kültürüne uygun olmaması.

BARINMA- FIRSATLAR

1)	Roman vatandaşlara tarım arazilerinin yakınlarına ücret karşılığında arsa tahsisinin sağlanması.
2)	Roman vatandaşlarına yönelik müstakil toplu konut projelerinin hayata geçirilmesi ve kültürel açıdan desteklenmeleri.
3)	Kentsel dönüşüm ile daha iyi şartlarda barınma sağlamaları.

BARINMA- TEHDİTLER

1)	Roman vatandaşların yaşam alanlarından uzak yerlere toplu konutların kurulması.
2)	Emlak fiyatlarının yüksek olması sebebiyle barınma sorunun ortaya çıkması.
3)	Roman vatandaşların uygun barınma şartlarına sahip olmaması sebebiyle yaşam ömürlerinin kısa olabilmesi.

BARINMA- ÖNERİLER

1)	Barınma koşullarının iyileştirmesi sağlanmalı, yaşam standardı yükseltilmeli.
2)	Yerinde kentsel dönüşüm sağlanmalı.
3)	Sosyal konutlar standart olmalı, müstakil ve bahçeli olmalı.
4)	Roman mahallelerinde altyapı ve temel hizmetlerin iyileştirilmesi için yatırımlar yapılmalıdır.

İstihdam Sorunları

Türkiye’de Romanların iş gücü piyasasına katılımı oldukça sınırlıdır. Romanlar, iş bulmada ciddi engellerle karşılaşmakta ve genellikle düşük ücretli, güvencesiz ve geçici işlerde çalışmaktadırlar. Eğitim seviyelerinin düşük olması ve iş gücü piyasasında ayrımcılığa maruz kalmaları, Romanların istihdam olanaklarını kısıtlamaktadır.

Romanlar arasında yaygın olarak görülen meslekler, mevsimlik tarım işçiliği, hurdacılık, sokak satıcılığı ve müzisyenliktir. Bu işler, genellikle düşük gelirli ve sosyal güvencesiz iş kollarıdır. Mevsimlik tarım işçiliği, özellikle Roman aileler için önemli bir geçim kaynağıdır. Ancak bu işlerde çalışma koşulları oldukça zorludur ve işçilerin sosyal hakları yeterince korunmamaktadır. Roman aileler, mevsimlik işçilik nedeniyle yılın belirli dönemlerinde göç etmek zorunda kalmakta ve bu durum, özellikle çocukların eğitim hayatını olumsuz etkilemektedir.

İş gücü piyasasında Romanlara yönelik ayrımcılık da ciddi bir sorundur. Birçok işveren, Romanlara karşı önyargılı yaklaşmakta ve onları istihdam etmekten kaçınmaktadır. Bu durum, Romanların formal iş gücü piyasasına katılımını engellemekte ve onları marjinal işlerde çalışmaya zorlamaktadır. İş bulma konusunda yaşanan bu zorluklar, Romanların ekonomik durumlarını olumsuz etkileyerek, yoksulluk döngüsünü kırmalarını zorlaştırmaktadır.

Son yıllarda, Romanların iş gücü piyasasına entegrasyonunu sağlamak amacıyla çeşitli girişimler başlatılmıştır. Özellikle mesleki eğitim programları ve istihdam projeleri, Romanların nitelikli iş gücüne katılımını artırmayı hedeflemektedir. Ancak bu projeler, henüz istenilen etkiyi yaratamamış ve Romanların istihdam sorunları büyük ölçüde devam etmektedir.

İstihdam Sorununa Çözüm Önerileri

Romanların iş gücü piyasasına katılımı sınırlı kalmakta, çoğunlukla düşük ücretli ve güvencesiz işlerde çalışmaktadırlar. Bu sorunun çözümü için aşağıdaki adımlar atılabilir:

- **Mesleki Eğitim ve İş Gücü Programları:** Roman gençlerine yönelik mesleki eğitim programları geliştirilmeli ve onların iş gücü piyasasına katılımını destekleyecek projeler hayata geçirilmelidir. Özellikle teknoloji, hizmet sektörü ve zanaatkarlık gibi alanlarda mesleki eğitim programları düzenlenebilir.

- **İşverenler İçin Teşvikler:** Romanları istihdam eden işverenlere yönelik teşvik programları uygulanmalıdır. Vergi indirimleri ve devlet destekleri, Romanların iş gücü piyasasına daha kolay erişimini sağlayabilir. Ayrıca, iş yerlerinde Romanlara yönelik ayrımcılıkla mücadele etmek amacıyla işverenler için bilinçlendirme kampanyaları düzenlenebilir.

- **Kooperatif ve Kendi İşini Kurma Destekleri:** Romanların ekonomik bağımsızlıklarını kazanmaları için kooperatif girişimleri teşvik edilebilir. Kendi işini kurmak isteyen Romanlar için düşük faizli kredi ve hibe programları oluşturulmalı, böylece Romanların iş gücüne daha aktif katılımı sağlanabilir.

ÇALIŞMA HAYATINDA “ÖTEKİ” OLMANIN KIRILMASI: ROMAN VATANDAŞLARIN İSTİHDAMINA YÖNELİK HAZIRLANAN “MÜZİĞE DOKUZ SEKİZLİK ROMAN ELİ PROJESİ”NE DAİR BİR DEĞERLENDİRME

Sümeyye GÖKTAŞ⁶

Zafer KUTLU⁷

Giriş

Roman vatandaşların temel sorun alanlarından biri istihdam sorunlarıdır. Roman vatandaşlar kimlikleri ve kültürleri sebebiyle çalışma hayatında güvencesiz, kırılgan, düşük ücretli olarak var olmaktadır. Yıllardır süregelen bu sorun devletin kurumları tarafından da dikkate alınmış ve çeşitli politika belgeleri üretilmiştir. Roman vatandaşlar Türkiye dışında da birçok ülkede varlığını sürdüren, çoğunlukla bulundukları toplumdan farklı yaşam tarzlarına sahip, kendilerine has kültür ve yaşam biçimine sahip bir topluluktur. Türkiye’de etnik kökene dayalı bir nüfus sayım sistemi bulunmadığından, Roman vatandaşların nüfusu net bir şekilde bilinmemektedir fakat yapılan araştırmalar doğrultusunda Türkiye’de Roman vatandaşların sayısının 500.000 ile 2.500.000 arasında değiştiğini söylemek mümkündür (roma.ar, 2024).

Roman vatandaşlar kimliklerinden ötürü yıllardır sosyal dışlanmanın çeşitli şekillerine maruz kalmaktadır. Bireyin içinde bulunduğu toplum ile kaynaşmasını ve aidiyetini sağlayan sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasal öğelerden tümünden kısmen veya bütünüyle uzakta tutulması, yoksun bırakılması şeklinde tanımlanabilen sosyal dışlanmanın (Kurnaz Baltacı ve Bülbül, 2020: 161). Roman vatandaşlar tarafından her boyutta

---

6 Uzm. Sosyal Çalışmacı, İçişleri Bakanlığı, Çanakkale Valiliği, Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Koordinasyon Merkezi, Çanakkale, Türkiye, ORCID: 0000-0002-5887-5753, sumeyyegoktas9739@gmail.com

7 Uzm. Sosyolog, İçişleri Bakanlığı, Çanakkale Valiliği, Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Koordinasyon Merkezi, Çanakkale, Türkiye, ORCID: 0009-0002-4995-8888, zaferkutlu_44@hotmail.com

deneyimlendiğini söylemek mümkündür. Roman vatandaşlar yaşadıkları toplumlarda maruz kaldıkları ötekileştirme ve ayrımcılık sebebi ile toplumda “öteki” olarak anılmıştır (Fazla, Oruç, ve Gezgini, 2021: 3). Yukarıda da ifade edildiği üzere sosyal dışlanma çeşitli şekillerde kendini göstermektedir, bu çalışmada sosyal dışlanmanın Roman vatandaşlar üzerindeki istihdam boyutu, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nın Roman Vatandaşlar için düzenlediği Strateji Belgelerindeki istihdam sorununa yönelik hedef ve amaçlar ve bu hedef ve amaçlara yönelik hazırlanmış ve hali hazırda yürütülmekte olan “Müziğe Dokuz Sekizlik Roman Eli Projesi” değerlendirilmiştir.

Roman Vatandaşların İşgücü Piyasalarındaki Durumu

Her birey kendisinin veya varsa bakmakla yükümlü olduğu bireylerin temel ihtiyaçlarını karşılayabilmek için asgari bir gelire ihtiyaç duymaktadır. Bu gelirin sağlanabilmesi ise kamu veya özel sektördeki işgücü piyasalarına dahil olabilmek ile mümkündür. Sosyal dışlanmaya maruz kalan topluluk veya gruplarda işgücü piyasalarına dahil olabilmek, işgücü piyasalarındaki varlığını devam ettirebilmek ya da eşit ve adil bir çalışma şartlarına sahip olabilmek kolaylıkla mümkün olmamaktadır. Bu noktada karşımıza sosyal dışlanmanın bir yansıması olan “ekonomik dışlanma” çıkmaktadır. Ekonomik dışlanma; ekonomik faaliyetlere katılımın engellenmesi, üretim ve tüketim kanallarından uzaklaşma, piyasalardan uzak kalma sonucunda toplumsal ilişkilerden kopma olarak çeşitli biçimlerde gerçekleşmektedir (Atkinson ve Davoudi, 2000, s. 440 akt. Kurnaz Baltacı ve Bülbül, 2020: 163-164).

Roman olmanın, işgücü piyasalarına katılamamaları açısından engelli birey olmaktan sonra gelen öncül sebeplerden biri olduğunu söylemek mümkündür (Fazla, Oruç, ve Gezgini, 2021: 3). Halbuki hem ülke ekonomisi hem de aile ekonomisini açısından potansiyel işgücünde olmayan bireylerin günden güne zorlaşan hayat koşullarının içerisinde işgücüne katılmaları önemli bir durumdur (Köleoğlu, 2021). Roman vatandaşların eğitim seviyelerinin düşüklüğü iş imkanlarını daraltmakta ve işsizliği artırmakta ve hayatta kalabilmeleri için eşitsiz emek piyasalarına mecbur kalmalarına sebep olmaktadır (Gümüş, 2020: 140). Roman vatandaşların toplumdaki dezavantajları konumları düşük gelir, sosyal yardımlara bağımlılık, marjinal sektörlerde istihdam, sokakta çalışmak, çocuk işçiliği, dilencilik ve suça sürüklenme gibi istihdamla bağlantılı çeşitli problemleri ortaya çıkarmaktadır (Güç Çınar ve Kara, 2021: 48).

Roman vatandaşlar işgücü piyasalarında çoğu zaman geçici, yarı zamanlı ve kayıtdışıdır bununla birlikte bu işlerin sağlık ve güvenlik kaygılarından uzak, vasıfsız, beden gücüne dayalı olduğunu söylemek mümkündür. Roman vatandaşların işgücünün bu özelliklere sahip olmasını etkileyen faktörler incelendiğinde karşımıza 3 temel faktör çıkmaktadır. Bunların birincisi Romanların aile yapısı ve geleneklerdir. Roman vatandaşların çoğunlukla izole mahallelerde yaşamaları ve aile bireyleri ile bir arada yaşama kültürü Roman vatandaşların mekansal anlamda içe kapanık bir tavır benimsemesine sebep olmaktadır. İkinci faktör eğitim seviyesidir. Roman vatandaşların genel itibarıyla eğitim seviyelerinin düşük olması, çocukların aile ekonomisine katkıda bulunmak için küçük yaşlarda çalışması formel sektörlerde iş bulmalarını zorlaştırmaktadır. Gelir düzeyi Roman vatandaşların istihdamını etkileyen üçüncü faktördür. Düşük gelir düzeyi Roman vatandaşların kendilerini geliştirme ve yeni iş fırsatları yaratma noktasında hareket alanlarını kısıtlamaktadır (ÇSGB, 2017: 17-18). Bir başka etken ise Romanlarla diğer insanlar arasındaki iletişim eksikliğidir (Çağlak, 2018:654).

Roman vatandaşların Roman olmayan kişiler tarafından “aylak”, “beceriksiz”, “disiplinsiz” gibi olumsuz kalıplar ile anılması işgücü piyasalarındaki olumsuz koşullarını pekiştirmektedir (European Roma Rights Centre, Edirne Roman Derneği ve Helsinki Yurttaşlar Derneği, 2008, s. 57).

Roman olmayan işverenler ile yürüttüğü çalışmasında Dirimeşe ve Gök (2023: 102-103) Roman vatandaşları işe almayı düşünmeyen Roman olmayan işverenlerin Roman vatandaşların gürültülü olduğu, temiz olmadığı, hırsızlık yapabildiklerini, ahlaksız olabildiklerini, insanları kandırabildikleri gibi olumsuz damgalamalara sahip olduklarını bulgulamışlardır. Bu algılar Roman vatandaşların işgücü piyasalarına dahil olmalarını zorlaştırmaktadır.

Roman vatandaşlar çoğunlukla yaşadıkları sorunlar ve dezavantajlı konumlarını pekiştiren sektörlerde yer almaktadır. Roman vatandaşların yoğun olarak çalıştığı sektörler çiçekçilik, geri dönüşüm, seyyar satıcılık, demircilik, hurdacılıktır (İBB Kültür A.Ş. Yayınları, 2020: 148). Roman vatandaşların işgücü piyasalarına dahil olma biçimlerinden biri de müzisyenliktir. Müzisyenlik mesleği ile Roman olmak adeta birbiriyle özdeşleşmiştir. Kadınlardan ziyade çoğunlukla erkeklerin bu meslekte yer aldığını söylemek mümkündür (Akgül, 2021: 148). Çalışmanın ileriki bölümlerinde ele alınacak “Müziğe Dokuz Sekizlik

Roman Eli” projesinin de çıkış noktasını oluşturan Roman müzisyenlerin işgücü piyasalarında yaşadıkları sorunlar diğer çalışma alanlarıyla da benzerlik göstermektedir. Roman müzisyenlerin çoğunlukla müzik eğitimlerinin bulunmaması, ağır çalışma koşulları, Roman çocuklarının para kazanabilmek için yaşlarına uygun olmayan yerlerde müzisyenlik yapmaları, kontrolsüz, güvencesiz, kayıt dışı, düşük ücretli olmaları, iş bulmada ayrımcılığa maruz kalmaları yaşadıkları başlıca sorunlardandır (Kömürcü, 2022: 8).

Roman vatandaşların istihdam alanında yaşadıkları sorunların çözümü için genel politikaların içerisinde Roman vatandaşların hedef alınması, mesleki eğitimlerin verilmesi, kapsamlı bireysel istihdamın yolunun açılması, Roman vatandaşlarda girişimciliğin artırılması, istihdam faaliyetlerinin sosyal içerme ile bütünleştirilmesi, kamu ve özel sektörün işbirliği sağlaması gibi öneriler sunulabilmektedir (ERRC, 2010: 44-48).

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Tarafından Roman Vatandaşlar İçin Hazırlanan Strateji Belgelerinin İstihdam Boyutu

Türkiye’de ikamet eden Roman vatandaşlar için istihdam sorununun çözümüne yönelik Türkiye Cumhuriyeti tarafından çeşitli politikalar ve uygulamalar geliştirilmiştir. Bunlardan biri de sosyal dışlanmayı ortadan kaldırmak, dezavantajlı gruplara hak ve fırsat eşitliği tanımayı amaçlayan Aile Bakanlığı tarafından geliştirilen Roman Vatandaşlara Yönelik Strateji Belgeleri’dir. Bu strateji belgeleri “Roman Vatandaşlara Yönelik Sosyal İçerme Ulusal Strateji Belgesi 2016-2021” ve “Roman Vatandaşlara Yönelik Strateji Belgesi 2023-2030, 1. Aşama Eylem Planı 2023-2025” şeklinde iki belgeden oluşmaktadır. Bu belgelerde Roman vatandaşların yüzleşmekte olduğu temel sorun alanları olan eğitim, istihdam, barınma, sağlık, sosyal hizmet ve sosyal yardım ve sosyal dışlanma başlıklarında stratejik amaçlar ve hedefler belirlenmiştir.

Aşağıda bu iki belgede yer alan Roman vatandaşların istihdam sorununa yönelik belirlenen hedefler ve stratejik amaçlar değerlendirilmiştir.

Roman Vatandaşlara Yönelik Sosyal İçerme Ulusal Strateji Belgesi 2016-2021’de konu ile ilgili literatür bilgileri ile uyumlu bir şekilde Roman Vatandaşların çoğunlukla güvencesiz, niteliksiz ve düşük statülü işlerde çalıştığı; bu durumun sebebinin genel eğitim seviyesinin ve mesleki eğitime katılımının düşük olmasından kaynaklandığı belirtilmiştir

(ASPB, 2016: 6). Belgede istihdam ile ilgili stratejik hedefler;

- Roman Vatandaşların işgücü piyasasının talep ettiği niteliklere ulaştırılmasının sağlanması,
  - Mesleki nitelik ve becerilerin geliştirilmesi, işgücü piyasalarında eşit fırsatların sağlanması amacıyla kamu, özel sektör ve STKlar ile iş birliğinin yapılması,
  - Girişimciliğin teşvik edilmesi ve
  - Çocuk işçiliğini önleyici faaliyetlerin gerçekleştirilmesi
- Olarak belirlenmiştir (ASPB, 2016: 7).

Roman Vatandaşlara Yönelik Sosyal İçerme Ulusal Strateji Belgesi 2016-2021 (ASPB, 2016: 16-17)'de istihdam konusuna yönelik hazırlanan eylemler ise şu şekildedir;

Tablo 1: Roman Vatandaşlara Yönelik Sosyal İçerme Ulusal Strateji Belgesi 2016-2021'de Yer Alan İstihdama Yönelik Eylemler

Eylem No	Eylem	Eylemden Sorumlu Kurum veya Kuruluş	Eyleme İlişkin Açıklama
8	Roman vatandaşlara yönelik olarak işgücü analizleri ve istihdam araştırmaları yapılacaktır.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	Roman vatandaşların yoğun olarak yaşadığı bölgelerde işgücü analizleri ve istihdam araştırmaları yapılarak istihdam hizmetlerinde ve mesleki eğitimde gerekli hususların belirlenmesi sağlanacaktır.

9	Roman vatandaşlar istihdam imkanları hakkında bilgilendirilecektir.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	İş ve Meslek Danışmanları tarafından ihtiyaç duyulan mesleklere Roman vatandaşların yönlendirilmesi ve düzenlenecek mesleki ve eğitim kursları, iş arama becerisi, eğitimleri ve toplum yararına çalışma programları ile istihdam garantili meslek kursları gibi programlar hakkında Roman vatandaşların farkındalığının artırılması ve katılımları sağlanacaktır.
10	Roman vatandaşların ürettikleri ürünlerin pazarlanması için yatırımcılar teşvik edilecektir.	Gümrük ve Ticaret Bakanlığı	Zanaatkarlıkla geçimini sağlayan Roman vatandaşların ürünlerini tüketicilere ve daha geniş pazarlara ulaştırması için teşvik mekanizmaları geliştirilecektir.
11	Çocuk işçiliğini önlemek ve çocukları/gençleri eğitime yönlendirerek bilgilerini, kabiliyetlerini, geliştirecek etkinlikler düzenlenecektir.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	Çocuğun ve ailenin okula devam konusunda farkındalık düzeyleri artırılabilecek ve çocuk işçiliğinin önlenmesi konusunda daha sıkı tedbirlerin alınması sağlanacaktır.

Tablo 1’de de görüleceği üzere Roman Vatandaşların istihdamda yaşadığı sorunlar; işgücü piyasalarına ulaşmada zorluk, üretilen ürünlerin pazarlara ulaştırılmasında yaşanan güçlükler ve çocuk işçiliği olarak belirlenmiş ve bu sorunların özellikle kamu ve STK iş birlikleri ile çözümlenmesi amaçlanmıştır.

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nın Roman Vatandaşların sorunlarına yönelik hazırladığı bir diğer strateji belgesi ise “Roman Va-

tandaşlara Yönelik Strateji Belgesi 2023-2030, 1. Aşama Eylem Planı 2023-2025”dir. Bu strateji belgesinde bir önceki strateji belgesinde yer alan hedefler genişletilmiş, Roman vatandaşlara yönelik uygulamaların gerçekleştirilmesinde temel bir kaynak olması hedeflenmiştir.

Bu belgede istihdam alanına yönelik belirlenen hedefler;

- Roman vatandaşların istihdam piyasasının ihtiyaç duyduğu özelliklere kavuşturulması
- Roman çocuklarının okula devam oranının ve genel olarak Roman vatandaşların eğitim seviyelerinin artırılması
- Roman vatandaşları yetkinlikleri doğrultusunda mesleki eğitim kurslarına yönlendirmek

Olarak belirlenmiştir (ASHB, 2023: 11-12).

Roman Vatandaşlara Yönelik Strateji Belgesi 2023-2030 1. Aşama Eylem Planı 2023-2025 (ASHB, 2023: 37-45)’te istihdam konusuna yönelik hazırlanan eylemler ise şu şekildedir;

Tablo 2: Roman Vatandaşlara Yönelik Strateji Belgesi 2023-2030, 1. Aşama Eylem Planı 2023-2025’te Yer Alan İstihdama Yönelik Eylemler

Eylem No	Eylem	Sorumlu Kurum / Kuruluşlar	Beklenen Sonuçlar
8	Roman vatandaşların işgücü piyasalarına dahil edilmesinin kolaylaştırılması amacıyla Türkiye İş Kurumunun vermiş olduğu hizmetlerin yaygınlaştırılarak Roman vatandaşların gerekli iş yerlerine yönlendirilmeleri yapılacaktır.	Türkiye İş Kurumu	1.Roman vatandaşların mesleki eğitim ve meslek edinme kurslarına katılarak işgücü piyasalarına dahil olmaları kolaylaştırılacaktır. 2.Roman vatandaşların, iş gücünün gerektirdiği özellik ve beceriler ve bu özellik ve becerilmesi kazanılması noktasında farkındalıkları artırılarak mesleki eğitim almaları sağlanacaktır.

9	Roman vatandaşların işgücü piyasalarındaki varlıklarını artırmaya yönelik olarak mesleki eğitim kursları düzenlenecek ve Roman vatandaşların bu kurslara dahil olmaları kolaylaştırılacaktır.	Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı	1.Roman vatandaşların çoğunlukla ikamet ettiği mahallelerde açılacak olan mesleki eğitim kurslarıyla Roman vatandaşların kurslara katılımları kolaylaştırılarak işgücü piyasalarına girmeleri kolaylaştırılacaktır. 2.Roman vatandaşların yetenekleri ve yerel düzeyde istihdam kaynaklarının personel ihtiyacı göz önünde bulundurularak açılan mesleki eğitim kurslarıyla Roman vatandaşların çalışma hayatına dahil olmaları sağlanacaktır. 3.Gerçekleştirilecek görünürlük ve iletişim faaliyetleri ile Roman vatandaşların mesleki ve teknik eğitimlerden bilgi sahibi olmaları sağlanacaktır.

10	Roman kadınların işgücü piyasalarına katılması ve gelir elde edebilmeleri için kadın kooperatiflerinin kurulması teşvik edilecektir.	Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı	1. Roman vatandaşların çoğunlukla ikamet ettikleri mahallelerde kadın kooperatifi kurmak isteyen Roman vatandaşlara kooperatif kurulmasından önce gerekli bilgileri kapsayan eğitimler verilecektir. 2. Kooperatif kurma gayesi taşıyan Roman kadınlara, şehirlerde oluşturulan Kadın Kooperatifçiliği Çalışma Grupları ziyaret vs. çeşitli etkinliklerle destek olunacak ve Roman kadınların kooperatif kurma sürecinin daha sağlam adımlarla gerçekleştirmeleri sağlanacaktır. 3. Kadın kooperatiflerinin kuruluş sürecinde herhangi bir aksilik vb. gerçekleşmesi durumunda kadın kooperatiflerine idari ve yasal düzeyde destek verilmesi sağlanacaktır.
11	Roman vatandaşların istihdam alanlarına uygun kooperatifler kurmasına yönelik gerekli danışmanlık ve yönlendirmeler yapılacaktır.	Tarım ve Orman Bakanlığı	1. Roman vatandaşların kooperatif kurma süreçlerinde birlikte hareket etme kabiliyetlerinin artırılması sağlanacak ve işgücü piyasalarındaki varlıklarının artırılması sağlanacaktır. 2. Roman vatandaşların ülke ekonomisine katkı sunmaları sağlanacaktır.

Tablo 2’de de görüldüğü üzere Roman Vatandaşlara Yönelik Strateji Belgesi 2023-2030, 1. Aşama Eylem Planı 2023-2025’te 2016-

2021 Strateji Belgesinde yer alan konu başlıkları genişletilmiş, özellikle kooperatifçilik ve Roman kadınlarının istihdamı üzerine eylemler geliştirilmiştir.

Strateji belgelerindeki hedefler ve eylemler incelendiğinde Roman vatandaşların istihdama/iş gücü piyasalarına katılımında ve varlıklarını devam ettirebilmelerinde yaşadıkları sorunlar net bir şekilde görülebilmektedir. Devlet bu sorunlara yönelik eylem planları, faaliyetler vb. politikalar üretmektedir. Her iki strateji belgesinde de kamu ve STK iş birliğinin sağlanması gerektiği anlaşılmaktadır. Bu noktada Roman vatandaşların istihdamda yaşadıkları sorunlara çözüm sunabilmek açısından uygun projelerin üretilmesi ve yürütülmesi önem taşımaktadır. Aşağıda Roman vatandaşların istihdam sorununa çözüm üretmeyi amaçlayan hali hazırda yürütülmeye devam eden “Müziğe Dokuz Sekizlik Roman Eli Projesi” incelenmiştir.

“Müziğe Dokuz Sekizlik Roman Eli Projesi” ne Dair Değerlendirme

Önceki bölümlerde de bahsedildiği üzere Roman vatandaşlar iş-gücü piyasalarında güvencesiz, kayıt dışı, düşük ücretli, uzun çalışma saatleri ile çalışmaktadırlar. Müzisyenlik mesleği özelinde değerlendirildiğinde bu sorunlara ek olarak müzisyen Romanların müzik eğitimlerinin bulunmaması onları daha nitelikli işlere ulaşmasına engel olmaktadır. Roman vatandaşların eğitim seviyelerini artırarak nitelikli işlere ulaşmasını sağlamak kamu ve STK’lar için elzem olmaktadır.

“Müziğe Dokuz Sekizlik Roman Eli Projesi” dünyaya geldikleri andan itibaren müzik ile iç içe olan Roman çocuklarının yeteneklerini geliştirmeyi ve onları yetişkinlik çağlarında daha nitelikli müzisyenlik işlerine sahip olmalarını sağlayarak Roman vatandaşların istihdam sorununa çözüm üretmeyi amaçlamıştır. Proje ile Roman Vatandaşların sosyal ve kültürel gelişimini desteklemek, Roman Vatandaşların toplum içerisindeki entegrasyonunu sağlamak, proje kapsamında eğitim gören Roman çocuk ve gençlerinin istihdam olanaklarını artırmak, Roman koroları oluşturarak Roman kültürünün yaşatılması hedeflenmiştir. Proje kapsamında 49 Roman çocuk müzik eğitimi almaktadır.

Çanakkale Valiliği, Çanakkale Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Ezine Kaymakamlığı, Gelibolu Kaymakamlığı, Biga Kaymakamlığı ve Çanakkale Roman Dernekleri Federasyonu’nun iş birliği ile hazırlanan ve İçişleri Bakanlığı tarafından desteklenen bu proje Çanakkale ilinin Merkez, Gelibolu, Ezine

ve Biga ilçelerinde Roman çocuklarının müzik eğitimi almasını ve bu eğitimlerin belgelendirilmesini böylelikle Roman çocuklarının yetişkinlik çağlarında müzik sektörüne formel olarak dahil olmasını sağlamak ve Roman vatandaşların istihdamdaki “öteki” algısının kırılmasına katkıda bulunmaktadır.

Proje ile Roman çocukları müzisyenler ve müzik öğretmenleri ile tanışmakta, okul dışında mahallerinin olumsuz ortamlarında değil eğitim kurumlarında vakit geçirmektedirler.

Değerlendirme ve Sonuç

Roman vatandaşlar sahip oldukları kimlikleri ve kültürleri sebebiyle pek çok açıdan dışlanmaya maruz kalmaktadır. Bunun ana sebeplerinden biri de medyada yaratılan algıdan kaynaklanmaktadır (Çağlak, 2019:110). Bu dışlanmanın kendini en ağır biçimde gösterdiği alanlardan biri istihdamdır. Toplumdaki olumsuz yargı kalıpları ile Roman vatandaşlar “hırsız”, “aylak” vb. ifadeler ile damgalanmaktadır ve toplum tarafından iş gücü piyasalarına erişimleri zorlaştırılmaktadır. Bu durum Roman vatandaşların yoksulluğuna ve yasadışı işlerde çalışmalarına sebep olmaktadır.

Toplumda sosyal adalet ve insan haklarını sağlamayı şiar edinmiş olan Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Roman vatandaşların istihdam sorununu da ele alan Strateji Belgeleri düzenlemiştir. Bu belgelerde Roman vatandaşların istihdam sorununu çözebilmek için mesleki eğitimler, kooperatifçilik, çocuk işçiliği ile mücadele vb. konular değerlendirilmiştir ve hedefler belirlenmiştir.

Roman vatandaşların istihdam sorununa çözüm üretebilmek için kamu ve Sivil Toplum Kuruluşlarının iş birliği yapması önem taşımaktadır. Yapılacak olan iş birliklerinden bir tanesi Roman vatandaşların istihdam sorununa çözüm getirmeyi amaçlayan projelerin hayata geçirilmesidir. Bu çalışmada da bahsi geçen istihdam projeleri ile Roman vatandaşların işgücü piyasalarındaki güvencesiz ve kırılgan konumlarının iyileştirilebileceği düşünülmektedir.

Kaynakça

- Akgül, F. İ. (2021). Hoşgörü ve Ayrımcılık Sarkacında Türkiye’de Roman Algısı: Çanakale Örneği. *Liberal Düşünce Dergisi*, 26(102), s. 133-155.
- ASHB. (2016). Roman Vatandaşlara Yönelik Strateji Belgesi (2016-2021).

- ASHB. (2023). Roman Vatandaşlara Yönelik Strateji Belgesi (2023-2030) 1. Aşama Eylem Planı (2023-2025).
- ASHB. (2023). Roman Vatandaşlara Yönelik Strateji Belgesi 2023-2030: 1. Aşama Eylem Planı 2023-2025.
- ASPB. (2016). Roman Vatandaşlara Yönelik Sosyal İçerme Ulusal Strateji Belgesi 2016-2021.
- Atkinson, R., & Davoudi, S. (2000). The Concept of Social Exclusion in the European Union: Context, Development and Possibilities. *JCMS Journal of Common Market Studies* , 38(3), s. 427-448.
- Babadoğan, M. C., Atik, G., Şen, M., & Ergene, T. (2020). Eğitim Yolu İle Romanların Sosyal İçerilmesinin Desteklenmesi: SİROMA Projesi Örneği. *Milli Eğitim Dergisi*, 49, s. 65-87.
- Çağlak, E (2018) Farkındalık Yaratmakta İletişimin Gücü, *Journal of Awareness*, Cilt:3, Sayı: Özel, 2018
- Çağlak, E. (2019) Medyada Algı Yönetimi Aracılığıyla Kamuoyu Oluşturulması: 1915 Avusturyasında Broken Hill Olayı Üzerinden Savaş Söylemi Çözümlemesi, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 109 2019 Cilt 21 Ek Sayı (109-125) DOI:10.26468/trak-yasobed.424502
- ÇSGB. (2017). Roman İstihdamında Bölgesel Sorunlar Eylem Planı. Eylem Planı, Kocaeli.
- Dirimeşe, E., & Gök, B. (2023). İşverenlerin Gözünden Romanların İstihdam Edilmesinde Karşılaşılan Problemler. *Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi*, 18(59), s. 87-109.
- ERRC. (2010). Türkiye’de Romanların Durumu: Türkiye’de Çalışma ve İnsana Yakışır İş Koşulları Sorunları.
- European Roma Rights Centre, Edirne Roman Derneği ve Helsinki Yurttaşlar Derneği. (2008). *We Are Here! : Mobilization of Roma in Turkey Against Discrimination and Social Exclusion*.
- Fazla, S., Oruç, İ., & Gezgın, D. M. (2021). Çalışma Hayatında Ötekileştirilmeye İlişkin Roman Kadınların Görüşleri: Nitel Bir Çalışma. *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 11(21), s. 1-20.
- Güç Çınar, E., & Kara, H. Z. (2021). Sed Yardımı Mı Mahkum Parası MI? Eşleri Cezaevinde Olan Roman Kadınlar Üzerine Nitel Bir Araştırma. *Sosyal Sağlık Dergisi*, 1(1), s. 45-62.
- Gümüş, İ. (2020). Kırklareli Romanlarının Emek Piyasasına Erişimi ve Sosyal İçerme Politikaları Üzerine Bir Araştırma. *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(1), s. 139-152.
- İBB Kültür A.Ş. Yayınları. (2020). *İstanbul Roman Çalıştayı*. İstanbul: İBB Kültür A.Ş. Yayınları.
- Kömürcü, İ. (2022). Roman Müzisyenlerin Gözüyle Türkiye’de Yaşayan

Romanların Sosyal İçerme Süreçlerinde Müziğin Rolü. Atatürk Üniversitesi Yayınları, 28(48), s. 1-11.

Kurnaz Baltacı, I., & Bülbül, O. G. (2020). İřĖc Piyasasına Erişim Bağlamında Sosyal Dışlanma: Domlar zerine Bir Değerlendirme. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi , 22(1), s. 157-193.

roma.ar.com. Nüfus Büyüklüğü. Aralık 3, 2024 tarihinde Roman Nüfus Araştırması: <https://www.romaar.com/nufus-buyuklugu.html#:~:text=Farkl%C4%B1%20%C3%A7al%C4%B1%C5%9Fmalar%C3%BCn%C3%BCm%C3%BCzde%20T%C3%BCrkiye'de,bir%20Roman%20n%C3%BCfusu%20oldu%C4%9Fu%20> (Erişim Tarihi 8.12.2024)

İstihdam Konusundaki alıştay SWOT Analiz Sonuçları

06.09.2024 ile 08.09.2024 tarihleri arasında Çanakale'de gerçekleştirilen çalıştayda ele alınan önemli konu başlıklarından biri olan "istihdam" konusu SWOT analiz yöntemi ile odak grup çalışma yöntemi ile aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

İSTİHDAM- GÜÇLÜ YÖNLER
1) Roman vatandaşların unutulmaya yüz tutmuş mesleklerde zanaatkarlık becerisi olması.
2) Sosyal Dayanışma Merkezleri ile birlikte meslek hayatlarında ilerleme sağlamaları (dikiş, nakış, makyaj, güzellik vb.).
3) Roman vatandaşların alışkan olmaları.
4) Roman vatandaşların çalışma konusunda sektör ayırt etmemesi.
5) Roman vatandaşların çalışma ortamlarında iş birliğine ve uyumlu çalışmaya yatkın olmaları.
6) Roman vatandaşların müzik konusunda yetenekli olmaları istihdam konusunda kendilerine avantaj sağlaması.

İSTİHDAM- ZAYIF YÖNLER
1) Roman vatandaşların sosyal dışlanmalar sebebiyle yeteneklerine uygun işe yerleştirilememesi veya devletin st düzey kademelerin görev alamaması.
2) Roman vatandaşların çoğu sosyal yardım almaktadır ve SGKları başladığında yardımların kesileceğini düşündükleri için sigortalı işlerde çalışmak istememeleri.

- 3) Roman vatandaşların büyük bir kısmının okuryazar olmamalarından kaynaklı iş bulmakta zorlanmaları.
- 4) Roman vatandaşların sahip oldukları kültür nedeni ile işe alınmamaları.
- 5) Roman vatandaşların rol model alacağı kişilerin çok az olması.
- 6) Akademik eğitim alan kişi sayısının az olması.
- 7) TYP'nin bir defaya mahsus olması.
- 8) Çalışma hayatlarında sosyal dışlanmaya maruz kalmaları.
- 9) Toplumda roman vatandaşların çalışmayan, tembel insanlar olarak etiketlenmesi.
- 10) Roman vatandaşların toplumda kendilerine yönelik var olan ön yargıyı içselleştirmesi ve karşısına çıkan fırsatları değerlendirememesi.
- 11) Roman vatandaşların kadınları çalıştırmak istememesi.

İSTİHDAM- FIRSATLAR

- 1) Roman vatandaşların unutulmaya yüz tutmuş mesleklerde zanaatkarlık becerilerini projeler ile desteklenmesi.
- 2) Tarım ile uğraşan roman vatandaşlara tarım alanları verilerek kooperatifçilik faaliyetlerinin desteklenmesi.
- 3) TYP ile Roman vatandaşların kamuda istihdam sağlaması.
- 4) Roman vatandaşların müzik sektöründe ön plana çıkıyor olması.
- 5) Roman vatandaşlara yönelik mesleki eğitim kurslarının var olması.
- 6) Roman vatandaşlar arasında kalifiye eleman çok fazla olduğu için her alanda kalifiye işçi olarak çalışabilmeleri.

İSTİHDAM- TEHDİTLER

- 1) Roman vatandaşların iş bulmada zorluk çekerek ekonomik yetersizlik yaşamaları.
- 2) İşsizlik ve yoksulluğun artması.
- 3) İşsizlik ve yoksulluğun aile içi şiddeti tetiklemesi, aile birliğinin bozulma tehlikesi.
- 4) İşsizlik ve yoksulluğun psikolojik sorunlara ve madde bağımlılığına yol açması.

İSTİHDAM- ÖNERİLER	
1)	Hazine arazilerinin tarıma açılarak roman vatandaşlar “Tarım işçiliğine” yönlendirilmesi.
2)	Roman vatandaşların çoğu sosyal yardım alıyor. Bu nedenle sigortalı işlerde çalışmak istemiyor. Çünkü SGK başladığında yardımların kesileceğini kaygısı yaşıyor. Bu nedenle işe başladıktan en az 6 ay sonra yardımlar kesilmeli.
3)	Mağdur durumda kalacak olan Roman vatandaşların SGK’sı başladığı halde yardımlarının kesilmemesi sağlanmalı.
4)	Roman vatandaşlarının kendi mahallesinde veya başka mahallelerde bekçi olarak istihdam edilmesi.
5)	Roman vatandaşların istihdamına öncelik verilmeli.
6)	Roman vatandaşların yöneticilik gibi vasıflı noktalara gelmelerine destek olunmalı.
7)	Üniversite veya lise mezunu olan Roman vatandaşların bir defaya mahsus kamu kurum ve kuruluşlarına sınavsız atamalarının yapılması bu sayede diğer Roman vatandaşlara örnek olması.
8)	TYP’liler için Roman vatandaşlarına bir defalık değil kalıcı istihdam sağlanması.
9)	Liseyi bitiren gençlere hangi mesleği seçecekleri konusunda meslek seçimi rehberliği yapılması.
10)	SODAM koordinatörlerinin arasında Roman vatandaşların da görevli olması.

Sağlık Hizmetlerine Erişimde Yaşanan Sorunlar

Romanların karşılaştığı bir diğer önemli sorun, sağlık hizmetlerine erişim konusunda yaşadıkları sıkıntılardır. Romanlar, genel olarak yoksulluk, kötü yaşam koşulları ve eğitimsizlik nedeniyle sağlık hizmetlerine erişimde dezavantajlı durumdadırlar. Özellikle Roman mahallelerinde yaşayanlar, sağlık hizmetlerinden yeterince faydalanamamakta ve bu durum, çeşitli sağlık sorunlarına yol açmaktadır.

Yetersiz beslenme, hijyenik olmayan yaşam koşulları ve zor çalışma koşulları, Roman toplulukları arasında yaygın sağlık sorunlarına neden olmaktadır. Ayrıca, Romanlar sağlık hizmetlerine erişimde ayrımcılıkla da karşı karşıya kalmaktadırlar. Bazı sağlık kurumlarında Roman hastalar, olumsuz önyargılar nedeniyle yeterince iyi muamele görememektedirler. Bu durum, Romanların sağlık sistemine olan güvenini sarsmakta ve sağlık hizmetlerinden yeterince faydalanmamalarına yol açmaktadır.

Romanların sağlık hizmetlerine erişimini artırmak amacıyla, özellikle aile hekimliği ve gezici sağlık hizmetleri gibi uygulamalar geliştirilebilir. Roman mahallelerinde belirli aralıklarla sağlık taramaları düzenlenmeli ve sağlık hizmetlerine erişimin kolaylaştırılması sağlanmalı ve böylelikle roman topluluklarının genel sağlık durumlarını iyileştirilmelidir.

Sağlık Hizmetlerine Erişimde Yaşanan Sorunlara Çözüm Önerileri

Sağlık hizmetlerine erişimde yaşanan sorunlar, Romanların yaşam kalitesini doğrudan etkilemektedir. Roman toplulukları genellikle yoksulluk ve kötü yaşam koşulları nedeniyle sağlık sorunlarıyla karşı karşıya kalmaktadır. Bu sorunları aşmak için şu öneriler sunulabilir:

- **Gezici Sağlık Hizmetleri:** Özellikle Roman mahallelerinde yaşayanların sağlık hizmetlerine erişimini artırmak için gezici sağlık birimleri oluşturulabilir. Bu birimler, Romanların yaşadığı bölgelere düzenli olarak giderek, sağlık taramaları ve temel sağlık hizmetleri sunabilir.

- **Sağlık Eğitimi ve Bilinçlendirme Kampanyaları:** Roman mahallelerinde sağlık konusunda farkındalığı artırmak amacıyla sağlık eğitimi programları düzenlenebilir. Hijyen, beslenme ve temel sağlık hizmetlerine erişim konularında ailelere eğitim verilerek, sağlık sorunlarının önlenmesi sağlanabilir.

- **Romanlara Özgü Sağlık Politikaları:** Roman topluluklarına yönelik özel sağlık politikaları geliştirilmeli ve onların sağlık hizmetlerine erişimini artıracak projeler uygulanmalıdır. Özellikle kadınlar ve çocuklar gibi kırılgan gruplara yönelik sağlık hizmetlerinin yaygınlaştırılması önemlidir.

ROMAN VATANDAŞLAR VE SAĞLIK HİZMETLERİ

Onur BAYRAM⁸

Engin ÇAĞLAK⁹

Giriş

Hindistan'daki kast sisteminin katı yapısından kaçarak dünyaya yayılan Romanlar, yeni yurtlarında da sosyal ve kültürel farklılıkları nedeniyle dışlanmışlardır. Tarihsel süreç içerisinde yaşadıkları coğrafi dağılım ve kültürel farklılıklar nedeniyle birçok toplumda marjinalleşen Romanlar, yüzyıllardır ayrımcılığın ve ötekileştirmenin mağdurları olarak yaşamlarını sürdürmektedirler (Gök, 2004). Bulundukları tüm coğrafyalarda Romanlar; sosyal, kültürel, ekonomik ve eğitim alanlarında sistematik olarak dezavantajlı konumda bulunmaktadır. Irkçılık, önyargı ve yabancı düşmanlığı gibi olumsuz tutumlar, Romanların toplumsal hayata katılımını engellemiş ve birçok ülkede vatandaşlık haklarından mahrum bırakılmalarına neden olmuştur (Bingöl ve Büyükakın, 2016).

Dünyanın pek çok ülkesine yayılmış Romanlar, Avrupa'nın da en büyük etnik azınlığını oluşturmaktadır. Hangi ülkede yaşarsa yaşasın Romanlar; yaşam biçimleri, sosyal dışlanmaları, sosyoekonomik durumları ve toplumdaki yerleri bakımından benzer durum ve olgulara maruz kalmaktadırlar. Yaşadıkları temel sorunlar arasında barınma, eğitim, sağlık ve istihdam gibi alanlardaki ihtiyaçlara erişimde engeller yaşamaktadır (Ekmekçi, 2015).

Özellikle Orta ve Doğu Avrupa'daki Romanlara yönelik ayrımcılığın yok edilmesi ve yoksulluğun giderilmesine dönük; Avrupa Birliği, Dünya Bankası, Birleşmiş Milletler gibi kuruluş ve sivil toplum kuruluşlarının öncülüğünde "Roman Katılımının On Yılı (Decade of Roma Inclusion) kurulmuştur. Avrupa Konseyi'nin yayınladığı; Avrupa'daki

---

8 Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Çanakkale Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu Öğretim Görevlisi
ORCID: 0000-0003-2482-9756, obayram59@gmail.com

9 Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü, Doç. Dr. Öğretim Üyesi
ORCID: 0000-0002-9477-9435, engincaglak@gmail.com

Romanların ve Gezginlerin İnsan Hakları (Human Rights of Roma and Travellers in Europe) raporunda, Avrupa Birliği'ne tam üye olacak ülkelerde Romanların genel durumları tanımlanmıştır. Yaşadıkları ülkelerde kültürel çeşitliliğe katkıda bulunan Romanların yaşam ve sosyo-ekonomik şartlarının düzeltilmesinin ihtiyacına vurgu yapılan raporda, Avrupa ülkelerinde romanların sosyal dışlanmalarına yönelik tespitler aktarılmıştır (Koç, Saraç ve Döne, 2024).

Avrupa Birliği Çalışma ve Sosyal İşler ve Fırsat Eşitliği Genel Müdürlüğü tarafından yönetilen Avrupa Birliği Çalışma ve Sosyal Yardımlaşma Programı (PROGRESS) tarafından desteklenen “Türkiye’de Romanların Durumu Türkiye’de Çalışma ve İnsana Yakışır İş Koşulları Sorunları” (FSG, 2010) isimli çalışmanın nihai raporunda; Türkiye’de, romanların yaşadığı; sosyal dışlanma, eğitim, sağlık, istihdam ve yoksulluk sorunlarına yer verilmiştir. Ayrıca Avrupa Birliği ile Türkiye arasında gerçekleştirilen uyum çalışmalarına yönelik imzalanan; “Türkiye’nin AB Müktesebatına Uyum Programı (2007-2013)” ile Türkiye’nin ilan ettiği “Ulusal Eylem Planı”nda (2016-2019), Romanlara ilişkin hükümler de yer almaktadır. (Engin, Tecirli ve Can Güler, 2021).

Eylem planı kapsamında, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı koordinatörlüğünde yürütülen “Roman Vatandaşlara Yönelik Strateji (2016-2021)” iki aşamalı aşama eylem planı kapsamında tamamlanmıştır (Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2015). Roman vatandaşlara yönelik çalışmaların devam etmesinin sağlanması amacıyla hazırlanan “Roman Vatandaşlara Yönelik Strateji Belgesi (2023-2030)” ve “1. Aşama Eylem Planı (2023-2025)”, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nın internet sitesinden ilan edilmiştir. Yeni Strateji Belgesi ve Eylem Planının uygulanmasıyla ilgili Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan; ülke genelinde bakanlıklar, yerelde ise valilikler himayesinde eylem planlarının uygulanmasına yönelik ihtiyaç duyulacak her türlü destek ve yardım sağlanmasına yönelik bir genelge yayımlamıştır (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2023; Gemici, 2023)

Türkiye’de Roman vatandaşların sosyal içerilmeleri konusunda yasal ve toplumsal alanda birçok kazanım elde edildiği vurgulanan yeni Strateji Belgesi’nde (2023); SİROMA adlı “Romanların Yoğun Olarak Yaşadığı Yerlerde Sosyal İçermenin Desteklenmesi Projesi”nin hayata geçirildiği, “Roman Strateji Belgesi için Etkili Bir İzleme, Değerlendirme ve Koordinasyon Mekanizması Kurulması Projesi”nin 2020 yılında uygulamaya başladığı ile Cumhurbaşkanlığı Genelgesi ile 2021 yılından

itibaren 8 Nisan’ın dünyada olduğu gibi Türkiye’de de ‘‘Romanlar Günü’’ olarak kabul edildiğine ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Dokuz temel ilke bağlamında; eğitim, istihdam, barınma, sağlık ile sosyal hizmet ve sosyal yardım konularındaki sorunlara ve önlemlere odaklanan Roman Vatandaşlara Yönelik Strateji Belgesi’nde (2023), amaç ve ulaşılması beklenen hedefler sıralanmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti yönetiminin yanı sıra yerel yönetimlerin Romanların sorunları gündemlerine almaları ile Roman vatandaşlara yönelik proje ve akademik çalışmaları desteklemelerinin; Türkiye’de Roman alışmaları literatürün, hızlanmasına yol açan nedenlerden biri olduğunu savunan Erhalim Gümüş ve elik’e (2022) göre; akademik çalışmaların ilerlemesindeki diğer iki nedenini ise, Roman sivil toplum hareketi ile Avrupa Birliği’nin; Romanların sosyo-ekonomik statüleri-nin düzeltilmesinin önemli bir konu olarak ele alması ile bu konudaki projeleri fonlanması olarak açıklamaktadır.

Romanların sosyal sorunlarına ilişkin alışmaları Dergipark üzerinden inceleyen Ustabaşı Gündüz, Yıldız ve Arık’ın (2024) alışmasında; 2020-2023 yılları arasında 29’u saha araştırması olmak üzere 47 akademik yayının varlığını ortaya koymuşlardır. Ulusal dergilerin akademik ortamda sunulduğu Dergipark’ın yanı sıra diğer yayınların bulunduğu sistemler ve lisansüstü çalışmaların yer aldığı Y K Tez Merkezi incelendiğinde ise; ‘‘Roman’’ arama kelimesi ile 13, ‘‘ingene’’ arama kelimesi ile 200’den fazla yayının varlığı görülmektedir.

Türkiye’de 2000’li yıllarla birlikte başlayan Roman araştırmalarının özellikle son dönemde artış gösterdiğine yönelik görüş birliği bulunmaktadır (Gökçe, 2014; Akkan, Deniz ve Ertan, 2011; Kaymak ve Tekin Yılmaz, 2022). Hem akademik çalışmalarda, hem ‘Roman Vatandaşlara Yönelik Strateji Belge’lerinde, hem de Avrupa Birliği ve benzer kuruluşların raporlarında; roman vatandaşların yaşadığı zorluklar ve ayrımcılığa vurgu yapılmaktadır. Romanlara ve onların yaşadıkları sorunlara yönelik yapıcı ve kalıcı politikalar üretebilmek amacıyla hazırlanan çalışmalarda, benzer sorunlara değinildiği dikkat çekmektedir.

Dünyanın farklı yerlerinde olduğu gibi Türkiye’de de hem toplumsal hem yerleşimsel bakımdan ötekileştirme ve dışlanma ile karşı karşıya kalan Roman vatandaşlar; yaşamın hemen her alanında sorunlar yaşamış ve yaşamaya devam etmektedirler (Marsh, 2008). Türkiye’de, Roman vatandaşların, tarihsel ve güncel deneyimlerini anlamak amacıyla çeşitli kavramsal ereveseler kullanılmaktadır. Bu ereveseler; ‘‘marjinal-

lik”, “damgalama”, “sosyal dışlanma” ve “ayrımcılık” gibi kavramlarla sıklıkla karşılaşılmaktadır. Bu kavramlar, Romanların; Türk toplumunda, yaşadıkları tarihsel ve güncel süreçlerde, maruz kaldıkları; sosyal, kültürel ve ekonomik dışlanma deneyimlerini açıklamada, önemli bir rol oynamaktadır. Araştırmacılar, bu kavramlar aracılığıyla Romanların karşılaştıkları güçlükleri, önyargıları ve ayrımcılığı daha iyi anlamaya çalışmaktadırlar (Erhalim Gümüş, 2021).

Benzer şekilde Romanları; dünyanın en çok ötekileştirilen ve ayrımcılıkla karşı karşıya kalan grubu olarak tanımlayan Bingöl ve Büyükkakın (2016), Türkiye’de de toplumun en dezavantajlı grubu Romanların; sosyal, kültürel ve ekonomik alanda büyük bir eşitsizlik ve olumsuzluk içinde olduklarını savunmuşlardır.

Sosyal hukuk devleti ve demokrasinin olmazsa olmaz ilkelerinden biri olan eşit vatandaşlık ilkesi, tüm bireylerin kamusal haklardan ve kaynaklardan eşit şekilde yararlanmasını öngörmektedir (Erhalim Gümüş, 2021). ‘Roman Vatandaşlara Yönelik Strateji Belgesi (2023-2030)’nde eşitlik kavramına; “Hiçbir ayırım gözetmeden, hiçbir ihmale fırsat vermeden, herkesin kamu hizmetlerinden eşit ve adil bir şekilde yararlanması teminat altına alınarak, insan odaklı hizmet anlayışı şeffaf hale getirilmiştir” ifadeleriyle yer verilmiştir (Yanık, 2023). Çalışmalarda ve ‘Roman Vatandaşlara Yönelik Strateji Belge’lerinde, Romanların yaşadığı; sosyal, kültürel ve ekonomik sorunların genellikle; dışlanma, eğitim, istihdam, barınma ve sağlık başlıkları altında toplandığı görülmektedir.

Romanların; hem Türkiye’de hem de dünyanın geri kalanında sağlık hizmetlerine ulaşım anlamında sorunlar yaşadığı, dışlanma ve ötekileşmenin sağlık alanında da yaygın olarak görüldüğüne yönelik görüş birliği bulunmaktadır (Aba ve Başar, 2015; Gezer Cerit, 2007; Kaymak ve Tekin Yılmaz, 2022; Gezgini, 2015; Erhalim Gümüş ve Çelik, 2021; Bingöl ve Büyükkakın, 2016; Koç, Saraç ve Döne, 2024).

Akademik çalışmalarda; Roman vatandaşların sağlık alanındaki sorunlarına yönelik çok fazla vurgu yapılmasına rağmen Türkiye’de özellikle sağlık ile ilgili yeterli ve derinlemesine çalışmalar olmadığını savunan Erhalim Gümüş (2021), Avrupa’da; Romanların sağlık hizmetlerine ilişkin ayrıntılı betimlemelerin yer aldığı, gerçekleştirilen uygulamaların tanıtıldığı ve çözüm önerilerinin sıralandığı yayınlardan varlığından söz etmektedir.

Roman vatandaşlarının aldığı sağlık çalışmalarına ilişkin dört yayının (2001 tarihli Berberoğlu ve diğerlerinin çalışması, 2007 tarihli Gezer

Cerit'in araştırması, 2014 tarihli Ekmekçi'nin çalışması ve 2017 tarihli Eskiocak ve Akbaşak'ın yayını) özetleyen Erhalim Gümüş'e (2021) göre; Roman vatandaşların aldığı sağlık hizmetleriyle ilgili çalışmalarda genellikle nicel verilere yer vermiş olup; kadınların kendi ifadelerine ve sağlık sorunları ile aile içi şiddet konusuna değinilmemiştir.

Erhalim Gümüş'ün görüşünü takip eden yıllarda ise, Aydın'ın (2022); "Müzik Destekli Planlı Eğitim Programının Roman Kadınların Serviks Kanseri ve Taramalarına İlişkin Farkındalıkları ve Sağlık İnançları Üzerine Etkisi", Gök'ün; (2024) "Toplumda Roman Vatandaş Algısı ve Sosyal Dışlanma: Zonguldak Örneği" ile Kaymak ve Tekin Yılmaz'ın; (2022) "Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Roman Kadınlar" başlıklı araştırmasının yayımlandığı görülmüştür. Söz konusu yayınlardan; ikisinin Roman kadınlar üzerine odaklandığı görülürken, üç yayından sadece birinde kadınların görüşlerine yer verildiğine rastlanmıştır.

Roman vatandaşların sağlıklı ilgili yaşadığı sorunların; çalışmalarda detaylı olarak yer almadığına ilişkin Erhalim Gümüş'ün (2021) eleştirisinin devam ettiği görülmektedir. Bu bağlamda, farklı çalışmalarda sağlık hizmetlerinde yaşandığı yer bulan; erişim, ulaşım, dışlanma ve sağlık okuryazarlığı gibi kavramlara yönelik çalışmalar yapılmadığı görülmektedir. Benzer şekilde roman çocukların ve erkeklerin sağlık sorunları ile tüm roman vatandaşlar için ruhsal ve psikolojik sorunlar, yaygın görülen hastalıklar, mevsimsel hastalıklar veya mesleki hastalıklar ile sağlık sorunlarının temellerine ilişkin araştırmaların yapılmadığı sonucuna ulaşılabilmektedir.

Roman Yurttaşlarda Sağlık

Balkan ülkelerinde yapılan bir araştırmada Romanların, o ülkedeki diğer vatandaşlara oranla, daha fazla bulaşıcı hastalıklara yakalandığı, enfeksiyon oran ve riskinin Romanlar yurttaşlarda daha yaygın olduğu ile parazit hastalıkların roman çocuklarda daha fazla yayılım gösterdiğine ilişkin bulgular elde edilmiştir (Tombat ve Dijk, 2020'den aktaran Gök, 2024).

Roman topluluklarının yaşadığı mahallelerde yüksek düzeyde çevre kirliliği, ekonomik yetersizlik ve eğitim seviyesinin düşük olması gibi faktörler, bu toplulukların sağlık durumlarını olumsuz yönde etkileyen önemli bir risk faktörü olarak karşımıza çıkmaktadır (Ekmekçi, 2015).

Roman topluluğunun önemli bir kısmının yaşadığı olumsuz sağlık koşulları, çoğunlukla zorlayıcı çalışma koşulları ile ilişkilendirilmektedir. Özellikle sokakta atık toplama gibi fiziksel olarak zorlu ve sağlıksız çalış-

ma ortamlarında çalışan Roman bireylerin, solunum sistemi hastalıkları (bronşit, verem gibi) başta olmak üzere çeşitli sağlık sorunlarına daha sıklıkla maruz kaldığı belirtilmektedir (Akkan, Deniz ve Ertan, 2011).

Romanların hastalık ya da enfeksiyonlara daha yatkın oluşunun sebepleri genellikle yaşam standartları, barınma imkanları, çalışma koşulları ile açıklanmaktadır. Genellikle sigortasız ve güvencesiz işlerde, ağır çalışma koşullarıyla çalışan Romanların, çalıştığı işlerin genellikle ciddi sağlık sorunlarına yol açabilecek sektörler olduğu değerlendirilmektedir. Erken yaşta iş hayatına atılan ya da evlenmek durumunda kalan Roman çocuklarda hastalıklar daha kolay görülebilmektedir (Koç, Saraç ve Döne, 2024). Buradan yola çıkarak; Roman vatandaşların temel sorunlarından biri olan istihdamın, Romanlara daha kötü şartlarda işler sunarak onların hasta olmasına neden olduğu sonucuna da ulaşılabacaktır.

Literatürde Roman çocukların sıklıkla karşılaştığı hastalıkların; “ateşli hastalık sekelleri, gelişme geriliği, hepatit B, böbrek hastalıkları gibi kronik hastalıklar, besin zehirlenmesi ve hepatit A gibi akut gelişen çevreye bağlı sorunlar ve psikolojik problemler” olduğunu savunan Aba ve Başar (2015); görüşme yaptığı Roman bir vatandaşın bu durumu, yaşadıkları çevre ve evlerin sağlıklı olmamasının yanı sıra çocukların genellikle; kişisel bakımdan uzak, yeterli giyim kuşam olmadan ve bütün günü bir başka çocuğun bakımında, sokakta geçirmesinden kaynaklandığı şeklinde açıkladığını belirtmektedirler.

Roman çocukların eğitim hayatından uzaklaşmasının sağlıkla ilgili başka sorunlara neden olabildiğine değinen Kaymak ve Tekin Yılmaz’a (2022) göre, ekonomik nedenlerin yanı sıra kalabalık veya tek ebeveynli aile yapısı ile aile üyelerinden bir ya da daha fazlasının cezaevinde ya da madde bağımlısı olması çocukların eğitim hayatını bırakmasına neden olmaktadır. Çocukların erken yaşta iş hayatına atılması, iş hayatındaki sağlık sıkıntılarını çocukların da yaşamasına neden olduğu sonucunu doğurmaktadır. Okulla bağı kesilen çocuğun önündeki madde bağımlısı aile ferdi, çocuğun da madde bağımlısı olmasına neden olabilecek bir olumsuz örnek teşkil etmektedir.

Romanlar üzerine yapılan araştırmalar, Roman kadınların sağlık durumlarının hem genel nüfus içindeki kadınlara hem de kendi toplulukları içindeki erkek bireylere kıyasla daha olumsuz olduğunu ortaya koymaktadır. Çocuklarla birlikte romanların yaşadığı sağlıksız semt ve evlerde en fazla vakit geçirenin kadınlar olması, çocuk ve kadınlarda yaygın görülen hastalıklara ışık tutmaktadır (Yıldı, ve Başar, 2015).

Başta Roman erkekler olmak üzere çalışan tüm Romanların, daha yaygın sağlık sorunlarının istihdam kaynaklı olması gibi, kadın ve çocukların bulaşıcı hastalık ve daha sık hastalanması da Romanların bir başka temel sorunu olan barınma ile açıklanabilecektir.

Roman kadınlara yönelik bir başka çalışmada; Roman vatan-daşların evliliklerinin yüzde 56'sının ergenlik çağında gerçekleşmesi nedeniyle, Roman kadınların; erken yaşta evlilik yapması ve buna bağlı olarak düşük oranlarının daha fazla olduğu görülmüştür. Ayrıca hem ekonomik hem de kültürel sebeplerle; hamilelikte, Roman kadınların daha geç ve az sayıda doktora gittiği belirlenmiştir. Roman toplumda var olanak geleneksel yapı, Roman kadınların üreme sağlığı ile ilgili sağlık hizmeti taleplerini aksatmaktadır. Çok erken yaşta gerçekleşen evlilik ve gebelikler ile sağlık hizmetlerine uzak durulması Roman kadınların hayatlarını tehlikeye sokmaktadır (Eskiocak ve Akbaşak, 2017).

Roman kadınlar, hem toplumsal cinsiyet hem de etnik köken temelli ötekileşmenin kesişim noktasında yer almaktadırlar. Bu durum, onları şiddete karşı daha savunmasız hale getirerek, sağlıklarını olumsuz etkileyen bir risk faktörü olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle aile içi şiddet, Roman kadınların yaşamlarında sıklıkla karşılaşılan bir sorun olup, fiziksel, psikolojik, cinsel ve ekonomik boyutlarıyla kadınların sağlığını ve yaşam kalitesini ciddi şekilde tehdit etmektedir (Kaymak ve Tekin Yılmaz. 2022).

Aile içi şiddetin yanı sıra Türkiye’de Romanlara yönelik şiddet, normalleştirilmiş bir şiddet kültürünün bir ürünü olarak yaşamdaki yerini almaktadır. Roman yurttaşların hem toplumun geneli hem de kendi aralarında şiddete meyilli olduklarına yönelik değerlendirmeler Marsh (2008) tarafından hazırlanan; “Eşitsiz Vatandaşlık: Türkiye Çingenele-rinin Karşılaştığı Hak İhlalleri” başlıklı saha raporunda da yer almıştır. Söz konusu rapordur çingene olarak nitelenen Romanların yaşadığı mahallelerin; “tehlikeli ve herkesin silah kuşandığı şiddet yuvaları olduğu”na yönelik bir önyargı bulunduğu değinilmektedir.

Roman vatandaşların, sağlığının toplumun diğer kesimlerine göre daha kırılgan ve hassas oluşu, Romanların sağlık hizmetlerine erişimini daha önemli kılmaktadır. Hem önleyici sağlık hizmetleri hem de teşhis ve tedavi imkanlarından daha etkin yararlanması gereken Romanların, sağlığa hizmetlerinden faydalanmasında; ekonomik, erişim, ulaşım ve dışlanma gibi sorunlarla sağlık okuryazarlığının yetersizliği gibi sorunlar bulunmaktadır.

Romanlar ve Sosyal Güvenlik

Sağlık hizmetleri alabilmek için dünyanın her yerinde ilk olarak bir sosyal güvenlik sistemine dahil olmak gerekmektedir. Bu durum, bazı ülkelerde; yoğunluklu olarak, özel sağlık sigortaları aracılığıyla sağlanırken, Türkiye’de; büyük bir çoğunluk devletin Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) aracılığıyla, sağlık hizmeti almaktadır. Özel sağlık sigortaları; Türkiye’de, hiçbir sosyal güvencesi olmayan ya da özel sağlık kuruluşlarında SGK’nın tüm bedeli karşılamadığı durumlarda, vatandaşların sağlık hizmetlerinin karşılanmasında kullanılmaktadır (Gümüş, 2010; Sigortacı Gazetesi, 2024).

TÜİK’in 2008 verilerine göre; Türkiye’de, 2005 yılında nüfusun yüzde 91,7’si sağlık hizmeti kapsamındadır (Aktaran Şenocak, 2010). Bu dönemde, hiç geliri olmayan ya da düşük gelirli sosyal grupların sağlık hizmetlerinden faydalanması amacıyla “Yeşil Kart” adlı bir sistem uygulanmaktadır. Sosyal güvenlik sisteminde 2010-2012 arasında yapılan reform ve yasal düzenlemeler ile Yeşil Kart sistemi kaldırılmıştır. 2012 Yılından uygulamaya geçen Genel Sağlık Sigortası (GSS) düzenlemesi kapsamında; çalışanlar ve emekliler SGK üzerinden sağlık hizmeti almaktadır. 18 Yaşının altındaki nüfus ile 25 yaşını tamamlamış lise ve üniversite öğrencileri GSS kapsamında ücretsiz sağlık hizmetinden faydalanırken, çalışmayan veya sağlık güvencesi olmayanların GSS testi yaptırarak, primden muaf olması ya da prim ödeyerek hizmet alması uygulanmaya başlanmıştır. (Muratpaşa Kaymakamlığı, 2012; Gümüş, 2010). Yeni sağlık sistemine ilişkin, 2016 Yılı OECD verilerine göre; temel sağlık hizmetlerini kapsayan sağlık sigortasından faydalanan nüfusun oranı yüzde 99,5 olarak görülmektedir (Doğruluk Payı, 2016). Aralık 2023 verileri; sigortalı nüfus oranı yüzde 89, kapsam dışı nüfus oranı ise yüzde 11 olduğu tespit edilmiştir (Özcan, 2024).

Çalışmalarda; Romanların en memnun olduğu ve kendilerine en fazla fayda sağladığını belirttikleri uygulamanın sosyal sigorta güvencesi olmayan, gelir düzeyi çok düşük ya da düzenli ve sigortalı olarak bir iş yerinde çalışmayan vatandaşlara verilen ücretsiz sağlık hizmeti sistemidir (Gök, 2024; Erhalim Gümüş, 2021; Gezer Cirit, 2007; Berberoğlu, Eskiocak, Ekuklu ve Saltık, 2001). 2012 Yılına kadar yeşil kart, 2012 sonrası genel sağlık sigortalı olarak adlandırılan ücretsiz sağlık hizmeti, Romanlar arasında halen “yeşil kart” olarak adlandırılmaktadır (Akkan, Deniz, ve Ertan, 2011; Erhalim Gümüş ve Çelik, 2022).

Sistemin, göçebe Romanlar için sorunların çözümü için yetersiz olduğuna yönelik görüşler bulunmakla birlikte (Marsh, 2008), göçebe Romanların sayısal verilerine ilişkin bir bilgi bulunmamaktadır. Öke ve Kurt'a (2009); Edirne'deki Romanların yüzde 62.7'sinin yeşil kartlı, yüzde 30,3'ünün sigortalı olduğunu, yüzde 7'sinin ise sosyal güvencesi olmadığını aktarmaktadır. Bingöl ve Büyükakın (2016) ise, Kocaeli'deki Roman vatandaşların; yüzde 16,9'unun SGK, yüzde 55'inin GSS kapsamında olduğunu, yüzde 28.1'inin sosyal güvencesi olmadığını sonucuna ulaşmıştır. Ulusal çapta romanların sosyal güvence durumuna ilişkin veriler ise, bulunamamıştır.

Sağlık hizmetlerinin ücretsiz alınmasına rağmen ilaç satın alınması sırasında ortaya çıkan katkı payı gibi ek ücretleri ödeme Roman vatandaşları zorlanmaktadır (Erhalim Gümüş ve Çelik, 2022). Genel olarak ücretsiz sağlık hizmeti memnuniyet sebebi (Eskiocak ve Akbaşak, 2017) olmak ile birlikte, Roman vatandaşların; sigortalı olduğunda herhangi bir sosyal yardımdan yararlanamamaktan ya da yaşı genç romanların, ücretsiz sağlık hizmetinden faydalanamadığı ile ilgili şikayetleri kayda geçmiştir (Çay, 2022). Roman vatandaşların; ücretsiz hizmetten faydalanamadığına ilişkin şikayetler, GSS gelir testi sonucu ile ilgilidir. Geliri olduğu tespit edilen vatandaşların; sağlık hizmetinden yararlanmak için prim ödemesi gerekliliği (Gümüş, 2010), Roman vatandaşların; prim ödeyememe sebebiyle sağlık hizmetinden yararlanamaması sonucunu doğurmaktadır.

Sağlığa Erişim ve Ulaşım

Sağlık hizmetlerine erişim konusunda ilk karşılaşılan engellerden biri erişim sorunudur. Sigortalı bir işte çalışarak ya da devletin sağladığı, Genel Sağlık Sigortası kapsamında sağlık hizmetlerinden faydalanan Roman vatandaşların, erişim sorunu ise birkaç farklı yönüyle dikkat çekmektedir. Gerçekleştirilen saha çalışmalarında Roman vatandaşların, çoğunlukla birinci derece sağlık kuruluşlarına başvurduğu görülmüştür. (Gezer Cerit, 2007; Ekmekçi, 2014).

Birinci derece sağlık kuruluşlarının mahallelerinde olması sebebiyle Roman vatandaşların daha kolay ulaşım sağladığı, hizmetlerden ve personelden memnun olduğu çalışmalara yansımış ortak görüş olarak yer almıştır. İkinci ve üçüncü basamak olarak değerlendirilen hastanelere başvuruda ise, Roman yurttaşların; önyargı ile yaklaştığı (bu konu sağlık okuryazarlığı başlığı altında ele alınacaktır) ve ulaşım sorunları yaşadığı tespit edilmiştir (Eskiocak ve Akbaşak, 2017; Gökçe, 2014).

İzmir’de Roman kadınların, sağlık hizmetlerine erişimi, üzerinde yaptığı çalışmada; yüz yüze görüşme gerçekleştiren Erhalim Gümüş (2021) göre, 16 kadından Roman kadından, 13’ü hastaneye toplu taşıma ile ulaşmaktadır. Toplu taşıma ile hastaneye ulaşımın zorluklarından söz eden kadınlar; toplu taşıma ücreti nedeniyle hastaneye gitmediklerini ya da toplu taşımaların kalabalık ve hijyenik olmayışı sebebiyle hastalığın daha da tetiklendiğini kaydetmiştir.

Benzer şekilde okur-yazar olmayan Roman vatandaşların ulaşım araçlarını seçmekte yaşadığı sıkıntıların varlığı da tanımlanmıştır. Okur-yazar olmama durumunun yarattığı bir diğer sorun ise; özellikle ikinci ve üçüncü basamak sağlık kuruluşlarına başvurma amacıyla kullanılan randevu sistemi için telefon, internet ve/veya okur-yazarlık bilme ihtiyacının bulunmasıdır. Roman vatandaşların hangi sağlık kuruluşuna başvurmaları gerektiğini bilmediği (Aba ve Başar, 2015), hastanelere başvurması gerektiğinde ve hangi birime randevu alacağını öğrendiğinde ise, randevu almakla ilgili sorun yaşadığı aktarılmaktadır (Aydın, 2012).

Telekomünikasyon ve internet teknolojisinin gelişimi, Türkiye’de de E-sağlık teknolojinin uygulamaya geçmesini sağlamıştır. E-sağlık hizmetleri kapsamında; 2012 yılı itibarıyla Türkiye’nin 81 şehrini kapsayan, Merkezi Hekim Randevu Sistemi (MHRS) ile hastalar, telefonla ve internetten randevu alabilmektedir. MHRS, hastalara; sağlık kuruluşu ve hekim seçme imkanı tanımaktadır (Kurşun ve Kaygısız, 2018). Toplumun büyük bir kesimi için sağlık hizmetlerine erişimi kolaylaştıran MHRS; okuma yazma bilmeyen ya da telefon sahibi olmayan veya internet erişimi bulunmayan Roman vatandaşların, özellikle de kadın Romanların, sağlık hizmetine erişimini zorlaştırmaktadır (Erhalim Gümüş ve Çelik, 2022).

Sağlık Kurumlarında Dışlanma

Akademik yazında, Roman grupların, dünyada; damgalama, dışlanma ve ötekileştirilmeye en fazla maruz kalan etnik grup olduklarına yer verilmektedir. Hangi ülkede yaşarsa yaşasın, kendi toplu tarafından sosyal dışlanmaya uğrayan Romanlar, toplumun “ötekisi” olarak kodlanmaktadır (Gezgin, 2015). Toplumun geri kalanın Romanlara yönelik dışlaması, Romanların; yoksulluk çekmelerine, istihdam sorunları yaşamalarına, daha kötü şartlarda ve sağlıksız işlerde çalışmalarına, eğitimde başarısız olmalarına, eğitim hayatlarını yarıda bırakmalarına, konut problemleri yaşamalarına, daha sağlıksız semt ve evlerde yaşamak zorunda olmalarına, topluma olan güvenlerini kaybetmelerine ve psikolojik sorunlar yaşamalarına neden olmaktadır (FSG, 2010).

Romanların pek çok sorunun temelinde yer alan sosyal dışlanma; Türkiye’de sağlık hizmetlerinde, diğer toplumsal alanlara göre daha az görülmektedir. Örneğin Gök’ün (2024) gerçekleştirdiği, “Toplumda Roman Vatandaş Algısı Ve Sosyal Dışlanma: Zonguldak Örneği” isimli çalışmasında; Roman olmayan vatandaşlara, Roman bir vatandaş ile hastanede aynı odada kalıp kalmayacakları sorulmuştur. Katılımcıların yüzde 32’si bir Roman ile aynı odada kalacağını belirtirken, yüzde 40 kararsız, yüzde 28 ise; bir Roman ile aynı odada kalmayacağını belirtmiştir.

Özellikle birinci basamak sağlık kuruluşlarında; Romanların aldıkları sağlık hizmetlerinden memnun oldukları, bir ayrımcılığa uğramadıkları, sağlık tesisi ve personelinin davranışları ile yaklaşımlarını olumlu bulduklarına ilişkin çalışmaların varlığı görülmüştür (Gezer Cerit, 2007; Eskiocak ve Akbaşak, 2017).

Hastaneler olarak tanımlanabilecek ikinci ve üçüncü basamak sağlık kuruluşlarında da Roman yurttaşların genellikle sağlık hizmetlerinden memnun olduğu, dile getirilen sorunların Roman olmayan vatandaşlarla benzerlik gösterdiği görülmektedir. Buna göre yurttaşlar, hastanelerde; çok fazla bekleme, yeterince bilgilendirilmeme, doktor ve personelin daha azarlaması gibi sorunların varlığından söz etmektedir. Roman olmayan ve Roman vatandaşların hastane deneyim ve şikayetlerinin benzer olmasından yola çıkarak Gezer Cerit (2007) çalışmasında; Romanların sağlık kuruluşlarında dışlandığına ilişkin gözle görülür farklılıklar bulunmadığına değinmiştir.

İzmir’de hasta kadınları dinleyen Erhalim Gümüş (2021) ise; kadınların kullandıkları günlük dil nedeniyle sağlık personeliyle, iletişim sorunları yaşayabildiğini göstermektedir. Yaşadıkları sağlık hizmeti deneyiminden memnun olmayan Roman kadınların görüşlerine de yer veren Erhalim Gümüş, kadınlarını etnik kökenleri dolayısıyla dışlanma hissi yaşayıp yaşamadıkları konusunda hemfikir olmadıklarını aktarmaktadır. O’na göre, görüşmeci kadınlardan biri; “doktorların insan ayırdığı” şeklinde bir etnik ayrıma vurgu yaparken, bir diğeri; giyim kuşamın personeli etkileyebildiğini söylemektedir.

“Ayrımcılığın Roman kökeninden kaynaklı olup olmadığı konusunda net bir kararı olmayan Roman kadınlar çoğunlukta” olduğunu belirten Erhalim Gümüş (2021), görüşmeci kadınlardan birinin; yaşadığı olumsuzluğun sağlık sistemine başvuran herkesin yaşayabildiğini, bunun sağlık çalışanlarının tutumu ile alakalı olduğunu düşündüğünü aktarmaktadır. Olumsuz görüşlerin yanı sıra sağlık personeli tarafından

pozitif yaklaşımla hastalara yaklaşan vakalara rastlanıldığına değinen Erhalim Gümüş, bir kadın görüşmecinin; erken yaşta riskli bir doğum yaptığını; doğumun, doktor tavrı ve yaklaşımı ile kolaylaştığına ilişkin veriyi aktarmıştır.

Yukarıda vurgulanan bilgilerden yola çıkarak, sağlık alanında dışlanmanın varlığından söz etmek mümkün değildir. Dışlanma ya da damgalanmaya ilişkin sağlık alanında daha detaylı araştırmalar yapılması gerekliliği bulunmaktadır. Bu gereklilikle birlikte Roman vatandaşların; sağlık hizmetlerine, kurumlarına ve personeline ilişkin önyargıları ya da bilgi düzeyleri de araştırılmaya muhtaçtır. Sağlık okuryazarlığı alanında gerçekleştirilecek çalışma ve araştırmalar, bu açıdan önem taşımaktadır.

Sağlık Okuryazarlığı ve Romanlar

Romanların mecbur kalmadıkça sağlık kuruluşlarına başvurmadığını savunan Aba ve Başar’a (2015) göre; “Romanlar ‘hastalık’ kavramını, ‘yatağa düşmek, elden ayaktan kesilmek’ olarak algılamakta ve ‘hasta’ olanın günlük olağan faaliyetleri yapamayan, eksilmiş kişi olarak konumlandırmaktadır”. Hastalık kavramına karşı bu önyargılı tavır, hem koruyucu hem de önleyici sağlık hizmetlerinden uzak durma davranışına yol açmaktadır.

İzmir’de gerçekleştirilen bir araştırma sonuçları, Roman kadınların sağlık hizmetleri kullanımında sağlık sorunlarının niteliğine göre farklılaşan bir tercih gösterdiğini ortaya koymaktadır. Katılımcılar, basit sağlık sorunları için; birinci basamak sağlık hizmetlerini, daha kompleks sağlık sorunları için ise; ikinci ve üçüncü basamak sağlık hizmetlerini tercih etmektedir. Bu durum, Roman kadınların sağlık hizmetleri hakkında bilgi sahibi olduğunu ve sağlık ihtiyaçlarına uygun hizmetleri seçebildiğini ya da öncelikle başvurdukları birinci basamak sağlık kuruluşları tarafından doğru yönlendirildiklerini göstermektedir (Erhalim Gümüş, 2021).

Roman topluluğunda hastalık, olumsuz sosyal anlamlar yüklenen bir durum olarak algılanmakta, bu da hastalık belirtileri gösteren bireylerin sağlık hizmetlerine başvurmalarını geciktirmekte veya engellemektedir. Sağlık hizmetlerine erişimde var olan yapısal engellerle birleştğinde bu durum, Romanların sağlık verilerinin genel nüfusa göre daha olumsuz olmasına neden olmaktadır (Aba ve Başar, 2015).

Yukarıda tanımlanan iki çalışmadan, birinde; Roman vatandaşların sağlık okuryazarlığının yeterli olmadığı, Romanların, sağlık hizmetlerine; nereden, nasıl ve ne zaman başvurmaları gerektiğini bilmedikleri sonucuna yer verilirken, bir diğer çalışmada; Romanların doğru hastalığa

doğru sağlık kurumunu seçebildikleri yönündedir. Az sayıdaki çalışmanın birbiriyle çelişen sonuçlar vermesi; Roman yurttaşların sağlık hizmetlerine yönelik bilgi ve tutum düzeylerinin llmesine yönelik daha fazla çalışma yapılmasının da bir ihtiyaç olduğunu ortaya koymaktadır.

Farklı görüşler olmakla birlikte Roman bölgelerinde eğitim seviyesinin daha düşük oluşu sağlık okur yazarlığının her zaman güncellenmesi gereken, önemli bir alan olduğunu ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda, koruyu ve önleyici sağlık hizmetleri ile ilgili doğru bilgilendirilmelerinin yanı sıra sağlık hizmetlerine yönelik doğru ynlendirilmeler büyük önem taşımaktadır.

Çalışmalarda varlığına rastlanılmayan Roman vatandaşların sağlık hizmetlerini etkileyen bazı durumlara ise, yeni strateji belgesi açıklık getirmektedir. Stratejik amacın; “Roman vatandaşların, sağlıklarının geliştirilmesi, sağlık okuryazarlıklarının artırılması ve sağlık hizmetlerinden daha etkin/etkili faydalanmalarının sağlanması” olarak açıklandığı ‘Roman Vatandaşlara Yönelik Strateji Belgesi (2023-2030)’nde Roman vatandaşların sağlık okuryazarlıkları artırılmasına yönelik stratejik hedefler (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2023) şu şekilde açıklanmıştır;

“a) Roman vatandaşların hastalıklar ve risk faktörleri ile ilgili farkındalığı artırılacaktır.

b) Roman vatandaşların sağlıklı yaşam alışkanlığı kazanmaları teşvik edilecektir.

c) Roman vatandaşların ana ve ocuk ile kadın ve üreme sağlığı konusunda farkındalıkları artırılacaktır.

d) Roman vatandaşların aşılar ve bulaşıcı hastalıklar ile diğer halk sağlığı konularında farkındalıkları artırılacaktır.”

Sağlık okuryazarlığının artırılmasına yönelik alışmalar I. Aşama Eylem Planı 2023-2025’te tanımlanmıştır. Eylem planına göre, 2023-2025 arasındaki 3 yıllık süreçte; 3 bin 750 roman vatandaşa sağlık eğitimi verilmesi, 75 saha ziyareti ile 7500 görsel materyal dağıtılması hedeflenmektedir (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2023).

Kaynakça

Aba, Y.A ve Başar, F., (2015). Sağlık Profesyonellerinin Aile İçi şiddeti Tanılaması ve Yaklaşımlarının Belirlenmesi. STED. 2015;24(4):125-134.

Akkan B. E., Deniz, M.B., Ertan M., (2011). Sosyal Dışlanmanın Roman

- Halleri. Punto Yayınları, 108s. İstanbul.
- Bingöl Y. ve Büyükkakın T. (2016). Tarihten Günümüze Türkiye’de Romanlar. Hamza Ateş (Ed.), Romanların Sosyoekonomik Sorunları: Kocaeli Romanları Üzerine Ampirik Bir Analiz.
- Çay, H. (2022). Sosyal Dışlanmanın Önlenmesinde Belediyelerce Yürütülen Faaliyetlerde Yeni Yönelimler: Çanakkale İlinde Bir Araştırma. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
- Gezer Cerit, Ç., (2007). Kırklareli İlinde Birinci Basamak Sağlık Kurumlarına Başvuran Roman Vatandaşların ve Onlara Hizmet Sunan Personelin Memnuniyetlerinin Değerlendirilmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Gezgin, E., (2015) Çanakkale Fevzipaşa Mahallesi’nde Roman Kimliğinin Oluşumu Üzerine Bir Saha Çalışması. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gök, B. (2024). Toplumda Roman Vatandaş Algısı Ve Sosyal Dışlanma: Zonguldak Örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Zonguldak: Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gökçe, D., (2014). Kentsel Dönüşümle Yoksunluğu Azaltmaya Pozitif Katkı: Roman Mahalleleri Örneği. 2.Uluslararası Davraz Kongresi, 29-31 Mayıs, 2014, Isparta, 823-845 s.
- Ekmekçi, P. E. (2014). Tıp Etiği Açısından Sağlık Hakkı ve Romanlar Üzerine Bir Çalışma, (Doktora Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Engin, A., Tecirli, G., & Can Güler, N. (2021). Türkiye’de Sağlık Hizmetlerinde Avrupa Birliği’ne Uyum Çalışmaları: Sorunlar ve Çözüm Önerileri. Eurasian Journal of Health Technology Assessment, 5(1), 55-78. <https://doi.org/10.52148/ehta.948663>
- Erhalim Gümüş, B., (2021), Türkiye’de Roman Kadınların Sağlık Hizmetlerine Erişimi: İzmir Örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erhalim Gümüş, B., ve Çelik, F. (2021). İzmir’de Roman Kadın Olmak: Sosyal Dışlanma, Yoksulluk ve Yoksunluk İle Müzakere Anlatıları. OPUS International Journal of Society Researches, 18(42), 5897-5906. <https://doi.org/10.26466/opus.905540>
- Eskiocak, M., ve Akbaşak, D. (2017). Edirne’de Romanların sağlığı:

- Sağlığın sosyal belirleyicileri ve sağlık durumlarına y6nelik bulgular. Turk J Public Health, 15(2), 136-49.
- FSG (2010). T6rkiye’de Romanların Durumu T6rkiye’de çalışma ve İnsana Yakışır İş Koşulları Sorunları Raporu.
- G6m6ř, E., (2010). T6rkiye’de Sosyal G6venlik Sistemi: Mevcut Durum, Sorunlar Ve 6neriler. SETA Analiz Dergisi. Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı. AĞustos 2010. <https://ssrn.com/abstract=1950582>
- Kaymak, N. N., & Tekin Yılmaz, T. (2022). Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Roman Kadınlar. Roman Dili Ve K6lt6r6 Araştırmaları Enstit6s6 Dergisi, 3(1), 65-79.
- Koç, İ., Saraç M. ve D6ne, K. (2024). Ankara’da Bir Roman Mahallesi-nin Demografik, Ekonomik ve Sosyal 6zellikleri: Kale Mahallesi 6rneği.
- Kurşun, A., ve Kaygısız, E. G. (2018). Merkezi Hekim Randevu Sistemi MHRS Uygulamalarına Y6nelik Memnuniyet Ve Erişilebilirlik D6zeyinin Belirlenmesi. Acıbadem 6niversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, (4), 401-409.
- Marsh, A., (2008). Etnisite Ve Kimlik: Çingenelerin K6keni, T6rkiye’de Romanlar, Ayrımcı Uygulamalar ve Hak M6cadelesi, Mart Matbaacılık, İstanbul, 19-27.
- 6ke, M. K., ve Kurt Topuz, S. (2009) Eşit Yurttaşlık Hakları Bağlamında ingene Yurttaşların Sosyal Vv Ekonomik Haklara Erişimi: Edirne 6rneği.
- şenocak, H. (2010). Sosyal G6venlik Sistemini Oluşturan Bileşenlerin Tarihi S6re İşığında Değerlendirilmesi. Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi(56)
- Ustabaşı G6nd6z, D., Yıldız, F. G., & Arık, A. (2024). Roman Topluluk-larının Sosyal Sorunları: Dergipark 6zerinden Kapsam Derlemesi. Roman Dili ve K6lt6r6 Araştırmaları Enstit6s6 Dergisi, 5(1), 95-130. <https://doi.org/10.59250/raedergisi.1485328>

Elektronik Kaynakça

- Aile, alışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2015) Roman Vatandaş-lara Y6nelik Strateji Belgesi (2016-2021). <https://www.aile.gov.tr/media/30906/roman-vatandaslara-yonelik-ii-asama-eylem-pl.pdf> (Erişim Tarihi: 20.11.2024)
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2023). <https://www.aile.gov.tr/duyurular/roman-vatandaslara-yonelik-strateji-belge->

[si-2023-2030-ve-i-asama-eylem-plani-2023-2025-yayimlandi/](#)
(Erişim Tarihi: 20.11.2024)

Doğruluk Payı (2016). Sosyal Güvenlik Konusunda Avrupa'dan İyi Durumda mıyız? <https://www.dogrulukpayi.com/iddia-kontrol/suleyman-soylu/vatandaslarin-yuzde-98-i-sosyal-guvenlik-sem-siyesi-altinda-bulunuyor-turkiye> (Erişim Tarihi: 23.11.2024)

Gemici, O.O. (2023). Cumhurbaşkanı Erdoğan'dan Roman vatandaşlara yönelik strateji belgesi ve eylem planıyla ilgili genelge. Anadolu Ajansı. <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/cumhurbaskani-erdogan-dan-roman-vatandaslara-yonelik-strateji-belgesi-ve-eylem-planiy-la-ilgili-genelge/2793330> (Erişim Tarihi: 20.11.2024)

Muratpaşa Kaşmakamlığı (2012). Genel Sağlık Sigortasına Uygulamasına İlişkin Soru ve Cevaplar. <http://www.muratpasa.gov.tr/genel-saglik-sigortasi-soru-ve-cevaplar> (Erişim Tarihi: 23.11.2024)

Sigortacı Gazetesi (2024). Tamamlayıcı Sağlık Sigortası'nda fiyatları belirleyen 5 önemli faktör. <https://sigortacigazetesi.com.tr/tamamlayici-saglik-sigortasinda-fiyatları-belirleyen-5-onemli-faktor/> (Erişim Tarihi: 24.11.2024)

Yanık, D., (2023). Yönetici Sunuşu. Roman Vatandaşlara Yönelik Strateji Belgesi 2023-2030 I. Aşama Eylem Planı 2023-2025). <https://www.aile.gov.tr/duyurular/roman-vatandaslara-yonelik-strateji-belgesi-2023-2030-ve-i-asama-eylem-plani-2023-2025-yayimlandi/> (Erişim Tarihi: 21.11.2024)

Sağlık Konusundaki Çalıştay SWOT Analiz Sonuçları

06.09.2024 ile 08.09.2024 tarihleri arasında Çanakkale'de gerçekleştirilen Çalıştayda ele alınan önemli konu başlıklarından biri olan “sağlık” konusu SWOT analiz yöntemi ile odak grup çalışma yöntemi ile aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

SAĞLIK- GÜÇLÜ YÖNLER
1) Her roman vatandaşın istediği hastaneye gidip sağlık hizmetlerinden faydalanabilmesi.
2) Roman vatandaşların GSS kapsamında sağlık hizmetlerinden yararlanabilmesi.
3) Sosyal Dayanışma Merkezlerinde uzman kişilerin sağlık konusunda Roman vatandaşlara eğitim ve rehberlik yapmaları.
4) Roman vatandaşların fiziksel olarak aktif olmaları sebebiyle dirençli olmaları.

SAĞLIK- ZAYIF YÖNLER

- 1) Roman vatandaşların sağlık kontrollerine düzenli olarak gitmemesi.
- 2) Roman vatandaşların büyük bölümünün okuma yazma bilmemesi ve akıllı telefon ve internete ulaşmada sorun yaşamasından kaynaklı sağlık hizmetlerinden yararlanamaması.
- 3) Sağlık problemi bulunan kişilerin Sağlık Kurulu Raporu çıkarma imkanlarının az olması (ulaşım-bilgi- zaman).
- 4) Roman vatandaşlarda sağlık okuryazarlığının az olması.
- 5) Düzenli uyku ve sağlıklı beslenme olanaklarının bulunmamasından kaynaklı olarak sağlık sorunları yaşıyor olmaları.
- 6) Kadınların çalışma hayatında aktif olarak bulunmaması sebebiyle obeziteye yatkın hale gelmesi.
- 7) Doğum kontrol yöntemleri hakkında bilginin az olması.
- 8) Roman vatandaşlar arasında akraba evliliklerinin bulunması.
- 9) Roman vatandaşların yaşadığı çevrelerin gerekli sağlık koşullarını taşınamaması.
- 10) Mobil sağlık hizmetlerinin çalışma sahasında yetersiz kalması.

SAĞLIK- FIRSATLAR

- 1) Mobil sağlık hizmetlerinin roman vatandaşlara sunulması.
- 2) Doktordan gerekli tedaviyi alabilmeleri, ilaç temin etmede sıkıntı yaşamamaları.

SAĞLIK- TEHDİTLER

- 1) Ciddi sağlık problemlerinin geç öğrenilmesi sonucunda müdahalelerde geç kalınması.
- 2) Hastalarının sentetik uyuşturucu içeren ilaçları raporlu aldığında bunu tedavi için değil uyuşturucu etkisi için kullanıyor olması.
- 3) Gençlerin sentetik ilaçlara bağımlılık riski taşımaları.
- 4) Roman vatandaşlar arasında madde bağımlılığının artması.

SAĞLIK- ÖNERİLER

- 1) Roman vatandaşlara yönelik sağlık eğitimleri düzenlenmeli.
- 2) Roman vatandaşların yoğun olarak yaşadığı mahallelerde mobil sağlık hizmetleri güçlendirilmeli.

3)	Hastalara verilen raporlu sentetik uyuşturucu içeren ilaçların tedavi amaçlı mı başka amaçlı mı kullanıldığına ilişkin denetiminin yetkililer tarafından sıklıkla yapılması.
4)	Madde bağımlılığı ile mücadele eğitimlerinin sıklığının ve niteliğinin artırılması.
5)	Roman vatandaşların yoğun olarak yaşadığı bölgelerde sağlık okuryazarlığı eğitimlerinin sıklığının ve niteliğinin artırılması.
6)	Roman vatandaşların yoğun olarak yaşadığı mahallelerde sağlık taramalarının sıklığının ve niteliğinin artırılması.

Toplumsal Dışlanma, Ayrımcılık ve Bunlara Yönelik Çözüm Önerileri

Romanlar, Türkiye’de ve dünyanın birçok yerinde tarih boyunca önyargılar ve ayrımcılıkla karşı karşıya kalmışlardır. Bu durum, onların toplumsal hayata tam anlamıyla entegre olmalarını zorlaştırmakta ve sosyo-ekonomik sorunlarını derinleştirmektedir. Toplumun büyük bir kısmı, Romanlara karşı olumsuz stereotiplerle yaklaşmakta ve bu da onları sosyal hayattan dışlanmaya itmektedir. Romanlar, iş bulmada, eğitimde, sağlık hizmetlerine erişimde ve barınma sorunlarında ayrımcılığa maruz kalmakta, bu da yoksulluk döngüsünü sürdürmelerine neden olmaktadır.

Ayrımcılıkla mücadele etmek ve Romanların toplumsal entegrasyonunu sağlamak amacıyla, farkındalık kampanyaları ve eğitim programları hayata geçirilebilir. Romanların toplumda eşit bireyler olarak kabul görmesi, onların sosyo-ekonomik sorunlarının çözümünde kilit bir rol oynayacaktır. Bunun yanı sıra, Romanların kendi kültürlerini yaşamaları için uygun yaşam koşulları ile ilgili program ve projeleri hayata geçirmek de romanların var olabilme çabalarına katkı sunacaktır.

Romanlar, tarih boyunca ayrımcılığa ve toplumsal dışlanmaya maruz kalmışlardır. Bu dışlanma, onların sosyal ve ekonomik hayatta fırsat eşitliğine erişimini zorlaştırmaktadır. Bu sorunun çözümü için şu adımlar atılabilir:

- **Ayrımcılık Karşıtı Yasal Düzenlemeler:** Romanlara yönelik ayrımcılıkla mücadele için mevcut yasalar güçlendirilmeli ve uygulanması sağlanmalıdır. İş gücü piyasasında, eğitimde, sağlıkta ve sosyal hizmetlere erişimde Romanlara yönelik ayrımcılığı önleyici tedbirler alınmalı ve ayrımcılığa uğrayan bireyler için hukuki destek mekanizmaları güçlendirilmelidir.

- **Toplumsal Farkındalık Kampanyaları:** Romanlara karşı toplumsal önyargıları yıkmak ve farkındalığı artırmak amacıyla geniş çaplı kampanyalar düzenlenmelidir. Medya, eğitim ve sivil toplum kuruluşları aracılığıyla Romanların kültürel zenginlikleri vurgulanarak, toplumsal entegrasyonu teşvik edici projeler hayata geçirilebilir.

- **Romanların Karar Alma Süreçlerine Katılımı:** Romanların yerel ve ulusal düzeydeki karar alma süreçlerine daha fazla katılımını sağlamak için platformlar oluşturulmalıdır. Roman dernekleri ve sivil toplum kuruluşları, Romanların taleplerini doğrudan ifade edebilecekleri mekanizmalarla desteklenmelidir.

ROMAN VATANDAŞLARIN DIŞLANMA SORUNU VE MEDYADA NEFRET SÖYLEMİ

Doç. Dr. Engin ÇAĞLAK¹⁰

Giriş

Toplum içinde dezavantajlı gruplar ya da azınlıkta olanlar bazı durumlarda sosyal dışlanma ile karşı karşıya gelebilir. Bu durum da bazı grupların yaşadığı bir problemdir. Tarih boyunca insanoğlu sosyal bir varlık olarak topluluk halinde yaşamış ve hayatın pek çok zorluğunu birlikte aşmışlardır. Diğer taraftan toplu yaşam kendi içinde de başka zorlukları da beraberinde getirmiştir. Fikir ayrılıkları, ten rengi, göz rengi ve benzeri birçok farklılık toplum içinde kümeleşmeye diğerlerini ise uzaklaştırmaya ve dışlamaya neden olmaktadır. Dünya coğrafyası üzerinde her topluluk veya millet benzer problemleri yaşamıştır. Ancak dünya genelinde bir millet var ki her ülkede toplumsal dışlanma ve ötekileştirme ile karşı karşıya kalan Romanlardır. Günümüz dünyasında yaşayan Romanlar, yaşadıkları dezavantajlı durumlar ve toplumdan dışlanmalarına karşı, bu problemleri ortadan kaldıracak politikalar sunulmaya başlanmıştır. (Aynacı, 2020) Bu çalışmada amaç; sosyal dışlanma ve haksız ithamlara uğrayan Romanların, toplum içinde dışlanma sorunu ile medyada yer alan roman haberlerinde nefret söylemi arasındaki bağlantıyı örnek haberler üzerinden tartışmak. Araştırmada yöntem olarak ikincil veri kaynaklarının taranması, söylem analizi ve grup odak çalışması yapılmıştır. Araştırma sonuçlarına bakıldığında ise Romanların dışlanmasında öne çıkan başlıklar arasında, eğitim durumu ve yoksulluk olduğu görülmektedir. Ancak bunların yanı sıra medyada yer bulan olumsuz haberlerin etkisiyle de sosyal dışlanma da önemli etkenlerden biri olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla bu algıyı pozitifize dönmesi açısından öncelikle medyada yer alacak Roman haberlerinin dilinin olumlu olması ve beraberinde her politikanın, toplumsal bütünlüğü sağlaması açısından önemli olduğu bir gerçektir.

---

10 Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü, Doç. Dr. Öğretim Üyesi
ORCID: 0000-0002-9477-9435, engincaglak@gmail.com

Romanlar, kendilerine özgü kültür ve kişilik özellikleriyle içinde yaşadıkları toplum ve hatta diğer etnik gruplar veya azınlıklar tarafından da önyargı ile yaklaşılan bir topluluktur. Dünyanın her köşesinde yaşam mücadelesi veren Romanlar, özellikle Batılı ülkelerde zaman zaman çeşitli baskılara maruz kalmıştır. Bu baskılar asimile etmek, eziyet etmek, cezalandırmak, hapis etmek ve sistematik bir biçimde ölüme neden olabilecek süreçlerden oluşmaktadır. Günümüzde ise daha insani ve daha modern politikalar sayesinde kendi kültür ve yaşam alanlarını yaşayabilecekleri bir sosyal çevreler sunulmaktadır. Yaygın bir ifade olan “çingene” diye isimlendirilen Romanlar, kendilerine has kültürleri, kişilikleri, yaşam alanları, ekonomik yaşamları, eğitim hayatları, istihdamları ve benzeri özellikleriyle sosyal politikalar çerçevesinde ele alınan dezavantajlı gruplara arasında sayılmaktadır. Diğer taraftan çingene diye adlandırılan bu grup, kendilerini “İnsan” anlamına gelen “‘Roman” diye adlandırmaktadır. (Çelik, 2020). Romanları diğer azınlıklardan ayıran en önemli konulardan biri ise yaşadıkları toplum içerisinde diğer azınlıkların da kendilerini dışlamasıdır. Anadolu’ya onuncu yüzyılda göç ettikleri düşünülen Romanlar, (Arayıcı, 2008: 26; Ünalı, 2012: 616) gerek kişilikleriyle gerekse de yaşam biçimleriyle olsun bu toprakların kültürel bir zenginliği haline gelmiştir.

Roman Algısı

Tarihin her bir zaman diliminde önyargılarla karşılanmış ve oradan oraya sürüklenmiş olan Romanlar, birden çok sorunla birlikte yaşam mücadelesi vermiştir. Bu sorunların başında, ekonomik yetersizlik, barınma, işsizlik, temel hak ve özgürlükten yoksun olmak ve sosyal dışlanma sorunlarıdır. Batı dünyasında daha ciddi sorunlarla yüz yüze gelen Romanlar, asimile edilmeye çalışılmış yetmemiş, ağır cezalar o da yetmemiş öldürülmeleri için sistematik bir takım uygulamalara maruz kalmıştır. Osmanlı döneminde ise Anadolu topraklarında nispeten daha iyi bir yaşam sürdürdükleri gözlemlenmektedir. Bu dönemde bazı işlerde çalışma imkanları bulmuştur. Özellikle kendi kültürleri, kimlikleri ile yaşama şansı bulmuşlardır. Bunun da ötesinde Osmanlı bayrağı altında bir Roman sancağı kurarak kendi tebaalarına yönelik bir takım düzenlemeler yapılmıştır (Turan, 2012: 207). Günümüz Türkiye’sinde ise iki binli yılların başında Roman vatandaşlara yönelik sivil toplum kuruluşu olarak birlik kurmaları sağlanmıştır. (ASPB, 2016: 5, Uzpeder, 2008: 114). Edirne Roman Kültürünü Araştırma, Geliştirme, Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği (EDROM) ilk kurulan derneklerden biridir. Daha

sonraları diğer illerde de Roman dernekleri kurulmuştur (Uzpeder, 2008: 114). Roman vatandaşlar arasında sivil toplum kuruluşlarının artmasıyla birlikte, Roman toplulukları üzerine hem teorik hem de uygulamaya yönelik çalışmalarında sayında bir artış gözlemlenmektedir. Özellikle dönemin siyasi lideri Recep Tayip Erdoğan, Roman vatandaşlara olan hassasiyetini dile getirmiştir (Dişli, 2016: 111-112).

Toplum içinde bir bireyi ya da bir topluluğu damgalamak ve ötekileştirmek, kalıplaşmış yargılardan veya önyargılardan ortaya çıkmaktadır. Bu durum insan haklarına karşı işlenen en net ihlallerden biridir. Günümüz toplumsal ilişkilerde en çok dikkat çeken sorunlardan biridir “Ben/biz” ve “öteki/ler” diye ayırtırmak. Bu dışlanmaya sebep olan kalıplaşmış yargılarımız, diğer diye ayırtırmamız ve kişi veya topluluğu damgalamamız “öteki” ayrımı yapmamız ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal dışlamalar yoluyla olmaktadır (Taylan ve Barış, 2023).

Toplumsal ayrımcılığın sosyolojisini yorumlayabilmek teorik bir sonuca varabilmek açısından önemlidir ki bu açıklamalar çalışmamızın bakış açısının önemini ortaya koyabilecektir. Çayır, ayrımcılığın sosyolojisini kısaca şöyle özetlemektedir; (2012: 11-13),

(a) *Modern toplumlar doğaları gereği eşitsizliğin hüküm sürdüğü toplumlardır. Modern toplumlarda baskın ve hâkim bir grup, daha zayıf, madun ve dezavantajlı grupları tanımlayabilir, ötekileştirebilir ve damgalayabilir. Damgalayabilme yeteneği zaten toplumsal gücü ve baskın otoriteyi gösterir.*

(b) *Damgalamayla birlikte hâkim grup ve güç, madun ve dezavantajlı gruplarla ilgili kalıp yargılar üretir. Genelde bu kalıp yargılar madun grup aleyhine olumsuzdur.*

(c) *Kalıp yargılar, madun grubun bütün üyelerini aynı görür; bireyleri, sahip oldukları özelliklerden soyutlayıp damgalanmış/etilenmiş bir grubun üyesi haline sokar ve böylelikle grubun (üyesinin) dışlanma ve ayrımcılığına sebep olur.*

(ç) *Ne hâkim grup ne de dezavantajlı kesimler homojen olarak değerlendirilebilir. Bir grubun içerisinde istenmeyen niteliklere ait bireyler olması mümkündür. Ne var ki hâkim grup, dezavantajlı grubu, o grubu tümüyle olumsuzlukla tanımlar, homojenleştirir.*

(d) *Damgalanmış dezavantajlı gruplar, kendileriyle ilgili kalıp yargılara uygun davrandıklarında sorun teşkil etmez. Ancak madun grup üyesi, kalıp yargıya uyuşmayan bir role büründüğünde problem çıkar.*

(e) *Hâkim gruplar, kaynaklar üstündeki hakimiyet ve güçlü konumunu meşrulaştırdığı ideolojilere sahiptir.*

(f) *Bireylerin birden fazla aidiyetinin olabileceğinden hareketle aynı anda iki dezavantajlı grubun da üyesi olabilmekte; çifte dezavantajlılık yaşayabilmektedirler.*

(g) *Dezavantajlı gruplar da damgalanma sürecine karşı damgalanma durum ve düzeylerine bağlı olarak değişebilen birtakım stratejiler yürütebilmektedir.*

Burada geçen ayrımcılık, damgalanma, önyargı, kalıpyargılar gibi kavramlar birbirleriyle ilintilidir fakat biri diğerinden farklı tanımlamalardır. Birini veya bir topluluğu diğerlerinden ayırmak, ayrı tutmak, ötekileştirmek onlara karşı olumsuz tutum ve davranışların ana kaynağı önyargılardan oluşan bir sonuçtur (Taylan ve Barış, 2015: 11).

Bir kişi veya bir gruba yönelik beslenen olumsuz duygu, tavır, düşünce, nefret duyma, küçük görme, aşağılamak gibi bir çok negatif duygunun içinde bulunduğu tutum ve davranışlar, öğrenilmiş tutum veya inançlar bütünü oluşturur önyargılar (Zastrow, 2013: 544). Bunlar arasında pek önemsenmeyen veya fark edilmeyen önyargısal davranış biçimi mesafe koymaktır Bu mesafe koyma tutumu daha güçlü olan nefret, şiddet, ırkçılık gibi önemli gözükme ayrımcı davranışın ilk basamaklarından biri olarak düşünülmektedir. Özellikle büyük şehirlerde belli bir mahalleye, semte veya bir caddeye uzak durmak, orada yaşayan bireylerin ve topluluk üyelerinin ayrımlaştırıldığı anlamına gelmektedir. Bu semtlerde yaşayanların, dini, etnik veya kültürel anlamda ötekileştirildiği ve tek tip hale getirildiği görülmektedir. Bu grup üyelerinin diğerlerinden ayrıştırılması sosyal dışlanmaya zemin hazırlar (Gürkaynak, 2012: 256).

Diğer taraftan öğrenilmiş yargılar bir başka deyişle kalıplaşmış yargılar da ister bir kişi olsun isterse bir grup olsun onları da toplumsal sınıflandırmalara sokan bilişsel kalıplar şeklinde gösterilmektedir. Aynı zamanda bu öğretilmiş kalıp yargılar, belli başlı karakteristik özelliklerin kesin bir delile dayanmadan bazı birey ve topluluklara atfedilen kalıplaşmış fikirler bütünüdür. Üstelik bu tür olumsuz düşünceler yalan yanlış önermelere dayandığı için negatif tutumlar barındırmaktadır (Alp, 2016: 156). Önyargılar ve kalıplaşmış yargılar genelde karıştırılan ama birbirinden farklı iki kavramdır. Önyargılar, diğerlerine karşın genelde negatif düşünce ve inançlardan oluşmaktadır. Kalıpyargılar ise, diğerlerine ve onların yaşadığı topluluklara karşı olumsuz veya olumlu yargılar, düşünce ve inançlardan oluşmaktadır (Madran, 2012: 32).

Sosyal dışlanmaya uğramış kişi veya kişilere ilişkin bir başka tutum da etiketlemektir bir başka deyişle damgalamaktır. E. Goffman'a (2014:

12) göre, Damga (Stigma) bir özellik veya sıfat ile kalıplaşmış yargının (stereotip) arasındaki bir çeşit özel bağlantıdır. Fakat sosyal yaşamın içinde damga, kavramı olumsuz ve itibar zedeleyici bir tutum olduğu dşuncesiyle negatif bir tanımlama olarak görülmektedir.

Roman Vatandaşların Dışlanması ve Medyanın Rolü

2000’li yılların başında Avrupa Komisyonu (European Commission, 2004) tarafından kaleme alınan bir raporda, Romanlar, sosyal güvenlik, sağlık, eğitim, barınma, istihdam ve sosyal yardım gibi hizmetlere ulaşabilmesi açısından ayrımcılığa uğramış topluluklardan biri olarak tanımlanmaktadır (Eryılmaz vd., 2009: 427; Akkan vd., 2007: 52). Romanların karşılamış oldukları birçok problem vardır. Bunlardan ilk akla gelenler, fakirlik, işsizlik, sosyal dışlanma, ekonomik yetersizlik, düşük eğitim seviyesi ve eğitimin erken yaşlarda bırakılması ocuk yaşta yaşanan evliliklerdir. Aynı zamanda barınma sorunu nedeniyle dışarda yaşamak zorunda kalmak ve istihdam sorunu nedeniyle sokaklarda çalışmak zorunda kalmaktır. Bütün bunların sonucunda doğal olarak düşük bir yaşam kalitesi, sağlık problemleri, uyururucu madde kullanımı ve yüksek suç vakaları gözlemlenmektedir. Roman vatandaşlar için söz konusu olan, ekonomik sıkıntılar, istihdam sorunu, yeteri kadar eğitim alamamaları, suça meyilli bir yaşam alanlarının bulunması ve uyururucu kullanımı gibi sorunların sonucunda toplum tarafından tekileştirilmelerine yani sosyal dışlanmaya sebep olmaktadır. Roman vatandaşların içinde yaşadıkları bu olumsuz tablo neticesinde onların toplum tarafından dışlanmasına neden olmaktadır. (Taylan ve Barış, 2015: 9; Taylan, Genç ve Barış, 2017: 214). Romanların sosyal dışlanmasına neden olan en önemli sebeplerden birisi ise basında yer alan Roman algısından kaynaklanmaktadır. Haber başlıklarında ve haberin dilinde kullanılan “ingene” terimi çoğunlukla olumsuz haberlerle birlikte anılmaktadır. Kitle iletişim araçları dezavantajlı gruplara yönelik ayrımcılık yaparken dört başlık altında yapar. Birincisi yok saymak veya çok sınırlı bir alanda yer vermektir. İkincisi olumsuzlukların ana ögesi haline getirilmektedir. ncs ayrımcı nitelemelerde bulunmaktadır. Dördüncüsü ise nefret söylemini artıran içerikler sunmaktadır. Romanlar, basın, medya, sosyal medya gibi her platformda görmezden gelinmekte veya medya da yer bulsa bile olumsuz ve tek tip bakış açısıyla aktarılmaktadır. Aynı zamanda Romanların medyada yer bulma biçimlerinden biri de eğlenceyle sınırlı tutulmaktadır. Yaşadıkları gerçek sorunları ise basın tarafından görülmemektedir. Çoğu zaman ise n yargılardan oluşan imajları eğlence ve

müzik şeklinde öne çıkmaktadır. Olumsuz ve kötü imajlarla anılan Romanlar, haber, film ve dizilerde olumsuz konu veya ayrımcı bir biçimde işlenmektedir (Çelenk, 2010:225).

Bulgular

Dünyanın her yerinde dışlanan ve olumsuz haberle anılan roman vatandaşlar hakkında pek çok haber bulunmaktadır. Nefret söylemi ve ayrımcılığı yüksek birkaç örnek haber konunun daha iyi anlaşılır olması açısından ele alınacaktır.

Türk basın tarihinin lokomotif gazetelerinden biri olan Hürriyet Gazetesi'nin 18 Nisan 2019 tarihli haberde “Çingene Ümit” ve suç örgütüne operasyon: 50 gözaltı” başlığı atmıştır. Haberin içeriğinde ise; İstanbul Organize Suçlarla Mücadele Şubesi tarafından gerçekleştirilen operasyonda, “Çingene Ümit” lakaplı Ümit Yalçın ve 50 kişiyi gözaltına alındığı aktarılmaktadır. Ayrıca operasyonda on beş tabanca, bir av tüfeği, bir uzun namlulu tüfek, çelik yelek, iki sahte nüfus cüzdanı ve bir miktar uyuşturucu madde ile birlikte 2 bin 215 mermi ele geçirildiği söylenmektedir. Haberin devamında ise şüphelilerden dördünün kasten adam öldürmek, ikisinin kasten adam öldürmeye teşebbüs etmek ve üçünün ise kasten yaralama suçlarına karıştığı belirtilmektedir. Bu ve benzeri haberlerde roman vatandaşlar yasa dışı eylemlerle birlikte anılmaktadır. Ayrıca basında roman vatandaşlar tek tip haline getirilmekte “esmer vatandaş” söylemi ile birlikte, uyuşturucu, hırsızlık, suç örgütü ve benzeri olumsuz terimlerle haberlerde yer bulmaktadır.

Hürriyet .com.tr

GÜNDEM DÜNYA BİGPARA SPOR ARENA KELEBEK YAŞAM YAZARLAR RESMİ İLANLAR SON DAKİKA

'Çingene Ümit' ve suç örgütüne operasyon: 50 gözaltı

Güncelleme Tarihi: Nisan 18, 2019 11:58

#Çingene Ümit #Operasyon #haberler

Çağatay KENARLI/DHA

Olupduruma Tarihi: Nisan 18, 2019 11:58 · 1dk okuma

İÇİ DİŞİ BÜYÜLEMEÇİ AYASOFYA

DEMİRDEMİR

SATIN ALMAK

BAKMADAN G

Kaynak; Hürriyet Gazetesi 18 Nisan 2019

Romanların toplumdan dışlanması sadece ülkemizde değil dünyanın pek çok yerinde yaşanan bir sorun olarak görülmektedir. Hatta batılı veya medeni ülkeler olarak tanımlanan topluluklarda bile sistemli ya da systemsiz dışlanmaya maruz kalmaktadır. Romanlar tarih içinde pet çok haksızlığa ve eziyete uğramıştır. Ancak, İkinci Dünya Savaşı'nda Naziler çingenelere karşı sistemli bir soykırım uygulamıştır. 1942 tarihinde Alman Nazi Komutanı Hienrich Himmer'in yönettiği soykırım planı dahilinde Avrupa ana karasında yarım milyon Çingene öldürülmüştür. Bu soykırım planı için kurulan özel askeri "Einsatzgruppe" ekipleri Çingene avı başlatmıştır. Avrupa coğrafyasında çeşitli ülkelerde yaşayan Romanlar tek tek bulunarak toplama kamplarına gönderilmiş ve ölüme mahkum edilmiştir. Bu soykırımdan daha üzücü olanı ise hiçbir Nazi, Çingenelere karşı yapılan suçlardan ceza almamış olmasıdır (Çelik, 2020). Bazı kaynaklarda ise Romanlara karşı işlenen insani suçların çok daha önce başlatıldığıdır. Bu kapsamda kısırlaştırmak ve benzeri uygulamalara tabi tutularak ölen çingenelerin 2 milyondan fazla olduğuur.

Yine Hürriyet Gazetesinde yer alan bir habere göre; "İtalya'da 'Romanlar başka otobüse binsin' tartışması" başlığı ile verilmiştir. 25 Ekim 2014 tarihinde verilen haberin içeriği aşağıdaki gibidir;

İtalya'da geniş tabanlı koalisyon hükümetinin çatı partisine üye bir belediye başkanının, Roman vatandaşlara ayrı belediye otobüsleri tahsis edilmesi önerisi şok etkisi yarattı.

Torino vilayetine bağlı 15 bin nüfuslu Borgaro'nun Demokrat Partili (PD) Belediye Başkanı Claudio Gambino, Roman vatandaşlar için ilçede ayrı belediye otobüs hatları oluşturulmasını önerdi. Bunun için Borgaro'da iç ulaşımı sağlayan ATM'ye başvuran sosyal demokrat Belediye Başkanı, buna gerekçe olarak ise Romanların sürekli taşkınlık çıkarıp, yankesicilik yaparak halkın huzurunu bozmasını gösterdi. Gambino'nun bu önerisinin, 'ırkçı' bir yaklaşım olarak yorumlanmasına karşın, Sol, Ekolojik ve Özgürlük Partili (SEL) belediye meclis üyelerince de kabul gördü. Söz konusu öneri, Torino merkezindeki Stampalia Meydanı'ndan, Borgaro ilçesindeki Roman kampına kadar giden 69 numaralı otobüste suç oranının her geçen gün artmasıyla vatandaşların şikayetleri üzerine ortaya atıldı. İtalyan vatandaşların, "Çingeneler sürekli bize saldırıyor, bıçak çekiyorlar", "Durduk yere genç kızların saçlarını makasla kesiyorlar", "Yerlere ve üzerimize tükürüyorlar" ve "Yankesicilik yapıyorlar" yönündeki şikayetlerle belediyeden yardım istediği belirtildi. Belediye meclis üyeleri, bu uygulamanın herkesin

hayrına olduğu yönünde açıklamalar yaparken, “Bunun ırkçılıkla alakası yok, aksine uzun süredir artan bir problemin çözümü olarak görülmesi” ifadelerini kullandı.

Haberin içeriği analiz edildiğinde ise “Çingene” kelimesi sürekli olumsuz cümlelerle birlikte kullanılmakta ve romanların başka bir otobüsle yolculuk etme uygulamasının haklılığını savunmaktadır. Şiddeti önlemek üzerine politikalar geliştirmek yerine, ayrımcılığı ve dışlamayı daha da belirgin hale getirmek daha kolay ve ucuz bir politikayı benimsemektedir. Bu ve benzeri yaklaşımlar sorunun kökenine inmek yerine daha yüzeysel çözümleri ortaya koymaktadır.

Hürriyet GÜNDEM DÜNYA İŞİPAPA SPOR ARENA KELEBEK YAĞAM YAZARLAR RESMİ İLANLAR SON DAKİKA

HABERLER > DÜNYA HABERLERİ

İtalya'da 'Romanlar başka otobüse binsin' tartışması

Güncelleme Tarihi: 25 Ekim 2014 16:51

#İtalya #Roman #Otobüs

Ennio Cakar - Roma / DHA

Okuyulduğu Tarih: 25 Ekim 2014 16:51 • Zikri okuma

İtalya'da geniş tabanlı koalisyon hükümetinin çatı partisine üye bir belediye başkanının, Roman vatandaşlara ayrı belediye otobüsleri tahsis edilmesi önerisi çok etkisi yarattı.

Haberin Devamı

Torino vilayetine bağlı 15 bin nüfuslu Borgaro'nun Demokrat Partisi (PD) Belediye Başkanı Claudio Gambino, Roman vatandaşlar için ilçede ayrı belediye otobüsü hatları

İSTANBUL

120

60

544.30.55

BAKMAZ

Büyüklüklerim En değerli!

PAZAR

Kaynak; Hürriyet Gazetesi 25 Ekim 2014

Sonuç ve Öneriler

Sonuç olarak Romanlar dünyanın birçok bölgesinde olduğu gibi ülkemizde de sosyal dışlanmaya maruz kalmaktadır. Romanların sosyal dışlanmayla karşı karşıya kalmalarının birçok nedeni bulunmaktadır. Bu nedenlerin bazıları kendilerinden kaynaklandığı gibi çok daha fazlası ise toplumda oluşan negatif tutumdan kaynaklanmaktadır. Toplumda yaratılan bu olumsuz algının büyük bir kısmı ise medya tarafından yaratılmaktadır. Toplumda yaratılan bu negatif algıyı pozitiflere çevirebilmek tamamıyla mümkün olmasa bile en aza indirmek için medyada roman

algısının pozitif biçimde inşa edilmesi için çabalamak gerekmektedir. Medyanın her bir platformunda Roman algısını iyileştirmek, sosyal dışlanmayı en aza indirmek için profesyonel gazetecilere çok fazla görev düşmektedir. Diğer taraftan sosyal medya kullanıcıları içinde aynı görev söz konusudur. Ancak basın meslek ilke ve etik değerlere sahip gazeteciler bu işe öncülük etmelidir. Haberin dilinde, nefret söyleminden, ayrıştırmadan ve dışlamadan uzak bir anlayışa sahip olmaları gerekmektedir. Yaygın basında görülecek bu örnek davranış bireysel bazda sosyal medya kullanıcılarını da pozitif anlamda etkileyecektir. Özellikle unutulmamalıdır ki kötü bir örnek “Çingen Ümit” gibi Roman topluluğunun tamamına mal edilmemelidir.

Kaynakça

- AKKAN, Başak Ekin, Abdullah Karatay, Başak Erel ve Goncagül Gümüş (2007). Romanlar ve Sosyal Politika, Sosyal ve Kültürel Yaşamı Geliştirme Derneği, İstanbul.
- ALP, Hakan (2016). “Çingenelere Yönelik Nefret Söyleminin Ekşi Sözlük’te Yeniden Üretilmesi”, İlef dergisi, 3(2), Sonbahar.
- Arayıcı, A. (2008) “Avrupa’nın Vatansızları: Çingeneler”, İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- ASPB (2016) “Roman Vatandaşlara Yönelik Strateji Belgesi, 2016-2021”, Ankara.
- Aynacı, C. (2020) Romanların Sosyal Dışlanmaya Karşı Direnişi, The Journal of Academic Social Science Studies Year: 13 - Number: 81 425-444
- ÇAYIR, Kenan (2012). “Gruplararası İlişkiler Bağlamında Ayrımcılık”, Ayrımcılık: Çok Boyutlu Yaklaşımlar, Derleyenler: Kenan Çayır ve Müge Ayan Ceyhan, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- ÇELENK, Sevilay (2010). “Ayrımcılık ve Medya”, Televizyon Haberciliğinde Etik içinde, (der.) Bülent Çaplı, Hakan Tuncel, A.Ü. İLEF Yayınları, Ankara.
- Çelik, M.M. (2020) Asırlarca önyargı ve nefrete maruz kaldılar; ama asla kin gütmediler: Çingeneler Tarihi, Independent Türkçe, <https://www.indyturk.com/node/270106/yaşam/asırlarca-önyargı-ve-nefrete-maruz-kaldılar-ama-asla-kin-gütmediler-çingeneler> (Erişim Tarihi: 2 Aralık 2024)
- Dişli, S. Ö. (2016) “‘Çingene’Mi, ‘Roman’Mı? Bir İnşa Süreci”, AÜ-DTCF, Antropoloji Dergisi, 31: 97-117.
- ERYILMAZ, Sevinç, Burcu Yeşiladalı ve Gökçeçiçek Ayata (2009). “Bir

- Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma Örneği: Roman Kadınlar”, Gender at the Crossroads: Multi-disciplinary Perspectives 3rd International Conference on Women’s Studies, April 20-22, 2009 Center for Women’s Studies, Eastern Mediterranean University, Edit. Nurten Kara, Eastern Mediterranean University Press.
- GOFFMAN, Erving (2014). Damga, Örselenmiş Kimliğin İdare Edilişi Üzerine Notlar, Heretik Yayıncılık, Ankara.
- GÜRKAYNAK, Esra Çuhadar (2012). “Toplumsal Temas: Önyargı ve Ayrımcılığı Önlemek İçin Bir Sosyal Değişim Aracı Olarak Kullanılabilir mi?”, Ayrımcılık: Çok Boyutlu Yaklaşımlar, Derleyenler: Kenan Çayır ve Müge Ayan Ceyhan, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul. <https://eksisozluk.com/cingene-deyince-yazarların-aklına-gelen-düşünceler--4629147?p=19> (Erişim Tarihi: 4 Aralık 2024)
- Hürriyet Gazetesi 18 Nisan 2019, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/cingene-umit-ve-suc-orgutune-operasyon-50-gozalti-41186736> (Erişim Tarihi: 2 Aralık 2024)
- Hürriyet Gazetesi 25 Ekim 2014, <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/italyada-romanlar-baska-otobuse-binsin-tartismasi-27456972> (Erişim Tarihi: 2 Aralık 2024)
- MADRAN, H. Andaç Demirtaş (2012). “Temel Beklenti Etkisi: Kendini Gerçekleştiren Kehanet”, Ayrımcılık: Çok Boyutlu Yaklaşımlar, Derleyenler: Kenan Çayır ve Müge Ayan Ceyhan, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Taylan, H.H. ve Barış, İ. (2023) Medyada Romanlara Yönelik Kalıpyargı Ve Önyargıların Sunumu, Trakya Üniversitesi 89 Roman Dili ve Kültürü Araştırmaları Enstitüsü Dergisi Haziran 2023 Cilt 4 Sayı 1 (89-100)
- TAYLAN, Hasan H. ve Barış, İsmail (2015). Romanlar ve Sosyal Dışlanma, Çizgi Kitabevi, Konya.
- TAYLAN, Hasan H., Genç, Yusuf ve Barış, İsmail (2017). “Roman Çocuklarında Madde Kullanım Eğilimleri: Kocaeli Romanları Örneği”, Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi, Yıl: 15, Sayı: 29, Bahar (2017/1).
- Turan, N. S. (2012) “Evliya Çelebi’nin İstanbul Anlatısında Çingene ya da Kıpti Tasvirleri”, (Der.) Levent Ürer, Roman Olup Çingene Kalmak, İstanbul: Melek Yayınları: 205-222.
- Uzpeder, E. (2008) “Türkiye’de Roman Hakları Hareketinin Gelişimi”,

(Haz.) Ebru Uzpeder, Savelina Danova/Roussinova, Sevgi Özçelik, Sinan Gökçen, (Çev.) Ezgi Taboğlu ve Sezin Öney, Biz Buradayız!: Türkiye’de Romanlar, Ayrımcı Uygulamalar ve Hak Mücadelesi, İstanbul: Mart Matbaacılık: 109-127.

Ünaldı, H. (2012) “Türkiye’de Yaşayan Kültürel Bir Farklılık: Çingenerler”, Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi, 1(1): 615-626

ZASTROW, Charles (2013). Sosyal Hizmete Giriş, Nika Yayınevi, Ankara.

Sosyal Dışlanma Konusunda Çalıştay SWOT Analiz Sonuçları

06.09.2024 ile 08.09.2024 tarihleri arasında Çanakkale’de gerçekleştirilen Çalıştayda ele alınan önemli konu başlıklarından biri olan “sosyal dışlanma” konusu SWOT analiz yöntemi ile odak grup çalışma yöntemi ile aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

SOSYAL DIŞLANMA- GÜÇLÜ YÖNLER	
1)	Devletin roman vatandaşlara yönelik pozitif ayrımcılıkta bulunması.
2)	Roman vatandaşların toplumsal barışa açık ve hazır olmaları.
3)	STK ve konfederasyonlarla kendi varlıklarının farkında olmaları örgütlenebilmeleri.

SOSYAL DIŞLANMA- ZAYIF YÖNLER	
1)	Toplumda roman vatandaşlara yönelik ayrımcı deyiş ve söylemlerin bulunması.
2)	Roman vatandaşlara yönelik olumsuz kalıp düşüncelerin medya aracılığıyla film veya dizilerde yer verilmesi.
3)	Roman vatandaşlara yönelik milli şuuru aşılama adına çeşitli faaliyetlerde bulunulmaması sebebiyle roman vatandaşlarda aidiyet duygusunun gelişmemesi.
4)	Kapalı toplum yapısına sahip olmak.
5)	Sosyalleşme noktasında sorun yaşamaları.
6)	Sosyal tesislerin Roman mahallerinden uzak yerlerde bulunması.
7)	Roman vatandaşların sosyal dışlanmaya maruz kalması iş, eğitim, sağlık ve sosyal hayatlarında önlerine engeller çıkarmaktadır.
8)	Roman vatandaşların sosyal dışlanmaya maruz kalmamak için kimliklerini gizlemek zorunda kalması.
9)	Toplumun diğer kesimleriyle aynı yaşam şartlarına sahip olması.

SOSYAL DIŞLANMA- FIRSATLAR

- 1) 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı gibi Milli günlerde roman öğrencilerin şiir okuma, bayrak çekme gibi görevlerin verilmesi.
- 2) Roman vatandaşlara yönelik yapılan yahut yapılması planlanan projelerin varlığı.
- 3) Cumhurbaşkanlığı ve çeşitli Çalıştay çalışmaları nedeniyle konunun etraflıca ele alınıyor oluşu.

SOSYAL DIŞLANMA- TEHDİTLER

- 1) Roman vatandaşların küçük yaşlardan itibaren sosyal dışlanmaya maruz kalarak milli aidiyet duygusundan yoksun kalması.
- 2) Eğitimsizliğin artması, suç oranının artması.
- 3) Farklı kültürler arasında yaşanan çatışmaların artması.
- 4) Sosyal dışlanmaya maruz kalan bazı kesimler sosyal yardımlardan faydalanmak için bu durumu bahane edebilir.
- 5) Sosyal hayatlarında dışlanmaya maruz kalan bireyler her alanda dezavantajlı duruma düşerek hayatlarının geri kalanında bunları hissederek psikolojik sorunlar yaşayabilir.

SOSYAL DIŞLANMA- ÖNERİLER

- 1) Roman vatandaşlara yönelik kullanılan dile dikkat edilmesi, ayrımcı veya olumsuz deyişlerin terk edilmesi.
- 2) Roman öğrencilere milli bayramlarda daha fazla görev verilmesi, ayrımcılığa dikkat çekmek adına 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı'nda Emniyet Müdürü, Kaymakam gibi üst düzey makamlarda görev verilmesi.
- 3) Roman vatandaşlara yönelik medyadaki olumsuz kalıpların azaltılması adına medya mensupları ile konfederasyon üzerinden iletişimin geliştirilmesi.
- 4) Roman vatandaşların yaşamları ve kültürlerini daha iyi tanıtılması adına çekilecek olan belgesel film projelerinin desteklenmesi.
- 5) GACÖ diye tabir edilen ve roman olmayan vatandaşlar anlamına gelen vatandaşlarla Roman vatandaşların bir araya getirilip birbirini tanıma fırsatı sağlanabilir. Bu çalışma Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yürütülebilir.
- 6) Roman vatandaşların sosyal hayata katılımını sağlamak için sosyal ve kültürel programlar hazırlanabilir.
- 7) Sosyal tesislerin Roman mahallerinde konumlandırılması.

8)	Tüm toplumun sosyal içerme konularında bilinçlendirilmesi.	
9)	Kamu personellerinin sosyal içerme eēitimleri alması.	

Kültürel Entegrasyon ve Dayanışma ile İlgili Çözüm Önerileri

Romanların kültürel kimliklerini koruyarak topluma entegrasyonu, toplumsal barış ve uyum açısından büyük önem taşımaktadır. Roman kültürünün zenginlikleri ve tarihsel katkıları, toplumda daha fazla görünür kılınmalıdır.

Roman Kültürüne Saygı ve Tanıtım: Roman kültürünün korunması ve tanıtılması için kültürel etkinlikler, festivaller ve sergiler düzenlenebilir. Böylece Romanların topluma entegrasyonu teşvik edilirken, aynı zamanda kültürel çeşitliliğin bir zenginlik olduğu vurgulanabilir.

Sivil Toplum Örgütlenmelerinin Güçlendirilmesi: Roman sivil toplum kuruluşları, kendi toplulukları adına daha etkili savunuculuk yapabilmeleri için sivil toplum bilinci ve STK'ların daha etkin kullanımı konularında bilinçlendirilmeli ve insan kaynaēı kapasiteleri güçlendirilmelidir.

Bu açıdan romanların yoğun yaşadıkları kentlerde ve bölgelerdeki il idareleri ve yerel yönetimlerce roman vatandaşlar hakkında topluma entegrasyon projeleri ve kültürel asimilasyona uğratmadan romanların kültürlerini koruyarak yapılacak politikalar önem arz etmektedir.

ROMAN VATANDAŞLARLA İLGİLİ SOSYAL YARDIM VE SOSYAL HİZMETLER İLE GENEL POLİTİKA ALANLARI

Zafer KUTLU¹¹

Giriş

2010 öncesinde Romanlara yönelik sosyal yardım politikaları yardım kolileri ve kömür yardımlarıyla sınırlı kalırken, 2010 yılında Avrupa Birliği uyum yasaları çerçevesinde başlatılan Roman Açılımı ile bu yaklaşımlar önemli bir dönüşüm geçirmiştir. Bu süreçte, istihdam, barınma, sağlık ve eğitim gibi alanlarda hizmetlerin etkin sunulmasına odaklanılmış ve sosyal içerme ile toplumsal entegrasyon ilkeleri doğrultusunda bütüncül politikalar geliştirilmiştir. 2016-2021 ve 2023-2030 Roman Vatandaşlara Yönelik Strateji Belgeleri, Roman vatandaşların sosyal ve ekonomik hayata katılımlarını desteklemeyi ve temel sorunlarına kapsamlı çözümler sunmayı hedefleyen uzun vadeli stratejik çerçeveler sunmaktadır.

Genel Politika Çerçevesi

Roman vatandaşlara yönelik sosyal politika çerçevesi, 2009 yılında başlatılan Roman Açılımı ile birlikte şekillenmeye başlamış ve sosyal içerme, strateji belgeleri gibi araçlarla daha kapsamlı bir hale getirilmiştir. 2012 yılında sosyal içerme politikalarının geliştirilmesiyle, Roman vatandaşların toplumsal entegrasyonunun güçlendirilmesine yönelik adımlar atılmıştır. Bu süreç, 2016-2021 Roman Vatandaşlara Yönelik Strateji Belgesi ile daha sistematik bir çerçeveye oturtulmuş, 2023-2030 Strateji Belgesi ile ise bu politikaların sürdürülebilirliği ve geliştirilmesi hedeflenmiştir. Roman vatandaşların yaşam koşullarının iyileştirilmesi, toplumsal uyumun artırılması ve ayrımcılıkla mücadele bu belgelerin temel hedefleri arasında yer almaktadır (Şahyar Akdemir, 2022; 2015).

---

11 Uzm. Sosyolog, İçişleri Bakanlığı, Çanakkale Valiliği, Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Koordinasyon Merkezi, Çanakkale, Türkiye, ORCID: 0009-0002-4995-8888, zaferkutlu_44@hotmail.com

Roman Açılımı

Avrupa Birliği 1980'lerden itibaren azınlık haklarına yönelik çalışmalarını yoğunlaştırmış, özellikle 1993 yılında üyelik kriterlerine “azınlıkların korunmasına saygı” koşulunu ekleyerek bu konuda somut bir adım atmıştır. AB'ye üye olmayı hedefleyen ülkelerin, Avrupa Konseyi'nin Bölgesel veya Azınlık Dilleri Şartı ve Ulusal Azınlıkların Korunması Çerçeve Sözleşmesi'ni imzalamaları beklenmektedir. Bu durum, uzun süredir AB üyeliği için çaba gösteren ve 2005 yılında tam üyelik müzakerelerine başlayan Türkiye'yi de azınlık hakları konusunda yeni düzenlemeler yapmaya teşvik etmiştir. Türkiye'deki azınlık haklarına yönelik ilk çalışmalar, ülkedeki en büyük etnik azınlık olan Kürtler için başlatılmış ve bu süreç “Kürt Açılımı” olarak adlandırılmıştır. 2009 yılında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından başlatılan Roman Açılımı, azınlık haklarının korunması ve yaşam koşullarının iyileştirilmesini hedefleyen bir dizi girişimi içermektedir. 2009 yılında başlayan ve AB müzakere sürecinin de etkisiyle şekillenen açılım politikaları, yalnızca Kürt vatandaşları değil, aynı zamanda Türkiye nüfusunun önemli bir bölümünü oluşturan Roman vatandaşları da kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Roman Açılımı, bu bağlamda, Roman vatandaşların yaşam koşullarını iyileştirmeyi ve toplumsal entegrasyonlarını güçlendirmeyi amaçlayan bir girişim olarak dikkat çekmektedir (Aktoprak, 2008: 100-123; Akgül, 2021).

Türkiye'de Romanlara yönelik ayrımcılığın kamu gündemine taşınması ve bu alanda somut adımlar atılmasına yönelik süreç, 2005 yılı sonrasında ivme kazanmıştır. Bu bağlamda, 2006 yılında İskân Kanunu'nda gerçekleştirilen değişiklikler ve 2009 yılında ilan edilen “Roman Açılımı”, bu farkındalığın oluşumunda önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bütün bu çalışmaların en önemli dayanak noktası olarak ise iletişim, iletişim kanalları ve iletişimin gücü olduğu görülmektedir. (Çağlak, 2018:654) Roman Açılımı'nın ardından, hukuki mevzuatta çeşitli düzenlemeler yapılmış ve Aydın Adnan Menderes Üniversitesi bünyesinde “Romanlar Araştırma ve Uygulama Merkezi” kurulmuştur. Ayrıca, bakanlıklar öncülüğünde Roman vatandaşlara yönelik mesleki eğitim programları düzenlenmiştir. Ancak, söz konusu girişimler sınırlı ölçekte kalmış ve Romanların kalıcı istihdam elde etme süreçlerine yeterince katkı sağlayamamıştır (Şahyar Akdemir, 2015; Marsh, 2008).

Sosyal İçerme

Sosyal dışlanma kavramı, gelir yoksunluğu, işsizlik, eğitime ve bilgiye erişim eksikliği, çocuk bakımı ve sağlık hizmetlerine erişim ye-

tersizliği, kötü yaşam koşulları ve toplumsal katılım gibi çok boyutlu bir durumu ifade etmektedir (Munck, 2005: 33; Sapançalı, 2003: 13; Cass, Shove ve Urry, 2005: 551). Sosyal içerme projeleri ise, 1990’lı yılların başında ortaya çıkmış ve bu çok boyutlu sosyal dışlanmayla mücadele etmeyi amaçlayan bir yaklaşımı benimsemiştir. Avrupa Komisyonu, ilk olarak 1988 yılında yayımladığı üçüncü Avrupa yoksulluk programında “sosyal dışlanma” kavramını kullanarak, yoksulluğun yalnızca ekonomik bir yoksunluk değil, aynı zamanda sosyal dışlanma olarak tanımlanabilecek daha geniş bir dezavantaj modeli olduğunu vurgulamıştır (Bilton vd., 2008: 79; Çetin, 2017: 88; Atkinson ve Davoudi, 2000).

Avrupa Birliği, özellikle 1990’lı yıllardan itibaren Romanların yaşam koşullarını iyileştirmeye yönelik önemli adımlar atmış ve bu süreç, birçok ulusal ve uluslararası dernek ile federasyonun kurulmasını teşvik etmiştir. Ayrıca, Avrupa Birliği’ne üyelik sürecindeki Türkiye gibi ülkeler de bu konuda harekete geçmeye yönlendirilmiştir. Bu teşviklerin ekonomik boyutu, AB Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı (IPA) ile desteklenmektedir. IPA kapsamında sağlanan mali desteklerle Roman vatandaşlara yönelik sosyal içerme projeleri uygulanmaya başlamıştır. Bu projelerden ilki, “*Roman Vatandaşların Yoğun Olarak Yaşadığı Yerlerde Sosyal İçermenin Desteklenmesi*” adlı girişimdir. 2012 yılında başlatılan “*Roman Vatandaşların Yoğun Olarak Yaşadığı Yerlerde Sosyal İçermenin Desteklenmesi*” projesi, Roman vatandaşların sosyal entegrasyonunu artırmayı hedefleyen bir girişim olarak öne çıkmıştır (Çuhadar, 2021; Alpar, 2023a).

Roman Vatandaşlara Yönelik Strateji Belgesi (2016-2021)

“*Roman Vatandaşların Yoğun Olarak Yaşadığı Yerlerde Sosyal İçermenin Desteklenmesi*” projesinden sonra 2015 yılında temelleri atılan ve sırasıyla 2016 yılında 1. Eylem Planı ve 2019 yılında 2. Eylem Planı ile devam eden projeler izlemiştir. Bu kapsamda, 2016 yılının Nisan ayında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından yayımlanan “2016-2021 Roman Vatandaşlara Yönelik Sosyal İçerme Ulusal Strateji Belgesi”nde Roman vatandaşların karşı karşıya olduğu sorunlar ve çözüm önerileri ele alınmıştır (Alpar, (2023b). Strateji belgesinde, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın eğitim ve öğrenim hakkı, çalışma özgürlüğü, sağlık hizmetlerine, konut imkanlarına ve sosyal güvenliğe erişim gibi temel hakları güvence altına aldığı ve kamu hizmetlerine eşit erişim ilkesini benimsediği vurgulanmıştır. Ancak, uygulamada Roman vatandaşların eğitim, sağlık, istihdam ve barınma gibi temel hizmetlere erişimde çeşitli

zorluklarla karşılaştığı tespit edilmiştir. Bu sorunların çözümüne yönelik olarak, 10 Aralık 2015 tarihinde açıklanan 64. Hükümet 2016 Yılı Eylem Planı'nda "Temel Haklar ve Hürriyetler" başlığı altında, Roman vatandaşların sorunlarının ele alınması ve yeni çalışmalar başlatılması taahhüt edilmiştir. Strateji belgesi ve eylem planı, Roman vatandaşların sosyoekonomik durumlarının iyileştirilmesi için eğitim, sağlık, barınma, istihdam ve sosyal hizmetler gibi temel kamu hizmetlerini öncelikli alanlar olarak belirlemiştir. Bu kapsamda, bu alanlarda uygulanacak amaç, hedef ve eylemler detaylandırılmıştır. Hükümetin bu adımları, Roman vatandaşların yaşam koşullarını iyileştirmek adına yeni ve önemli bir dönemin başlangıcını işaret etmektedir (Çetin, 2017; Çuhadar, 2021).

2016-2021 yıllarına ilişkin Roman Vatandaşlara Yönelik Strateji Belgesi kapsamındaki Birinci Aşama Eylem Planı (2016-2018) ile İkinci Aşama Eylem Planı (2019-2021) kapsamında yürütülen çalışmalar, öncelikli olarak Roman vatandaşların yaşam koşullarını iyileştirmeye ve kentsel dönüşüm projeleri aracılığıyla yaşam alanlarını düzenlemeye odaklanmıştır. Sağlık ve eğitim alanında çeşitli programlar düzenlenmiş; sosyal dışlanma nedeniyle düzenli ve güvenceli işlerde çalışamayan Romanların istihdamını artırmaya yönelik girişimlerde bulunulmuştur. Ayrıca, Romanların Türkiye'de geleneksel geçim kaynaklarından biri olan müzisyenlik mesleği desteklenmiştir. Bu kapsamda, 2009 yılında Roman Açılımı'nın duyurulmasının ardından dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın talimatıyla Bursa Çalgıcı Mektebi Roman Orkestrası projesi hayata geçirilmiştir (Gök ve Dirimeşe, 2023; Çuhadar, 2021).

Roman Vatandaşlara Yönelik Strateji Belgesi (2023-2030)

Roman Vatandaşlara Yönelik Strateji Belgesi (2023-2030), Roman vatandaşların sosyal, ekonomik ve kültürel sorunlarına çözüm geliştirmeyi ve toplumsal entegrasyonlarını güçlendirmeyi amaçlayan kapsamlı bir politika çerçevesidir. Eğitim, sağlık, istihdam, barınma ve sosyal hizmetlere erişim gibi alanlarda stratejik hedefler ve eylem planları içeren belge, Roman vatandaşların yaşam koşullarını iyileştirmeyi ve kamu hizmetlerinden eşit yararlanmasını sağlamayı hedeflemektedir. Ayrımcılıkla mücadele, toplumsal farkındalık ve sosyal içerme programlarına da odaklanan belge, kamu kurumları, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşlarının iş birliği ile uygulanacak projeleri kapsamaktadır. Bu strateji, Roman vatandaşların toplumsal uyum ve refah seviyelerini artırmayı hedefleyen uzun vadeli bir yol haritası sunmaktadır. Roman Vatandaşlara Yönelik Strateji Belgesi kapsamında, 2023-2030 dönemi

için hedeflenen alışmalar, Birinci Aşama Eylem Planı (2023-2025) ve İkinci Aşama Eylem Planı (2026-2030) olmak üzere iki aşamalı bir süreç çerçevesinde uygulanacaktır (ASPB; 2023).

Sosyal Yardım Ve Sosyal Hizmet

Roman vatandaşların istihdam düzeylerinin düşük olması ve genellikle geçici ya da güvencesiz işlerde çalışmaları, yoksulluk riskini artıran temel sorunlar arasında yer almaktadır. Prim ödeme gücünden yoksun olmaları nedeniyle sosyal sigorta sistemi dışında kalan Roman vatandaşlar, genellikle sosyal hizmet ve yardım mekanizmaları aracılığıyla desteklenmektedir. Ancak, saha araştırmaları, Roman vatandaşların sosyal yardım programlarının başvuru koşulları ve süreçleri hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıklarını ve bu nedenle bu hizmetlerden yeterince yararlanamadıklarını ortaya koymaktadır. Ayrıca, Romanların yoğun olarak yaşadığı bölgelerde, yoksulluk ve sosyal dışlanma nedeniyle vatandaşlık hakları, kamu hizmetlerine erişim, ocuk eğitimi ve bakımı, engelli ve yaşlı bireylerin bakımı gibi konularda farkındalık ve bilgi düzeyinin oldukça düşük olduğu görülmektedir. Bu bölgelerde yoksulluğun yaygın olması ve ekonomik imkanların kısıtlılığı, Roman vatandaşların sağlıksız ve fiziksel koşulları yetersiz mekanlarda yaşamalarına neden olmaktadır (ASPB; 2016: 21). Toplumunun sağlık sorunları devletin en önemli sorunlarından biridir. Bu soruna en kısa ve kalıcı bir çözüm üretilmesi, karar vericiler için öncelikli politikalardan biri olarak düşünlmelidir. Bu çerçevede toplumun ihtiyaçlarına cevap verecek derecede sağlık hizmetleri herkese sunulurken, eşit şekilde sunabilmek için gerekli önlemlerin alınması önem taşımaktadır (İrteş-Gölşen & Köleoğlu, 2018). Bu bağlamda, Roman mahallelerinde yaşam koşullarının iyileştirilmesi, kapsamlı sosyal hizmetlerin sağlanması ve sosyal danışmanlık programlarının geliştirilmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır (ASPB; 2016: 21).

Sosyal Hizmet Koordinasyon Birimleri (SHKB)

Yapılan saha çalışmaları ve gözlemler, Roman vatandaşların temel sorunlarından birinin sosyal yardımlardan faydalanma süreçleri, başvuru prosedürleri ve ilgili koşullar hakkında yeterli bilgiye sahip olmamaları olduğunu ortaya koymaktadır. Sosyoekonomik statü farklılıkları ve kültürel etkenler, Roman vatandaşların kamusal ve sosyal hayata katılımlarını zorlaştırırken, sosyal yardım ve hizmetlerden etkin bir şekilde yararlanılamaması, sosyal uyumun sağlanmasını da güçleştirmektedir. Sosyal yardım ve hizmetlere ilişkin farkındalığın artırılması, sadece bu

yardımların etkinliğini artırmakla kalmayıp, aynı zamanda eğitim ve istihdam gibi diğer kamu hizmetlerine erişimi de olumlu yönde etkileyecektir. Bu doğrultuda, Roman vatandaşların yaşadığı bölgelerde sosyal hizmet ve yardım danışmanlığı faaliyetlerinin hedef odaklı bir yaklaşımla tasarlanması, bu vatandaşların yaşam koşullarının iyileştirilmesine katkı sağlayacaktır. Kamu hizmetlerine erişim konusunda bilgi düzeyinin artırılması, çocuk eğitimi ve bakımı, engelli haklarının korunması ve yaşlı bakımı gibi hizmetlerin verimliliğini artıracak, Roman vatandaşların sosyal uyum ve refah seviyelerinin yükseltilmesinde önemli bir rol oynayacaktır (ASPB; 2016: 23-24).

2016-2021 yıllarına ilişkin Roman Vatandaşlara Yönelik Strateji Belgesi kapsamındaki Birinci Aşama Eylem Planı (2016-2018) çerçevesinde, Roman vatandaşların yoğun olarak yaşadığı bölgelerde entegre hizmet sunum modelinin yaygınlaştırılması ve bu bölgelerde faaliyet gösteren Sosyal Hizmet Koordinasyon Birimlerinin (SHKB'ler) sayısı ile kapasitesinin artırılması hedeflenmiştir. Bu kapsamda, 2020 yılında mevcut SHKB'lere personel desteği sağlanması, mevzuata ilişkin düzenlemeler yapılması ve Romanların yoğun yaşadığı bölgelerde SHKB açılışlarının gerçekleştirilmesi planlanmıştır. Projenin uygulanmasıyla 2020 yılında yaklaşık 10.000 vatandaşa, 2021 yılında ise yaklaşık 15.000 vatandaşa danışmanlık hizmeti sunulması öngörülmüştür. Ayrıca, üç yıl süresince yapılan çalışmalar sonucunda Roman vatandaşlarının yaşadığı bölgelerde hizmet veren SHKB'lerin hizmet kapasitelerinin %10 artırılması ve dezavantajlı vatandaşların hizmetlere erişim oranının %5 oranında yükseltilmesi hedeflenmiştir. Projenin uygulanacağı bölgeler, Roman vatandaşların yoğun olarak yaşadığı iller olarak belirlenmiş olup, paydaş kurumlar arasında MEB, Sağlık Bakanlığı, Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, İŞKUR, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları yer almaktadır. Bu proje, Roman vatandaşların sosyal hizmetlere erişimini artırmak ve dezavantajlı durumlarını iyileştirmek adına stratejik bir adım olarak öne çıkmaktadır (ASPB; 2016: 23).

Sosyal ve Ekonomik Destek (SED)

2023-2030 yıllarına ilişkin Roman Vatandaşlara Yönelik Strateji Belgesi kapsamındaki Birinci Aşama Eylem Planı (2023-2025) çerçevesinde, Roman çocukların sokakta çalışma problemini çözmek ve onların yaşam koşullarını iyileştirmek amacıyla çeşitli faaliyetler planlanmıştır. Bu doğrultuda, mobil ekip hizmetlerinin yaygınlaştırılarak güçlendirilmesi ve Roman vatandaşların yoğun olarak yaşadığı mahallelerde

Sosyal ve Ekonomik Destek (SED) hizmetlerinin kapsamının artırılması hedeflenmektedir. Ayrıca, çocukların eğitim çağında okula devamlılığını sağlamak ve onların psikososyal destek hizmetlerinden yararlanmasını temin etmek için ailelere yönelik rehberlik hizmetlerinin sunulması planlanmıştır. MEB, Sağlık Bakanlığı, yerel yönetimler ve üniversitelerin iş birliği ile gerçekleştirilecek bu çalışmaların, 2023 yılı itibarıyla 500 mobil ekip personeline eğitim verilmesi ve 200 ailenin rehberlik hizmetlerinden faydalanmasıyla başlaması; bu sayının 2024 ve 2025 yıllarında da aynı düzeyde devam etmesi hedeflenmiştir. Belirlenen bu faaliyetlerin temel çıktıları arasında, SED kullanımı ve başvuru oranlarının artırılması, sokakta çalışan çocukların eğitim hayatına kazandırılması ve ailelerin sosyal destek mekanizmalarından etkin bir şekilde yararlanmasını sağlamak yer almaktadır. Bu çerçevede, çocukların eğitim hayatına devamlılığını teşvik etmek ve ailelerin sosyal uyum düzeyini artırmak amacıyla sürdürülebilir rehberlik ve destek hizmetlerinin uygulanması öngörülmektedir. Elde edilen veriler doğrultusunda, SED hizmetlerinin kapsayıcılığını artırmak ve dezavantajlı grupların sosyal hizmetlere erişimini kolaylaştırmak için hedefe yönelik stratejik politikalar geliştirilecektir (ASPB; 2023: 57-58).

Sosyal Dayanışma Merkezi (SODAM)

Çanakkale, Edirne, Kırklareli ve Tekirdağ gibi Roman vatandaşların yoğun olarak yaşadığı illerde faaliyet gösteren mevcut Sosyal Dayanışma Merkezleri (SODAM), temel olarak düşük gelirli ve dezavantajlı gruplara mensup Roman kadınların sosyal entegrasyonunu sağlama ve güçlendirme hedefiyle hizmet sunmaktadır. Bu merkezler, sportif, mesleki, kültürel ve sosyal gelişim alanlarında çeşitli aktiviteler düzenleyerek kadınların bireysel kapasitelerini geliştirmelerine olanak tanımaktadır. SODAM'ların hizmet sunum kapasitelerinin artırılması ve sayılarının çoğaltılması, dezavantajlı Roman kadınların mesleki becerilerini geliştirmelerine, gelir güvenliklerini sağlamalarına ve sosyal içerilmelerini desteklemelerine önemli katkılar sağlayacaktır. Bu süreç, Roman kadınların sosyal ve ekonomik kalkınmalarını hızlandırmayı amaçlayan etkili bir politika aracı olarak değerlendirilmektedir (ASPB; 2016: 25).

2016-2021 yıllarına ilişkin Roman Vatandaşlara Yönelik Strateji Belgesi kapsamındaki Birinci Aşama Eylem Planı (2016-2018) çerçevesinde, Roman vatandaşların yoğun olarak yaşadığı bölgelerde sosyal hizmetlerin erişimini artırmak amacıyla, yeni Sosyal Dayanışma Merkezleri (SODAM) kurulması ve mevcut SODAM'ların hizmet sunum kapasitelerinin geliştirilmesi hedeflenmiştir. Bu çerçevede, vatandaşlara

yönelik hizmet sunumunu iyileştirmek adına SODAM personeli için hizmet içi eğitimler düzenlenmesi ve bireylerin kişisel kapasitelerini artırmaya yönelik faaliyetlerin organize edilmesi planlanmıştır. 2020 yılında 10 yeni SODAM'ın, 2021 yılında ise 15 yeni SODAM'ın açılması öngörülmektedir. Ayrıca, mevcut durumda faaliyet gösteren 27 SODAM'ın hizmet kapasitesinin artırılması hedeflenmiştir. Proje kapsamında, üç yıllık uygulama sürecinin ardından, Roman vatandaşlara yönelik hizmet sunan SODAM'ların kapasitesinin %20 oranında artırılması ve bu hizmetlerden yararlanan dezavantajlı bireylerin oranının %10 oranında yükseltilmesi beklenmektedir. Bu girişim, Millî Eğitim Bakanlığı (MEB), Sağlık Bakanlığı, Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, İŞ-KUR, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları gibi paydaşların iş birliği ile Roman vatandaşların yaşadığı bölgelerde uygulanacaktır. Söz konusu çalışmalar, Roman vatandaşların sosyal uyumunu ve refahını artırmaya yönelik kapsamlı bir politika olarak değerlendirilmektedir (ASPB; 2016: 25).

2023-2030 yıllarına ilişkin Roman Vatandaşlara Yönelik Strateji Belgesi kapsamındaki Birinci Aşama Eylem Planı (2023-2025) çerçevesinde, Roman vatandaşların yoğun olarak yaşadığı bölgelerde SODAM sayısının ve kapasitelerinin artırılması hedeflenmektedir. Bu kapsamda, 2023 yılı itibarıyla altı yeni SODAM'ın açılması, mevcut SODAM personelinin eğitim alması ve 10 eğitim alanında SODAM hizmetlerinin sunulması planlanmıştır. Ayrıca, 3.500 katılımcının düzenli olarak kurslara katılması, 10 serginin ve bir yıl içeriğinde çeşitli etkinliklerin düzenlenmesi öngörülmektedir. 2024 ve 2025 yıllarında bu hedefler artırılarak, her yıl iki yeni SODAM açılması, eğitim alan SODAM personeli sayısının artırılması ve daha fazla katılımcının kurslara erişiminin sağlanması amaçlanmaktadır. Belirlenen faaliyetler, Roman vatandaşların eğitim olanaklarına erişimini artırmayı, mesleki becerilerini geliştirmeyi ve sosyal uyumlarını güçlendirmeyi hedeflemektedir. Bu süreçte, SODAM'ların sunduğu hizmetlerin çeşitlendirilmesi ve kapsamının genişletilmesi, Roman kadınlarının SODAM'lara aktif katılımını teşvik etmekte ve onların eğitim, istihdam gibi alanlarda daha fazla fırsat elde etmesini sağlamaktadır. Ayrıca, düzenlenen etkinlikler ve sergiler, Roman vatandaşların sosyal ve kültürel katılımını artırarak toplumsal entegrasyona katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Bu çalışmalar, eğitim ve sosyal hizmetler açısından sürdürülebilir çözümler üretmek ve dezavantajlı bireylerin yaşam kalitesini artırmak adına stratejik bir yaklaşımı temsil etmektedir (ASPB; 2023: 59-60).

Bilgilendirici Faaliyetler

Bireysel bazda toplumun genelinin her türlü düşünce fikirlerini, her gün okudukları, dinledikleri, izledikleri bilgi ve haberlerden edinmektedir(Çağlak, 2019:110). İyi yaşam sadece gelire bağlı bir durum olmamaktadır. Geliri düşük olan bireylerde iyi yaşama hakkına sahiptirler. Buradaki dikkat çeken durum iyi yaşam koşullarının oluşmasında sosyal hizmetlerden yararlanılmasıdır (Köleoğlu ve Kandemir-Şimşek, 2024). Roman vatandaşların temel kamu hizmetlerinden, özellikle de sosyal hizmetlerden yeterince yararlanamaması, bu durumun olumsuz etkilerinin hissedilmesine yol açmaktadır. Sosyoekonomik statü, sınırlı sosyal hareketlilik ve kültürel farklılıklar gibi faktörler, Roman vatandaşların kamusal ve sosyal hayata katılımlarını önemli ölçüde zorlaştırmaktadır. Bu bağlamda, sosyal hizmet ihtiyacı bulunan dezavantajlı bireylerin sahip oldukları haklar ile kadının güçlenmesi ve kadının sosyal statüsüne zarar veren etkenlerle mücadele gibi konularda farkındalık yaratmaya yönelik bilgilendirici faaliyetlerin, Roman vatandaşların yoğun olarak yaşadığı bölgelerde hedefe yönelik bir yaklaşımla tasarlanması, bu bireylerin yaşam koşullarının iyileştirilmesinde etkili bir rol oynayacaktır. Ayrıca, bu faaliyetler, çocuk bakımı ve eğitimi, engelli haklarının korunması ve yaşlı bakımı gibi alanlarda sunulan hizmetlerin verimliliğini artırarak, Roman vatandaşların sosyal uyum ve refah seviyelerine katkı sağlayacaktır (ASPB; 2016: 26-27). Ayrıca, toplumunun sağlık sorunlarını en iyi şekilde çözebilmesi öncelikli politikalardan biri olmalıdır. Dolayısıyla toplumun ihtiyacını karşılamak üzere yeterli sağlık herkese ve eşit şekilde sunabilmek için gerekli önlemlerin alınması gerekmektedir.

2016-2021 yıllarına ilişkin Roman Vatandaşlara Yönelik Strateji Belgesi kapsamındaki Birinci Aşama Eylem Planı (2016-2018) çerçevesinde, dezavantajlı vatandaşların sosyal hizmet ihtiyaçlarının karşılanması ve sahip oldukları haklar konusunda bilinçlendirilmesi amacıyla kadın güçlenmesi, kadının sosyal statüsüne zarar veren etkenlerle mücadele gibi konularda bilgilendirici faaliyetlerin yürütülmesi hedeflenmiştir. Bu kapsamda, Aile Sosyal Destek Programı (ASDEP) çerçevesinde Roman vatandaşların yoğun yaşadığı bölgelerde saha çalışmaları gerçekleştirilmesi, kadınlara yönelik bireysel ve toplumsal danışmanlık ile eğitim faaliyetlerinin düzenlenmesi planlanmıştır. Ayrıca, ilgili kurumlar ve sivil toplum kuruluşlarının iş birliğiyle farkındalık artırıcı toplantılar ve kapasite geliştirme çalışmaları gerçekleştirilerek, Roman vatandaşların hakları, sosyal statüleri ve toplumsal katılımlarını olumsuz etkileyen fak-

törler hakkında bilgilendirici faaliyetler organize edilecektir. 2020-2021 yılları arasında uygulanması planlanan bu faaliyetlerin, yaklaşık 300.000 kişiye doğrudan ulaşarak Roman vatandaşların bilinç düzeyini ve eğitim katılım oranlarını artırması beklenmektedir. Eğitim ve bilgilendirme çalışmaları ile Roman vatandaşların sosyal uyumunun güçlendirilmesi ve temel haklardan daha etkin faydalanmalarının sağlanması amaçlanmaktadır. Proje, Milli Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşlarının ortak katkılarıyla, Roman vatandaşların yoğun olarak yaşadığı bölgelerde hayata geçirilecektir (ASPB; 2016: 26).

2023-2030 yıllarına ilişkin Roman Vatandaşlara Yönelik Strateji Belgesi kapsamındaki Birinci Aşama Eylem Planı (2023-2025) çerçevesinde, Eylem No. 20 kapsamında, Roman vatandaşların yoğun olarak yaşadığı bölgelerde sosyal destek mekanizmalarının geliştirilmesi ve toplumun dezavantajlı kesimlerinin ihtiyaçlarına yönelik hizmetlerin artırılması hedeflenmiştir. Bu kapsamda, Aile Sosyal Destek Programı (ASDEP) çerçevesinde bireylere yönelik rehberlik ve danışmanlık hizmetlerinin yaygınlaştırılması, sosyal uyumun güçlendirilmesine katkı sağlamak için Roman vatandaşlara yönelik bilgilendirme ve yönlendirme faaliyetlerinin artırılması planlanmaktadır. Ayrıca, kamu kurumları, yerel yönetimler ve üniversitelerin iş birliği ile eğitim, sağlık, barınma ve istihdam gibi alanlarda Roman vatandaşların erişimini kolaylaştıran projeler uygulanacaktır. 2023 yılı itibarıyla, 1500 Roman hane ile birebir temas kurulması ve düzenli danışmanlık hizmeti sunulması, 2024 ve 2025 yıllarında ise bu sayının kademeli olarak artırılması hedeflenmiştir. Ayrıca, bu yıllar içinde Roman vatandaşlara yönelik bilinçlendirme çalışmaları kapsamında düzenlenecek seminer ve etkinliklerin sayısının artırılması öngörülmektedir. Proje, Roman vatandaşların temel kamu hizmetlerine erişimini artırmayı ve toplumsal entegrasyonu güçlendirmeyi amaçlamakta olup, sosyal uyum sürecini destekleyecek kapsamlı bir yaklaşımla uygulanacaktır. Bu faaliyetlerin sonuçlarının, Roman vatandaşların yaşam standartlarını iyileştirme ve sosyal içerme hedefleri doğrultusunda somut katkılar sunması beklenmektedir (ASPB; 2023: 61-63).

Diğer Faaliyetler

Roman vatandaşların sorunlarına çözüm geliştirmek ve farkındalık oluşturmak amacıyla 2021’de 8 Nisan Dünya Romanlar Günü’nün resmi olarak kutlanması ve 2024’te düzenlenen “Türkiye Yüzyılında Romanlar: Bölgesel Roman Çalıştayı” gibi etkinlikler gerçekleştirilmiştir. Bu girişimler, Roman vatandaşların toplumsal entegrasyonunu desteklemeyi ve kamu politikalarına katkı sağlamayı hedeflemiştir.

8 Nisan Dünya Romanlar Günü

Roman vatandaşların kamu hizmetlerine erişimlerini artırmak, sosyoekonomik refahlarını yükseltmek ve toplumsal uyumlarını güçlendirmek amacıyla eğitim, sağlık, istihdam, barınma, sosyal hizmet ve sosyal yardım alanlarında çeşitli politikalar uygulanmaktadır. Bu doğrultuda, 2016-2021 Roman Vatandaşlara Yönelik Strateji Belgesi ve I. Aşama Eylem Planı (2016-2018) hayata geçirilmiş; 2019/28 sayılı Cumhurbaşkanlığı Genelgesi ile II. Aşama Eylem Planı (2019-2021) yayımlanmıştır. Ayrıca, 2021/7 sayılı Cumhurbaşkanlığı Genelgesi ile 8 Nisan'ın ülke genelinde “Romanlar Günü” olarak kutlanması kararlaştırılarak, Roman vatandaşlara yönelik farkındalık oluşturma ve toplumsal entegrasyonu teşvik etme yönünde önemli bir adım atılmıştır (Diken, 2021).

8 Nisan 1971’de Dünya Roman Kongresi’nde bir araya gelen farklı ülkelerden Roman delegeler, ayrımcılıkla mücadelede iş birliğini teşvik eden önemli kararlar almış ve bu doğrultuda Uluslararası Roman Komitesi meşruiyet kazanmıştır. 1990 yılında yapılan toplantıda, 8 Nisan’ın Dünya Romanlar Günü olarak kutlanması kararlaştırılmıştır. Türkiye’de ise Roman vatandaşların sorunları ve çözüm önerileri en st düzeyde ele alınarak, Roman Vatandaşlara Yönelik Strateji Belgesi (2016-2021), I. Aşama Eylem Planı (2016-2018) ve II. Aşama Eylem Planı (2019-2021) gibi politika belgeleri yayımlanmıştır. Bu belgelerde, Roman vatandaşların eğitim, istihdam, barınma, sağlık, sosyal hizmetler ve sosyal yardım gibi alanlardaki sosyoekonomik durumlarının kısa ve uzun vadede iyileştirilmesine yönelik hedefler ve eylemler belirlenmiştir. Ayrıca, bu süreçte Roman vatandaşlar ve sorunları hakkında farkındalık oluşturulması, ilgili taraflar arasında iş birliğinin ve koordinasyonun sağlanması amaçlanmıştır (Resmî Gazete, 2021).

8 Nisan Romanlar Günü, Roman vatandaşların sorunlarının tartışıldığı, kültürlerinin korunmasına yönelik görüşlerin ifade edildiği ve çözüm önerilerinin değerlendirildiği bir gün olarak kutlanmaktadır. Başta eğitim, istihdam ve iskan sorunları olmak üzere, Roman vatandaşların temel sorunlarının çözümüne hız verilmesi ve ayrımcılıkla mücadele kapsamında yapılan çalışmaların gözden geçirilmesi hedeflenmiştir. Bu etkinlikler, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından belirlenen usul ve esaslar doğrultusunda kamu kurumlarıyla iş birliği içerisinde yürütülmekte olup, Cumhurbaşkanlığı himayesinde de gerçekleştirilebilmektedir. Etkinliklerin etkili ve iyi şekilde hayata geçirilebilmesi için tüm kamu kurum ve kuruluşlarının gerekli destek

ve kolaylıkları sağlaması öncelikli bir sorumluluk olarak ifade edilmiştir (Resmî Gazete, 2021).

Türkiye Yüzyılında Romanlar: Bölgesel Roman Çalıştayı

2024 yılında Çanakkale Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü ile Çanakkale Roman Federasyonu iş birliğinde gerçekleştirilen “Türkiye Yüzyılında Romanlar: Bölgesel Roman Çalıştayı”, Marmara Bölgesi’ndeki Roman vatandaşların yaşadığı istihdam, sosyal dışlanma, eğitim, barınma ve yaşam standartları gibi sorunlara çözüm önerileri geliştirmek amacıyla düzenlenmiştir. Çanakkale Valiliği’nin himayesi ve İçişleri Bakanlığı’nın 271 bin 500 TL bütçe desteğiyle gerçekleştirilen çalıştay, Türkiye çapında Roman Strateji Belgesi kapsamındaki ilk bölgesel etkinlik olma özelliği taşımaktadır. Çalıştaya, Roman dernek ve federasyonları, akademisyenler, sivil toplum kuruluşları ve yerel yönetim temsilcilerinin yanı sıra ilgili kamu kurumlarından yetkililer katılmıştır. Çalıştayda, Roman vatandaşların sosyal entegrasyonunun güçlendirilmesi, eğitime erişimin artırılması, kontrolsüz yapılaşma ve iç göç gibi sorunların yanı sıra sosyal hizmet ve yardımların etkinliği gibi konular ele alınmış ve çözüm önerileri değerlendirilmiştir. Ayrıca, Roman Strateji Belgesi kapsamında belirlenen 34 faaliyet ve 50 eylem, Roman kanaat önderleri ve Roman sivil toplum temsilcilerinin görüşlerine sunulmuştur. Hazırlanan çalıştay raporu, ilgili kamu kurumlarıyla paylaşılacak üzere hazırlanmıştır. Bu etkinlik, Roman vatandaşların sorunlarının bölgesel ölçekte ele alınması ve somut çözüm önerilerinin geliştirilmesi açısından önemli bir adım olarak değerlendirilmektedir (canakkalehaber.com, 2024).

Sonuç

Roman vatandaşların sosyal, ekonomik ve kültürel entegrasyonunu sağlamak amacıyla geliştirilen politika ve stratejiler, sosyal içerme ve toplumsal eşitliği teşvik eden kapsamlı bir çerçeve sunmaktadır. 2009 yılında başlatılan Roman Açılımı, Roman vatandaşların yaşam standartlarının iyileştirilmesi ve temel kamu hizmetlerine erişiminin artırılması yönünde önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bu süreç, 2016-2021 ve 2023-2030 Roman Vatandaşlara Yönelik Strateji Belgeleri aracılığıyla sistematik ve sürdürülebilir bir yapıya kavuşturulmuş, eğitim, istihdam, sağlık ve barınma gibi alanlarda stratejik hedefler belirlenmiştir.

Sosyal Hizmet Koordinasyon Birimleri (SHKB), Sosyal Dayanışma Merkezleri (SODAM) ve bilgilendirici faaliyetler gibi uygulamalar, Roman vatandaşların temel haklara erişimini kolaylaştırmak ve toplumsal

uyumlarını gclendirmek için önemli araçlar olarak öne çıkmaktadır. 8 Nisan Dünya Romanlar Günü ve Türkiye Yüzyılında Romanlar: Bölgesel Roman alıştayını gibi etkinlikler ise, Roman vatandaşların sorunlarına dikkat çekmek ve kamuoyunda farkındalık oluşturmak açısından büyük önem taşımaktadır. Tüm bu girişimler, Roman vatandaşların sosyal dışlanma sorunlarının üzülmesi, yaşam standartlarının iyileştirilmesi ve toplumsal entegrasyonlarının güçlendirilmesi yönünde somut adımlar atıldığını göstermektedir. Ancak, bu politikaların sürdürülebilirliğinin sağlanması ve geniş kapsamlı uygulamalarla desteklenmesi, hedeflere ulaşılmasında kritik bir rol oynamaktadır.

Kaynakça

- Akgl, İ. (2021). Hoşgörü ve Ayrımcılık Sarkacında Türkiye’de Roman Algısı: anakkale rneği. *Liberal Düşünce Dergisi*, 26(102), 133-155.
- Aktoprak, E. (2008). *Batı Avrupa ’da Ulus İnşa Süreçleri ve Ulusal Azınlık Sorunları*. (Yayımlanmamış doktora tezi) Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Alpar, B. I. (2023a). Türkiye’de Roman Vatandaşlara Yönelik Sosyal İçerme abalarının Son Yirmi Yılı: Mevzuat, Politika ve Uygulamalar. Edit.: Faruk Taşcı. *Sosyal Politikalarda AK Partili Yıllar* (pp.1-53), Ankara: SETA.
- Alpar, B. I. (2023b). Türkiye’de Roman Vatandaşlara Yönelik Strateji Belgeleri ve Eylem Planlarının İçerikleri ve Süreçleri. *Perspektif*, 364, 1-6.
- ASPB. (2016). *Roman Vatandaşlara Yönelik Strateji Belgesi 2016-2021: II. Aşama Eylem Planı (2019-2021)*. Ankara: ASPB.
- ASPB. (2023). *Roman Vatandaşlara Yönelik Strateji Belgesi 2023-2030: I. Aşama Eylem Planı (2023-2025)*. Ankara: ASPB.
- Atkinson, R., & Da Voudi, S. (2000). The concept of social exclusion in the European Union: context, development and possibilities. *Journal of Common Market Studies*, 38(3), 427-448.
- Bilton, T., Bonnett, K., Jones, P., Lawson, T., Skinner, D., Starrworth, M., & Webster, A. (2008). *Sosyoloji* (ev. Kemal İnal). Ankara: Siyasal Kitapevi.
- [canakkalehaber.com](https://www.canakkalehaber.com/romanlarin-sorunlarina-bolgesel-calistayla-cozum-arandi/48570/) (2024). *Romanların sorunlarına bölgesel alıştayla zm arandı*. <https://www.canakkalehaber.com/romanlarin-sorunlarina-bolgesel-calistayla-cozum-arandi/48570/> (Erişim Tarihi: 25.11.2024)

- Cass, N., Shove, E., & Urry, J. (2005). Social exclusion, mobility and access. *The Sociological Review*, 53(3), 539-555.
- Çağlak, E (2018) Farkındalık Yaratmakta İletişimin Gücü, *Journal of Awareness*, Cilt:3, Sayı: Özel, 2018
- Çağlak, E. (2019) Medyada Algı Yönetimi Aracılığıyla Kamuoyu Oluşturulması: 1915 Avusturalyasında Broken Hill Olayı Üzerinden Savaş Söylemi Çözümlemesi, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 109 2019 Cilt 21 Ek Sayı (109-125) DOI:10.26468/trak-yasobed.424502
- Çetin, B. I. (2017). Kimlikleriyle Romanlar: Türkiye’deki Roman Vatandaşlara Yönelik Sosyal İçerme Ulusal Strateji Belgesi ve Birinci Aşama Eylem Planının Değerlendirilmesi. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 15(1), 85-112.
- Çuhadar, B. U. (2021). Roman Açılımı’nın Bir Sonucu Olarak Türkiye’de Çingene Müziğinin Kültürel Patronajı: Çalgıcı Mektebi Roman Orkestrası Örneği. *Etnomüzikoloji Dergisi*, 4 (2), 211-228.
- Diken, N. H. (2021). Türkiye’de Pandemi Döneminde Romanlara Yönelik Yayınlanan Haberlerde Alternatif Medya ve Ana Akım Medya Söyleminin Karşılaştırılması. *Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi Araştırma Dergisi*, (18), 54-73.
- Gök, B., & Dirimeşe, E. (2023). Türkiye’de Romanlar Üzerine Yazılmış Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi. *Kültür Araştırmaları Dergisi*, (16), 269-288.
- İrteş Gülşen, M., & Köleoğlu, N. (2018). Sağlık Hizmetlerinin Vergilerle Finansmanında Bireylere Düşen Vergi Yükünün İrdelenmesi”. (Edt.) Uysal-Şahin, Ö ve Köleoğlu, N. Teoride ve Uygulamada Sağlık Ekonomisi ve Politikaları, 547-568.
- Köleoğlu, N ve Şimşek-Kandemir, A. (2024). İnsani Gelişmenin Yeni Ölçüsü: İyi Yaşam İndeksi. *Academic Social Resources Journal*, 6(32), 2034-2040.
- Marsh, A. (2008). Türkiye Çingenelerinin tarihi hakkında. E. Uzpeder, S. Danova/Roussinova, S. Özçelik & S. Gökçen (Der.), *Türkiye’de Romanlar; ayrımcı uygulamalar ve hak mücadelesi* (E. Taboğlu & S. Öney, Çev., ss. 5-19) içinde. İstanbul: Mart Matbaacılık.
- Munck, R. (2005). Social Exclusion: New Inequality Paradigm for the Era of Globalization? (Eds.) Mary Romero and Eric Margolis, *The Blackwell Companion to Social Inequalities*, (pp. 31-49).UK: Blackwell Publishing

Resmî Gazete. (2021). *2021/7 sayılı Cumhurbaşkanlığı Genelgesi*. 8 Nisan 2021 tarihli ve 31448 sayılı Resmî Gazete. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2021/04/20210408-8.pdf> (Erişim Tarihi: 25.11.2024)

Sapancalı F. (2003). *Sosyal Dışlanma*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayınları.

Şahyar Akdemir, D. (2015). İlerleme Raporları (1998-2013) Işığında Türkiye’de Roman Haklarının Gelişimi. *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, 11(44), 129-142.

Şahyar Akdemir, D. (2022). Türkiye’de Çingenelere Yönelik Hak Temelli Politikaların Gelişimi. *Abant Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(2), 403-417.

Sosyal Hizmetler ve Sosyal Yardım Konusunda Çalıştay SWOT Analiz Sonuçları

06.09.2024 ile 08.09.2024 tarihleri arasında Çanakkale’de gerçekleştirilen Çalıştayda ele alınan önemli konu başlıklarından biri olan “sosyal hizmetler ve sosyal yardım” konusu SWOT analiz yöntemi ile odak grup çalışma yöntemi ile aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

SOSYAL HİZMETLER VE SOSYAL YARDIM- GÜÇLÜ YÖNLER	
1)	Roman vatandaşların sosyal yardımlar ile desteklenmesi.
2)	Yapılan yardımların Roman vatandaşların hayatlarının her anlamında desteklemeye yönelik olması.
3)	Roman vatandaşların sorunlarıyla ilgilenen Bakanlıkların sayısının 6’dan 9’a çıkması.
4)	Roman vatandaşların sosyal yardım ve sosyal hizmet konusunda nereden ne tür bir yardım alabilecekleri konusunda bilinçli olması.
5)	Faydalanılan sosyal yardımların amaca yönelik kullanılması ve Roman vatandaşların ihtiyaçlarının karşılık bulması.

SOSYAL HİZMETLER VE SOSYAL YARDIM- ZAYIF YÖNLER	
1)	Roman vatandaşların çalışabileceği mesleki çeşitliliklerin kısıtlı olmasından dolayı sosyal yardımlara muhtaç kalması.
2)	Yetkililerin görüşülen konuların işlemini geciktirmeleri.
3)	Yapılan yardımların kısa süreli olması ve yeterli gelmemesi.
4)	Sosyal yardımları suiistimal eden kesimlerin bulunması.

SOSYAL HİZMETLER VE SOSYAL YARDIM- FIRSATLAR	
1)	Sosyal yardımlar din, dil, ırk ayrımı olmadan yapılması.

2)	Verilen eğitim destekleri ile eğitim alan kişi sayısının yükselmesi.
3)	Sosyal yardımların aile bütünlüğünü koruması.
4)	Verilen sosyal yardımların birey ve ailelere ekonomik ve psikolojik olarak olumlu etkilerinin bulunması.
5)	Roman vatandaşlara yönelik projelerin var olması.

SOSYAL HİZMETLER VE SOSYAL YARDIM- TEHDİTLER

1)	Yapılan sosyal yardımların yerini bulmaması durumunda roman vatandaşlarda mağduriyet oluşabilmesi ihtimali.
2)	Türkiye’deki sosyal hizmet anlayışının, sosyal yardımlarla birlikte “Sosyal Tembelliğe” sebep olması.
3)	Roman vatandaşların sosyal yardımlara bağımlı hale gelmesi.
4)	Sosyal ve Ekonomik Destekten yararlanmak için kişilerin eşlerinden ayrılması ve bu durumun aile kavramını zedelemesi.
5)	Bazı ailelerin yapılan yardımları gereksinimleri için değil birkim amaçlı kullanıyor olması.

SOSYAL HİZMETLER VE SOSYAL YARDIM- ÖNERİLER

1)	Roman vatandaşlar için istihdam artırıcı sosyal hizmet anlayışının getirilmesi.
2)	Roman STK Başkanlarının Devlet Daireleri içinde yer alması (kaymakamlık mütevelli heyetleri Kızılay yönetim kurulu vb.).
3)	Saha çalışmalarında kurumların sorumlu müdürlerinin daha sık bulunması.
4)	Sosyal hizmet eğitimlerinin kendi mahallelerinde olması onlar için güven verirken başka yerde olması çekingenliğe sebep olabilmektedir. Bu sebeple eğitim ve benzeri konuların kendi mahallelerinde yapılması.
5)	Personellerin yapılacak işlemleri geciktirmemesi.
6)	Periyodik saha çalışmalarının yapılması.

Roman Vatandaşlar İle İlgili Yapılan Düzenlemeler

Son yıllarda, Avrupa Birliği ve çeşitli ulusal hükümetler, Roman topluluklarının ekonomik ve sosyal entegrasyonunu artırmak için çeşitli politika girişimlerinde bulunmuştur. Avrupa Birliği’nin Romanlara yönelik entegrasyon politikaları, Romanların eğitim, istihdam, barınma ve sağlık hizmetlerine erişimlerini artırmayı hedeflemektedir. Türkiye’de de benzer şekilde Roman Açılımı adıyla bilinen bir dizi politika geliştirilmiş

ve Romanların sosyo-ekonomik hayatta daha fazla yer alabilmesi için projeler hayata geçirilmiştir.

Roman Açılımı, Romanların barınma, eğitim ve istihdam sorunlarına çözüm bulmayı amaçlayan bir girişimdir. Bu çerçevede bazı Roman mahallelerinde iyileştirme çalışmaları yapılmış, Roman çocuklarının eğitime erişimini artırmak amacıyla projeler geliştirilmiştir. Ancak bu çabalar, her zaman istenen sonuçları vermemiştir. Uygulamada karşılaşılan sorunlar, Romanların sosyal ve ekonomik entegrasyonunu sınırlamıştır.

Öte yandan, Roman topluluklarının kendi içlerinde dayanışma ve örgütlenme çalışmaları da artmaktadır. Roman dernekleri ve sivil toplum kuruluşları, Romanların haklarını savunmak ve sosyo-ekonomik fırsatlara erişimlerini artırmak için çalışmalar yürütmektedirler. Bu örgütlenmeler, Romanların toplumsal entegrasyonunda önemli bir rol oynamaktadır.

Devlet politikaları ve sivil toplum girişimleri, Romanların sosyo-ekonomik hayata entegrasyonunu artırmayı amaçlasa da, bu süreç hala tamamlanmış değildir. Eğitim, istihdam ve barınma gibi temel alanlarda yapılan iyileştirme çabaları, Romanların toplumsal dışlanma ve önyargılarla mücadele etmelerine yardımcı olabileceği düşünülmektedir. Sosyal politikaların yanı sıra, Romanların kültürel zenginlikleri ve sanatsal yeteneklerinin değerinin anlaşılması ve desteklenmeleri onların sosyo-ekonomik hayata katkılarını artıracaktır.

Roman Vatandaşlara Yönelik Strateji Belgesi ve Eylem Planı 2016-2021

Türkiye Cumhuriyeti'nin Anayasasında temel haklar olarak belirtilen eğitim ve öğrenim hakkı, çalışma ve sözleşme hürriyeti, sağlık hizmetlerine, konut olanaklarına ve sosyal güvenliğe erişim haklarına uygulamada Roman vatandaşların erişim noktasında bazı sorunlar yaşadıkları belirtilerek 10 Aralık 2015 tarihinde açıklanan 64. Hükümet 2016 Yılı Eylem Planı'nda da "Temel Haklar ve Hürriyetler" başlığı altında "Roman vatandaşların sorunlarının çözümüne yönelik daha önce atılmış adımlar değerlendirilerek yeni çalışmalar başlatılacak" eylemine yer verilmiştir. Bu doğrultuda Roman Vatandaşlara Yönelik Strateji Belgesi ve 2016-2021 yıllarını kapsayan 2 aşamalı eylem planları oluşturulmuştur. Eylem planlarının öncelik alanlarını "eğitim", "istihdam", "barınma", "sağlık", "sosyal hizmetler ve yardım" ve "izleme ve değerlendirme" başlıkları oluşturmaktadır (ASHB, 2016).

Romanların Yoğun Olarak Yaşadığı Yerlerde Sosyal İçermenin Desteklenmesi Projesi (SİROMA)

Temelini Roman vatandaşların yaşadıkları sosyal dışlanmanın sosyal içirme ile giderilmesinde alan 09.11.2015- 08.11.2017 tarihleri arasında uygulanan “*Romanların Yoğun Olarak Yaşadığı Yerlerde Sosyal İçermenin Desteklenmesi Projesi- SİROMA*”, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı ve Sağlık Bakanlığı iş birliğinde yürütülmüştür. Proje ile Roman vatandaşların istihdamlarını kolaylaştırmak ve eğitim yolu ile bireylerin sosyal içermelerine katkıda bulunmak hedeflenmiştir. Proje 12 pilot ilde farklı kademelerden toplam 44 okulda uygulanmıştır (Babadoğan, Atik, Şen, ve Ergene, 2020: 69).

Roman Strateji Belgesi İçin Etkili Bir İzleme, Değerlendirme ve Komisyon Mekanizmasının Kurulması Projesi (ROMSİD)

Roman Vatandaşlara Yönelik Strateji Belgesinin uygulanmasını desteklemek, verimli bir şekilde izlenmesini ve değerlendirilmesini temin etmek, ilgili kurumlar arasında iletişimi tesis etmek amacıyla oluşturulmuştur. Bu mekanizma; Roman Vatandaşlara Yönelik Strateji Belgesi’nin uygulanması için bir izleme ve değerlendirme çerçevesinin oluşturulmasını, paydaşlar ve Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının ilgili personeli arasında izleme ve değerlendirme kapasitesinin geliştirilmesini, ulusal ve yerel düzeyde Strateji Belgesi’nin izleme ve değerlendirilmesine ilişkin olarak paydaşlar arasında iş birliği, koordinasyon ve iletişimin güçlendirilmesini sağlamaktadır (ASHB, 2023: 5).

Roman Vatandaşlara Yönelik Strateji Belgesi 2023-2030 1. Aşama Eylem Planı 2023-2025

Roman Vatandaşlara Yönelik Strateji Belgesi ve Eylem Planı’nın 2021 yılında sona ermiş ve uygulama süreci içerisinde Roman Vatandaşlar ile ilgili iş ve işlemlerde bir referans görevi görmüştür. Strateji belgesi ve eylem planlarının bir kaynak niteliği göstermesi, Roman vatandaşların çeşitli sorunlarla mücadele etmesi sebebi ile Bakanlığımız tarafından “*Roman Vatandaşlara Yönelik Strateji Belgesi 2023-2030 ve 1. Aşama Eylem Planı 2023-2025*” oluşturulmuştur. 1. Aşama Eylem Planı içerisinde Roman Vatandaşların sıklıkla karşılaştıkları sorun alanlarını ifade eden “*eğitim*”, “*istihdam*”, “*sağlık*”, “*barınma*”, “*sosyal hizmet ve*

sosyal yardım” ve “genel politika alanları” başlıkları altında stratejik amaç ve hedefler ifade edilmiştir (ASHB, 2023).

Sonuçlar Ve Öneriler

Roman vatandaşlar genellikle göçebe yaşam tarzları, kültürel zenginlikleri ve sosyal sorunlarıyla dikkat çeken, renkli kişiliğe sahip insanlardır. Ayrıca, kendi kültürel değerlerini koruma çabası içindeyken, modernleşmenin getirdiği baskılarla da baş etmek zorundalar. Romanlarla ilgili daha önce yapılmış olan çalıştaylar bulunmakla birlikte, Çanakkale Roman Çalıştayını diğer Roman Çalıştaylarından ayıran en önemli özelliği; Romanların kendi ağızlarında sorunlarını dinlemek, ayrıca yaşadıkları duyguları ve sorunları ortak bir payda altında toplayabilmektir.

Üç gün süren Çalıştay sonunda farklı illerden Çanakkale’ye gelerek sorunlarını dile getiren kanaat önderleri böyle bir çalışmada ilk kez yer almanın heyecanını yaşadıklarını belirtmişlerdir. Tüm bunlara ek olarak Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığından katılım sağlayan yetkililerin, STK temsilcilerinin ve Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi öğretim üyelerinin bizzat roman vatandaşlarla aynı ortamda sorunları birlikte dinlemeleri ve konu hakkında yorum yaparak istişarede bulunmalarından, roman vatandaşlar ayrı bir öneme sahip olduğunu vurgulayarak memnuniyetlerini dile getirmişlerdir.

Çalıştay sonunda Romanların ortak payda altında birleştikleri sorunlar aşağıda gibi belirlenmiştir. Romanların karşılaştığı sorunlar arasında en çok dikkat çeken sorunlarının barınma olduğunu dile getirmişlerdir. Bunu takiben ekonomik zorluklar ve istihdam, sosyal dışlanma, ayrımcılık, yoksulluk ve eğitim eksiklikleri kendilerince en önemli sorunları olarak belirlenmiştir.

Barınma:

Romanların karşılaştığı önemli bir meseledir. Güvenli ve sağlıklı yaşam alanlarına sahip olmaları ve kendi mesleklerine uygun konutlara erişimleri sınırlıdır. Bu yüzden mesleklerine uygun ve devletin desteği ile TOKİ evlerinde yaşamak istemektedirler. Barınma sorunlarının başlıca sebepleri de aşağıda sıralanmıştır.

- **Mali Yetersizlik:** Çoğu Roman ailesi, düşük gelirli işlerde çalıştığı için kalıcı konut edinme imkânı bulamamaktadır.

- **Ayrımcılık:** Kiralık ev bulma sürecinde karşılaştıkları önyargılar, birçok Roman vatandaşın konut edinmesini güçleştirmektedir.
- **Geçici Yerleşimler:** Bazı Roman vatandaşlar, geçici kamp alanlarında ya da iskân edilmemiş bölgelerde yaşamaktadırlar. Bu yerler genellikle altyapı ve hizmetlerden yoksundur.
- **Kültürel Uyum:** Roman vatandaşların geleneksel yaşam tarzlarına bağlı kalma arzusu, kalıcı bir yerleşim alanında yaşamayı zorlaştırıyor.

Barınma sorunu karşısında romanların talepleri aşağıda sıralanmıştır.

- Barınma koşullarının iyileştirmesi sağlanmalı, yaşam standardı yükseltilmeli.
- Yerinde kentsel dönüşüm sağlanmalı.
- Sosyal konutlar standart olmalı, müstakil ve bahçeli olmalı.
- Roman mahallelerinde altyapı ve temel hizmetlerin iyileştirilmesi için yatırımlar yapılmalıdır.

Ekonomik Zorluklar ve İstihdam:

Çingeneler genellikle düşük gelirli işlerde çalışıyorlar. Ekonomik istikrarsızlık, yoksulluk ve işsizlik gibi sorunlarla başa çıkmak zorundalar. En çok istihdam konusunda sorun yaşayan romanlar buna çözüm olarak aşağıdaki talepleri bulunmaktadır.

- Hazine arazilerinin tarıma açılarak roman vatandaşlar “Tarım işçiliğine” yönlendirilmesi.
- Roman vatandaşların çoğu sosyal yardım alıyor. Bu nedenle sigortalı işlerde çalışmak istemiyor. Çünkü SGK başladığında yardımların kesileceğini kaygısı yaşıyor. Bu nedenle işe başladıktan en az 6 ay sonra yardımlar kesilmeli.
- Mağdur durumda kalacak olan Roman vatandaşların SGK’sı başladığı halde yardımlarının kesilmemesi sağlanmalı.
- Roman vatandaşlarının kendi mahallesinde veya başka mahallelerde bekçi olarak istihdam edilmesi.

- Roman vatandaşların istihdamına öncelik verilmeli.
- Roman vatandaşların yöneticilik gibi vasıflı noktalara gelmelerine destek olunmalı.
- Üniversite veya lise mezunu olan Roman vatandaşların bir defaya mahsus kamu kurum ve kuruluşlarına sınavsız atamalarının yapılması bu sayede diğer Roman vatandaşlara örnek olması.
- TYP'liler için Roman vatandaşlarına bir defalık değil kalıcı istihdam sağlanması.
- Liseyi bitiren gençlere hangi mesleği seçecekleri konusunda meslek seçimi rehberliği yapılması.
- SODAM koordinatörlerinin arasında Roman vatandaşların da görevli olması.

Sosyal dışlanma ve Önyargılar:

Çingenelere karşı yaygın önyargılar, sosyal dışlanmaya neden oluyor. Bu durum, toplulukların toplumla entegrasyonunu zorlaştırıyor. Roman toplumunun, sosyal dışlanma ve önyargılar sorununa çözüm önerileri aşağıda sunulmuştur.

- Roman vatandaşlara yönelik kullanılan dile dikkat edilmesi, ayrımcı veya olumsuz deyişlerin terk edilmesi.
- Roman öğrencilere milli bayramlarda daha fazla görev verilmesi, ayrımcılığa dikkat çekmek adına 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı'nda Emniyet Müdürü, Kaymakam gibi üst düzey makamlarda görev verilmesi.
- Roman vatandaşlara yönelik medyadaki olumsuz kalıpların azaltılması adına medya mensupları ile konfederasyon üzerinden iletişimin geliştirilmesi.
- Roman vatandaşların yaşamları ve kültürlerini daha iyi tanıtılması adına çekilecek olan belgesel film projelerinin desteklenmesi.
- GACO diye tabir edilen ve roman olmayan vatandaşlar anlamına gelen vatandaşlarla Roman vatandaşların bir araya getirilip birbirini tanıma fırsatı sağlanabilir. Bu çalışma Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yürütülebilir.

- Roman vatandaşların sosyal hayata katılımını sağlamak için sosyal ve kültürel programlar hazırlanabilir.
- Sosyal tesislerin Roman mahallerinde konumlandırılması.
- Tüm toplumun sosyal içerme konularında bilinçlendirilmesi.
- Kamu personellerinin sosyal içerme eğitimleri alması.

Eğitim Sorunları:

Okula erişim ve eğitim fırsatları sınırlıdır. Bu, çocukların eğitim almasını engellemektedir. Bu durum gelecekteki fırsatlarını da kısıtlar. Eğitim genellikle en temel sorunlardan biri olarak öne çıkmaktadır. Çünkü eğitim eksikliği diğer sosyal ve ekonomik sorunları derinleştirmektedir. Romanların eğitimde karşılaştığı zorluklar arasında okula erişim, düşük başarı oranları ve kültürel engeller yer alır. Bu sorunlar, toplumsal kabul ve ekonomik fırsatları da etkilemektedir. Ayrıca eğitimdeki başarı oranları genellikle düşüktür. Bu durum, yetersiz kaynaklar, ailevi destek eksikliği ve toplumsal dışlanma gibi faktörlerden kaynaklanır. Düşük başarı oranları, sık sık devamsızlık, düşük motivasyon ve sınavlara hazırlık eksikliği gibi sorunlarla birleşir. Ayrıca, öğretmenlerin önyargıları da öğrencilerin başarılarını olumsuz etkileyebilmektedir. Bu yüzden bulundukları çevrelerdeki kendilerine has sadece romanlardan oluşan okullarda okumak yerine karma okullarda okumayı tercih etmektedirler. Roman toplumunun, eğitim sorununa çözüm önerileri aşağıda sunulmuştur.

- Başarılı Roman öğrencilerin diğer okullara dağıtılarak entegrasyonun sağlanması, eğitimde okuma yazma bilmeyenlerle bilenleri bir araya getirmeyerek dengenin bozulmamasını sağlamak.
- Roman kadınların eğitim konusunda bilinçlendirilmesine yönelik etkinlikler yapılmalı.
- Eğitime teşvik konularında kamu spotları yapılması.
- Dezavantajlı çocuklar için devlet tarafından sabah kahvaltı programı (okulunda besleniyorum projesi) yapılması. (Edirne ilindeki uygulamanın Türkiye'nin diğer illerinde de uygulanması)

- Roman vatandaşlara yönelik olarak yapılan “Müzik Kursları” yerine içinde üniversitelerin Konservatuar Bölümlerinin de dahil olduğu “Müzik Akademileri” kurularak Roman çocuklarının daha kaliteli müzik eğitimi almaları sağlanmalı.
- Roman çocuklarının bulundukları kültür ile kaynaşabilmesi adına adrese dayalı eğitim modelinden karma eğitime geçilmesi.
- Anaokulundan itibaren değerler eğitimi verilmesi.
- Roman çocuklarının yoğun olarak bulunduğu okullardaki öğretmenlerin özel olarak seçilmesi.
- Meslek okullarının ortaokul düzeyinden başlaması.
- Roman mahallelerine kreşlerin açılması.
- Roman kültür evlerinin kurulması.
- Romanların yoğun olarak yaşadığı bölgelere etüt merkezlerinin kurulması.
- Sertifika programları ile Roman vatandaşların eğitime teşvik edilmesi.
- Önyargısız bir toplum için bütün topluma sosyal dışlanma karşıtı sosyal içerme eğitimlerinin verilmesi.
- Çocuğunu okula göndermeyen ailelerin sosyal yardımları kesilmeli.

Kaynakça

- Alp, H. (2016). Çingenelere Yönelik Nefret Söyleminin Ekşi Sözlük’te Yeniden Üretilmesi. Ankara Üniversitesi İLEF Dergisi, 3(2), 143-172.
- Altınöz, İ. (2005). Osmanlı Toplumunda Çingeneler. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- ASHB. (2016). Roman Vatandaşlara Yönelik Strateji Belgesi (2016-2021).
- ASHB. (2023). Roman Vatandaşlara Yönelik Strateji Belgesi (2023-2030)
1. Aşama Eylem Planı (2023-2025).

- Arayıcı, A. (2008). Avrupa'nın Vatansızları Çingeneler. İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Babadoğan, M. C., Atik, G., Şen, M., & Ergene, T. (2020). Eğitim Yolu İle Romanların Sosyal İçerilmesinin Desteklenmesi: SİROMA Projesi Örneği. Milli Eğitim Dergisi, 49, s. 65-87.
- Çelik, F. (2003). Gypsies (Roma) in The Orbit of Islam: The Ottoman Experience (1450- 1600). (Unpublished Doctoral Dissertation). McGill University Institute of Islamic Studies, Montreal/Canada.
- İlhan, S. ve Fırat, M. (2017). Bir İnşa Süreci Olarak Çingenelik: Kuiramsal Bir Çözümleme. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 27(2), 265-276
- Kaygılı, O. C. (1972). Çingeneler, (3. Baskı). Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Kutlu, Z. (2024)“Roman Vatandaşların Çocuklarının Eğitimde Öteleştirilme Durumlarının Sosyolojik İncelemesi: Çanakkale Atatürk Mevkii Örneği”, (Danışman: Prof. Dr. Hüseyin KOÇAK), Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Afyonkarahisar

EKLER

Çalıştay Düzenleme Komisyonu

- 1) Prof. Dr. Hüseyin KOÇAK/Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi,
- 2) Doç. Dr. Nilay KÖLEOĞLU/Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Biga İİBF İşletme Bölümü Öğretim Üyesi
- 3) Doç. Dr. Engin ÇAĞLAK/Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İletişim Fakültesi Öğretim Üyesi
- 4) Öğr. Gör. Onur BAYRAM/ Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Görsel İşitsel Teknikler ve Medya Yapımcılığı Bölümü
- 5) Uzm. Sosyal Çalışmacı Sümeyye GÖKTAŞ/ Çanakkale Valiliği Avrupa Birliği Proje Koordinasyon Birimi
- 6) Uzm. Sosyolog Zafer KUTLU/Çanakkale Valiliği Avrupa Birliği Proje Koordinasyon Birimi